

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**AMASYA YEŞİLIRMAK NEHRİ KIYISI PEYZAJ TASARIMININ
İRDELENMESİ:YALIBOYU VE PİRİNÇÇİ PROMENADI ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gülcan CANİK**

Anabilim Dalı : Peyzaj Mimarlığı

Programı : Peyzaj Mimarlığı

HAZİRAN 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**AMASYA YEŞİLIRMAK NEHRİ KIYISI PEYZAJ TASARIMININ
İRDELENMESİ:YALIBOYU VE PİRİNÇÇİ PROMENADI ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gülcan CANİK
(502081604)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 06 Mayıs 2011

Tezin Savunulduğu Tarih : 14 Haziran 2011

**Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. A.Senem DEVİREN (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Adnan UZUN (İÜ)
Yrd. Doç. Dr. Y.Çağatay SEÇKİN (İTÜ)**

HAZİRAN 2011

Elim bir trafik kazasında hayata veda eden, lisans dönemi boyunca bana çok emeği geçen, İstanbul Üniversitesi Orman fakültesi öğretim görevlilerinden Prof.Dr.Asuman Efe ve Prof.Dr.Ahmet Hızal hocalarıma ve değerli aileme,

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince, yakın ilgisini esirgemeyen, bilgi ve fikirleriyle bana yön veren, tez çalışmamda büyük katkısı olan tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. A. Senem Deviren' e sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca yüksek lisans öğrenimim boyunca bana emeği geçen İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'ndeki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Her zaman bana yol gösteren,ufkumu açan,çalışmalarım sırasında da büyük bir özveri,sabır ve anlayışla yanımda olan,maddi ve manevi yönden bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Haziran 2011

Gülcan Canik
(Peyzaj Mimarı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	4
2. NEHİR KİYİSİ KENTLER	7
2.1 Nehir Kentleri Tanımı ve Nehir Kıyısı Kent Örnekleri	7
2.1.1 Nehir kıyısı kentlerin yerleşim karakteristikleri	10
2.2 Nehir Kıyısı ve Kent İlişkisi.....	13
2.3 Nehir Kıyısı ve Kullanıcı İlişkisi	15
2.4 Nehir Kıyısı Kullanım Amaçları	16
2.4.1 Ulaşım amaçlı kullanımlar	17
2.4.2 Endüstriyel amaçlı kullanımlar	19
2.4.3 Ticari amaçlı kullanımlar	21
2.4.4 Yerleşim amaçlı kullanımlar	21
2.4.5 Kültür ve eğitim amaçlı kullanımlar	22
2.4.6 Rekreatif amaçlı kullanımlar	24
3. NEHİR KİYİSİ KENTLERDE KIYI PEYZAJ TASARIMI	27
3.1 Nehir Kıyısı Peyzaj Tasarım ve Prensipleri	29
3.2 Nehir Kıyısı Kentlerde Kıyı Peyzaj Tasarımına Örnekler	35
4. MATERYAL VE YÖNTEM.....	47
4.1 Materyal	47
4.2 Yöntem	48
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	51
5.1 Amasya Kentinin Doğal Verileri.....	51
5.1.1 Coğrafi konum	51
5.1.2 İklim	52
5.1.3 Topoğrafya	58
5.1.4 Jeolojik yapı	60
5.1.5 Amasya ilinin toprak özellikleri ve tipleri	62
5.1.5.1 Başlıca toprak grupları.....	64
5.1.6 Flora	69
5.2 Amasya Kentinin Kültürel Verileri	74
5.2.1 Tarihsel gelişim.....	74
5.2.2 Nüfus ve demografik yapı.....	85
5.2.3 Ulaşım	88

5.3 Amasya Yeşilırmak Nehri Kıyısı Yalıboyu Promenad Alanı ile Pirinççi Promenadı Peyzaj Tasarımlarının İncelenmesi ve Karşılaştırılması	89
5.3.1 Çalışma alanlarının kent içindeki konumu.....	89
5.4 Çalışma Alanlarının Tarihi Gelişimi	90
5.4.1 Yalıboyu promenad alanının tarihi gelişim	90
5.4.2 Pirinççi yolu alanının tarihi gelişimi	92
5.5 Çalışma Alanlarının Nehir ve Kentle Olan İlişkisi.....	94
5.5.1 Yalıboyu promenad alanının nehir ve kentle olan ilişkisi.....	94
5.5.2 Pirinççi yolu alanının nehir ve kentle olan ilişkisi	95
5.6 Çalışma Alanlarının Kullanım Amacı Yönünden İncelenmesi	96
5.6.1 Yalıboyu promenad alanının kullanım amaçları	97
5.6.2 Pirinççi yolu alanının kullanım amaçları	99
5.7 Çalışma Alanlarının Kullanım Yoğunluğu Yönünden İncelenmesi.....	102
5.7.1 Yalıboyu promenad alanının kullanım yoğunluğu.....	102
5.7.2 Pirinççi yolu alanının kullanım yoğunluğu	103
5.8 Çalışma Alanlarında Kullanılan Bitki Türleri	104
5.8.1 Yalıboyu promenad alanında kullanılan bitki türleri	104
5.8.2 Pirinççi yolu alanında kullanılan bitki türleri.....	104
5.9 Bölüm Sonucu	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	123
KAYNAKLAR.....	145
EKLER.....	153
ÖZGEÇMİŞ.....	155

KISALTMALAR

DMİGM	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
KHGM	: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 5.1 : Amasya’da ortalama sıcaklıkların yıl içindeki gidişi (°C).	53
Çizelge 5.2 : Amasya’da en yüksek ve en düşük sıcaklıkların yıl içindeki gidişi (°C).	55
Çizelge 5.3 : Amasya’da donlu gün sayısının aylara göre dağılışı	56
Çizelge 5.4 : Amasya’da aylık ortalama yağış miktarının yıl içindeki gidişi.....	57
Çizelge 5.5 : Amasya’da yağışın mevsimlere göre dağılışı.....	57
Çizelge 5.6 : Amasya’da aylara göre yağışlı gün sayısı.	58
Çizelge 5.7 : Bugüne dek Amasya’da gerçekleştirilmiş floristik ve sosyolojik çalışmaların özeti.....	70
Çizelge 5.8 : Amasya’da yapılan floristik araştırmalarda toplam familya,cins,takson sayıları.....	71
Çizelge 5.9 : Amasya’da yapılan floristik araştırmalardaki taksonların fitocoğrafik bölgelere dağılımları ve endemizm oranları.	71
Çizelge 5.10 : Amasya’da ki floristik çalışmalarda tespit edilen en büyük ilk 3 familya ve ilk 3 cins	72
Çizelge 5.11 : Amasya’da yapılan çalışmalara göre en fazla endemik tür içeren familyalar.....	72
Çizelge 5.12 : Amasya’da endemik tür sayısı bakımından en zengin cinsler	73
Çizelge 5.13 : Amasya ili ve ilçeleri toplam nüfusları ve yıllık artış hızları.....	85
Çizelge 5.14 : Amasya ili nüfus piramidi.	86
Çizelge 5.15 : Amasya merkez ilçe yaş piramidi.	87

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Nehir-kent ilişkisinin şematik gösterimi,(Kurdak,1995)	7
Şekil 2.2 : Quatre Nations Koleji,Paris,Fransa,(Url 18).	9
Şekil 2.3 : Nehirde gezi amaçlı kullanılan tekneler,Porsuk Çayı,Eskişehir,(Url 1)..	11
Şekil 2.4 : Nehir kıyısında tarım amaçlı kullanılan alanlar,Sakarya nehri,(Url 20)..	11
Şekil 2.5 : Ganj nehrinde ibadetini gerçekleştiren hindular,(Url 17)	13
Şekil 2.6 : Kent-kıyı tarihsel ilişkisi,(Kılıç,1999).....	14
Şekil 2.7 : Ticaret amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Rotterdam,Maas nehri,(Url 4).....	18
Şekil 2.8 : Ticaret amaçlı nehir kıyısı kullanımı,New York,Hudson Nehri,(Url 4).	18
Şekil 2.9 : Rekreasyone amaçlı ulaşım,Sarawak nehri,Malezya,(Url 10)	19
Şekil 2.10 : Rekreasyonel amaçlı ulaşım,Sha Tin Central park,(Url 12).....	19
Şekil 2.11 : Monessen nehir kıyısı geliştirme projesi,(Url 3).....	20
Şekil 2.12 : Monessen nehir kıyısı geliştirme projesi,(Url 3).....	20
Şekil 2.13 : Nehir kıyısı yerleşim amaçlı kullanımı,Yeşilırmak nehri,Amasya.....	22
Şekil 2.14 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Wear nehri,İngiltere,(Url,17)....	23
Şekil 2.15 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Wear nehri,İngiltere,(Url,17)...	23
Şekil 2.16 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Willamette nehri,ABD,(Url 5)..	23
Şekil 2.17 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Willamette nehri,ABD,(Url 5)..	23
Şekil 2.18 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Hiroşima,Japonya,(Url 5).....	23
Şekil 2.19 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Hiroşima,Japonya,(Url 5)	23
Şekil 2.20 : Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Hiroşima,Japonya,(Url 5).....	23
Şekil 2.21 : Rekreasyonel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Teksas,ABD,(Url 4).....	25
Şekil 2.22 : Rekreasyonel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Teksas,ABD,(Url 4).....	25
Şekil 3.1 : Tarihi Yalıboyu evleri,Amasya,(Url 17).	29
Şekil 3.2 : Düzenleme alanına giriş ve çıkışı sağlayan rampalar,Amasya.	30
Şekil 3.3 : Nehir kıyısı promenad alanı, Huangpu nehri,Shanghai,Çin(Url 12).....	31
Şekil 3.4 : Nehir kıyısı promenad alanı, New nehri,Florida,A.B.D, (Url 4)	31
Şekil 3.5 : Nehir kıyısı yerleşim alanı, Yalıboyu evleri,Yeşilırmak nehri,Amasya. .	31
Şekil 3.6 : Nehir kıyısı meydan örneği, Chena nehri, Alaska,(Url 6).	31
Şekil 3.7 : Nehir seyir ve basamak terasları, Ohio nehri, Sasaki, Japonya,	33
Şekil 3.8 : Nehir kıyısı iskele alanı, Dojimagawa ve Tosaborigawa nehirleri,(Url,10)..	33
Şekil 3.9 : Riverplace projesi master planı, Willamette, ABD.....	36
Şekil 3.10 : Southgate projesi, Yarra nehri, Avustralya,(Url,9)..	38
Şekil 3.11 : Southgate projesi, Yarra nehri, Avustralya,(Url,9)..	38
Şekil 3.12 : Southgate projesi, Yarra nehri, Avustralya,(Url,9).	38
Şekil 3.13 : Southgate projesi, Yarra nehri, Avustralya,(Url,9)..	38
Şekil 3.14 : Aker çevresel parkı, Aker nehri, Oslo, Norveç,(Url 17)..	39
Şekil 3.15 : Aker çevresel parkı, Aker nehri, Oslo, Norveç,(Url 17).	40
Şekil 3.16 : Singapur nehri düzenlemesi, Singapur,(Url 7).....	41
Şekil 3.17 : Nehirde kullanılan tur amaçlı botlar,Singapur nehri,(Url 17).....	42

Şekil 3.18 : Kuching su kıyısı gelişim projesi planı(Breen,A. and Dick R.).....	43
Şekil 3.19 : Kuching su kıyısı gelişim projesi, promenad alanı ve dinlenme alanları,(Url 10).....	43
Şekil 3.20 : Kuching su kıyısı gelişim projesi, iskele ve gezi amaçlı kullanılan tekneler,(Url 10)..	44
Şekil 3.21 : Eskişehir Porsuk Çayı düzenlemesi, araç ve yaya geçişini sağlayan köprü ve gezi tekneleri,(Url 1)..	45
Şekil 3.22 : Nehir kıyısı promenad alanı, yeşil doku ve gezi tekneleri, Porsuk Çayı,(Url 1).	46
Şekil 4.1 : Çalışma alanlarının kent içindeki konumu,(Amasya imar planı,2009)....	47
Şekil 5.1 : Amasya'nın ülke içindeki konumu,(Url 19).....	51
Şekil 5.2 : Türkiye iklim sınıflandırması (Erinç Kuraklık İndisi'ne Göre),(Amasya merkez koruma amaçlı imar planı,2009), DMİ Gn. Md. Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı Klimatoloji Şb. Md..	53
Şekil 5.3 : En yüksek ve en düşük sıcaklıkların yıl içindeki gidişi,(Amasya merkez koruma amaçlı imar planı,2009).	54
Şekil 5.4 : Amasya ili yıllık ortalama sıcaklık haritası,(Url 21).	55
Şekil 5.5 : Amasya'da donlu gün sayısının aylara göre dağılışı, D.M.İ.G.M.....	56
Şekil 5.6 : Amasya'da yağışın mevsimlere dağılışı,D.M.İ.G.M verileri .	57
Şekil 5.7 : Amasya ili topoğrafik durumu,(Url 21).....	58
Şekil 5.8 : Amasya merkez ilçenin topoğrafik yapısı, Amasya merkez,koruma amaçlı imar planı araştırma raporu,2007.	60
Şekil 5.9 : Amasya ili topraklarının dağılımı. 1.kahverengi orman toprakları, 2.kestane rengi topraklar, 3.kahverengi Topraklar, 4.alüvyal topraklar, 5. çeşitli araziler, 6. kırmızı kestane rengi topraklar, 7. kolüvyal topraklar, 8.kırmızı kahverengi topraklar, 9.gri-podzolik topraklar,(Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Amasya ili arazi varlığı, 1991).	66
Şekil 5.10 : Kral kaya mezarları,Amasya,(Url,10).....	76
Şekil 5.11 : Alçak köprü,Amasya,(Url 8).....	77
Şekil 5.12 : Amasya kalesi,Amasya,(Url 8).....	77
Şekil 5.13 : Roma döneminde Amasya,(Altınöz,2003).....	78
Şekil 5.14 : Bizans döneminde Amasya,(Kuzucular,1994).....	79
Şekil 5.15 : Selçuklu döneminde Amasya,(Altınöz,2003).	80
Şekil 5.16 : Osmanlı döneminde Amasya,(Altınöz,2003)....	81
Şekil 5.17 : Amasya şehir planı-V.Fontainer,1827(Tuzcu,2007).....	82
Şekil 5.18 : Amasya'nın ortaçağda şehir planı, A.Gabriel,1928(Tuzcu,2007).....	82
Şekil 5.19 : Amasya kent mekanının tarihsel gelişimi,araştırma raporu.....	82
Şekil 5.20 : Yalıboyu promenad düzenlemesi,Yeşilırmak nehri ,Amasya,(Url,8).....	84
Şekil 5.21 : Amasya merkez ulaşım ağı,Amasya Belediyesi,2009.....	88
Şekil 5.22 : Yalıboyu promenad alanının kent içindeki konumu	89
Şekil 5.23 : Pirinççi yolu düzenlemesinin kent içindeki konumu.....	90
Şekil 5.24 : Amasya şehir planı-A.Gabriel(1928)-Yalıboyu alanı(Tuzcu,2007) .	90
Şekil 5.25 : Amasya şehir planı,1985,(Amasya Belediyesi,2009).	91
Şekil 5.26 : Amasya şehir planı (Amasya Belediyesi,2009).....	91
Şekil 5.27 : Amasya şehir planı-A.Gabriel,Pirinççi yolu alanı.....	92
Şekil 5.28 : Amasya imar planı,1985,(Amasya Belediyesi,2010).....	93
Şekil 5.29 : Amasya şehir planı,2009,Amasya Belediyesi,2010 .	94
Şekil 5.30 : Yalıboyu promenad alanının nehir ve kentle olan ilişkisi.	95
Şekil 5.31 : Pirinççi yolu alanının nehir ve kentle olan ilişkisi	96

Şekil 5.32 : Düzenleme alanında girişi sağlayan rampa ve merdivenler ve oturma elemanları, Yalıboyu promenad alanı, Amasya.....	98
Şekil 5.33 : Irmakla görsel açıdan yakın teması sağlamak amacıyla oluşturulmuş cepler, Yalıboyu promenad alanı, Amasya... ..	98
Şekil 5.34 : Düzenleme alanında yer alan amfi tiyatro ve gösteri alanı, Yalıboyu promenad Alanı, Amasya.....	99
Şekil 5.35 : Kıyı düzenlemesinde yer alan ahşap taklar, Pirinççi promenad alanı, Amasya.....	100
Şekil 5.36 : Irmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar, Pirinççi promenad alanı.....	100
Şekil 5.37 : Gezinti ve yürüyüş amaçlı kullanım, banklar, Pirinççi promenad alanı, Amasya.....	101
Şekil 5.38 : Kıyı düzenleme alanında yer alan bir su ögesi, Pirinççi promenad alanı, Amasya.....	101
Şekil 5.39 : Kıyı düzenleme alanında yer alan bir su ögesi, Pirinççi promenad alanı, Amasya.....	102
Şekil 5.40 : Pirinççi yolu kıyı düzenlemesi yoğun kullanım alanları	103
Şekil 5.41 : Yalıboyu promenad alanı peyzaj tasarımı	105
Şekil 5.42 : Yalıboyu promenad alanı ilkbahar mevsimi h.i gözlem sonuçları.....	112
Şekil 5.43 : Yalıboyu promenad alanı ilkbahar mevsimi h.s gözlem sonuçları.....	113
Şekil 5.44 : Yalıboyu promenad alanı yaz mevsimi h.s gözlem sonuçları.....	113
Şekil 5.45 : Yalıboyu promenad alanı yaz mevsimi h.i gözlem sonuçları.....	114
Şekil 5.46 : Yalıboyu promenad alanı, yoğun kullanım alanları.....	114
Şekil 5.47 : Pirinççi yolu alanının ilkbahar mevsimi h.i gözlem sonuçları.....	115
Şekil 5.48 : Pirinççi yolu alanının ilkbahar mevsimi h.s gözlem sonuçları.....	116
Şekil 5.49 : Pirinççi yolu alanının yaz mevsimi h.s gözlem sonuçları.....	116
Şekil 5.50 : Pirinççi yolu alanının yaz mevsimi hafta sonu gözlem sonuçları	117
Şekil 5.51 : Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi	119
Şekil 5.52 : Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi	120
Şekil 5.53 : Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi	121
Şekil 5.54 : Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi	122
Şekil 6.1 : Yürüyüş yolları, sanatsal ve kültürel etkinlik mekanları	127
Şekil 6.2 : Kıyı boyunca rekreatif etkinlikler	127
Şekil 6.3 : Yürüyüş ve gezinti yolları.....	127
Şekil 6.4 : Pirinççi promenad alanı peyzaj tasarımı pozitif ve negatif yönler.....	133
Şekil 6.5 : Yalıboyu promenad alanının nehir ve kentle olan ilişkisi.....	134
Şekil 6.6 : Pirinççi promenad alanının nehir ve kentle olan ilişkisi	135
Şekil 6.7 : Nehir kıyısı oturma alanları.....	136
Şekil 6.8 : Yalıboyu promenad alanında bulunan gösteri alanı,(Url,17).....	136
Şekil 6.9 : Yeşilirmak nehri kıyısında büstleri belirtici olarak kullanılan türler....	138
Şekil 6.10 : Kıyı alanlarında bitkilendirme örneği.....	138
Şekil 6.11 : Yalıboyu promenad düzenlemesinde kullanılan çınar (<i>Platanusxacerifolia</i>) türleri.....	139
Şekil 6.12 : Pirinççi promenad alanında kullanılan karaçam (<i>Pinus nigra</i>) türü....	140
Şekil 6.13 : Pirinççi promenad alanında kullanılan karaçam (<i>Pinus nigra</i>) türü....	140
Şekil 6.14 : Pirinççi promenad alanında belirtici olarak kullanılan mevsimlik çiçekler, mazi(<i>Thuja spp.</i>) türleri ve perdeleme amaçlı kullanılan ibreli ağaçlar.....	140

Şekil 6.15: Pirinççi promenad alanında belirtici olarak kullanılan mevsimlik çiçekler, mazi(<i>Thuja spp.</i>) türleri ve perdeleme amaçlı kullanılan ibrelili ağaçlar.....	140
Şekil 6.16 : Pirinççi yolu düzenlemesinde oturma birimleriyle beraber düşünülmüş karaçam (<i>Pinus nigra</i>) türü, mekanda giriş ve çıkışları belirtmek amacıyla kullanılan ahşap arkatlar.....	141
Şekil A.1 : Yeşilirmak nehri kıyısı kesit çalışmaları:(a) İstasyon köprüsü kesit. (b) Kurtboğan köprüsü kesit. (c) Madenüs köprüsü kesit. (d) Yavuz Selim meydanı (Ölçek: 1/200).....	154

AMASYA YEŞİLIRMAK NEHRİ KIYISI PEYZAJ TASARIMININ İRDELENMESİ: YALIBOYU VE PİRİNÇÇİ PROMENANDI ÖRNEĞİ

ÖZET

Nehir kıyıları kent içinde, iki yakaya sahip, su ve kara kullanım potansiyelinin yüksek olduğu, sosyal ve ekolojik ihtiyaçlar doğrultusunda fiziksel düzenlemeler ile şekillenen, kentleşme ile kırsal kimliğini büyük ölçüde yitirmiş, doğadan kentsel yapılar nedeni ile uzaklaşmış alanlardır (Owens,2005).Ayrıca, toplumun kullanımına açık kentsel mekan niteliği göstermeleri, farklı kullanımları bünyelerinde bulundurabilmeleri, kullanıcıların kültürel ve rekreasyonel ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri gibi özellikleri sayesinde günümüzde ilgi odağı haline gelmişlerdir.

Son yıllarda nehir kıyılarında yapılan planlama ve tasarım çalışmaları, bu alanların yeniden canlanmasını sağlamıştır. Mevcut kaynakların yoğun olarak kullanılması sonucu arazi kullanım taleplerinin artması, insanların bir arada bulunmasını sağlayan, bünyesinde zengin doğal, kültürel ve rekreatif yaşam mekanları içeren kıyı alanlarını ilgi çekici alanlar haline getirmiştir. Nehirler ise kent içerisinde doğal çevrenin bir elemanı olarak, kentin kuruluşuna, yayılmasına ve gelişmesine yarar sağlayarak bu işlevlerini yüzyıllardır sürdürmektedir (Calkins,1992).

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde;kıyı alanlarının öneminden bahsedilerek,daha önce konuyla ilgili yapılmış ve çalışma aşamasında yararlanılan kaynaklardan bahsedilmiştir.Tez konusu açıklanmış ve amaçlar ortaya konmuştur.

İkinci bölümde; nehir kentleri tanımlanarak, dünyadaki nehir kentlerinden örnekler verilmiş ve bu kentlerin gelişiminin nehirle olan ilişkisinden bahsedilmiştir. Ayrıca nehir kıyısı kentlerin yerleşim özelliklerine değinilmiştir.Nehir Kıyısı ve Kullanıcı arasındaki ilişki açıklanmış ve kullanıcıların nehir kıyısından hangi amaçlar için faydalandığı nehir kıyısı kullanım amaçları başlığında değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde; nehir kıyısı peyzaj tasarım ve prensipleri belirlenerek, tasarımda dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmiştir. Ayrıca çeşitli ülkelerden kent içi nehir kıyısı peyzaj tasarım örnekleri verilmiştir.

Bir nehir kıyısı yerleşimi olan Amasya, Yeşilırmak vadisi boyunca kurulmuş ve tarih boyunca önemli gelişmelere sahne olmuş, birçok medeniyetin izlerini taşımakta olan bir şehirdir.

Bu bağlamda, örnek olarak seçilen ve Amasya Yeşilırmak Nehri kıyısı peyzaj düzenlemeleri olan, Yalıboyu Promenad alanı ve Pirinççi Promenadı tasarımlarında, kıyı mekanı düzenleme ilkeleri irdelenmiş ve alanların kent içindeki konumları,

nehre bağlı olarak tarihi gelişimleri, nehir ve kentle olan ilişkileri, kullanıcıların kullanım amaçları, kullanım yoğunluğu ve bitki türleri olarak başlıklar halinde sınıflandırılmıştır. Bu başlıklardaki saptamalara dayanarak sonuç bölümünde alanların karşılaştırılması yapılmıştır.Öneriler kısmında ise her iki alanın tasarım açısından pozitif ve negatif yönleri belirtilmiş ve tasarımların iyileştirilmesi için ne gibi düzenlemelere yer verilebileceği açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde;Çalışmanın ana materyali,Yeşilırmak Nehri kıyı düzenlemeleri olan Yalıboyu Promenadı ve Pirinççi Promenadı tasarımları hakkında bilgi verilmiştir.Her iki düzenlemenin belirlenen tasarım kriterlerine göre irdelenebilmesi amacıyla kullanılan çalışmanın yönteminden bahsedilmiştir.

Beşinci bölümde;bulgular yer almaktadır.Çalışma alanı olarak seçilen Amasya kentinin sahip olduğu özellikler doğal ve kültürel olmak üzere iki başlık altında irdelenmiştir.Doğal özellikler,coğrafi konum,iklim,topoğrafya,jeolojik yapı,toprak ve flora;Kültürel özellikler ise,tarihsel gelişim,nüfus ve demografik yapı,ulaşım başlıkları altında incelenmiştir.Çalışma alanları olarak seçilen Yeşilırmak nehri kıyısında yer alan, Yalıboyu Promenad alanı ile Pirinççi Promenad düzenlemeleri hakkında bilgi verilmiştir. Belirlenen beş adet tasarım kriterine göre bu düzenleme alanları karşılaştırılmış, benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuş,negatif ve pozitif özellikler irdelenmiştir..

Altıncı bölümde ise; sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

THE RESEARCH OF THE LANDSCAPE DESIGN OF AMASYA YESILIRMAK RIVERFRONT:CASE STUDY, YALIBOYU AND PİRİNÇÇİ PROMENADE

SUMMARY

Riversides which have two sides in the city with water and land use potential high, shaped by physical arrangements in accordance with social and ecological needs, lose its rural identity with urbanization, are the estranged areas because of urban structures. Also, thanks to the properties such as being an open urban area, providing different usages, meeting the cultural and recreational requirements of users, it has become popular today.

In recent years, the planning and design work on the riverside have led to the revival of this area. The increase of land-use demands as a result of heavy use of available sources have made coastal areas, that ensures people to live together, includes rich natural, cultural and recreational living space within, of interest areas. Rivers as an element of the natural environment, has been maintaining the function of establishment, expansion and development of the city for centuries.

This study consists of six parts.

In the first part, the importance of riversides is mentioned. Sources benefited during the thesis study are related to subject is explained. The subject of thesis and purposes are described.

In the second part, river cities are defined and some examples of the river cities in the world are given, the relationship between the cities and their development is explained. Also, the residential properties of river cities are referred. The relationship between riverside and user is described and riversides for the benefit of users, which aims to is evaluated title of riverside using purposes.

In the third part, determining the riverside landscape design and principles, the issues which will be considered in the design are explained. Also, examples of innercity riverside landscape design from various countries. Referring to the relationship between the city and river and the user and the riverside, it is described how they affect each other.

Amasya, a riverside settlement, is a city which was founded along the Yeşilirmak valley and has witnessed important developments throughout history and has traces of many civilizations.

In this context, in Yalıboyu Promenade area and Pirinççi Promenade designs, selected as an example and have Amasya Yeşilırmak river landscape planning, coastal plan principles are defined and the positions of the areas in the city, historical developments, the relations between the river and the city, the purposes of the users, intensity of usage and plant species are classified in titles. Based on the fixations in the titles, the comparison of the results is made in the conclusion part. In the proposals part, both promenades are specified in terms of landscape design and positive and negative sides are described. Either promenades are evaluated with two different view points.

In the fourth part, the information about Yalıboyu Promenade area and Pirinççi path regulations which is near the Yeşilırmak, selected as study areas, is given and method of study is explained.

In the fifth part, findings about study are given. Properties of Amasya chosen as study area analyzed two titles as natural and cultural. Natural properties are, geographical position, climate, topography, geological structure, soil and flora, cultural properties, historical development, population, demographic structure, and intercommunication. The information about Yalıboyu Promenade area and Pirinççi path regulations which is near the Yeşilırmak, selected as study areas, is given. According to the identified five criterias of design, these regulation areas are compared and the similarities and differences have been revealed.

In the sixth part, conclusion and proposals take place.

1. GİRİŞ

Kıyı alanları kendi iç dinamizm ve işleyişiyle, tarihsel süreç içerisinde birçok uygarlık birikimi ve zengin kültürel biçimleri bulunduran ve çeşitli amaçlar için kullanılan alanlardır (Gülöksüz,1976).

Tarih boyunca kıyı alanları insanoğlunun yiyecek bulma, yerleşme, çoğalma ve öğrenmeyi sağlayabildiği en ideal yaşam alanlarından biri olma görevini üstlenmiştir. Su, işlevsel açıdan sağladığı kolaylıklar yanında uygun iklimsel özellikler, manzara ve eğlenceli zaman geçirilebilecek alanlar da sunmaktadır. Bütün bunların dışında su,tüm canlı varlıkların yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel bir ihtiyaçtır.

Toprak, hava, su ve bunlara bağlı bitki örtüsü ve faunayı barındıran kıyı bölgeleri, insan yerleşmeleri ile yıllar içinde değişimlere uğramış ancak bu değişimler belli bir plana göre olmadığı için; ekoloji, yerleşme, ticaret, endüstri, ulaşım ve rekreasyon açısından kıyı sorunlarına neden olmuştur.

Son yıllarda kıyı alanlarında yapılan planlama ve tasarım çalışmaları, bu alanların yeniden canlanmasını sağlamıştır. Mevcut kaynakların yoğun olarak kullanılması ve bunun sonucunda arazi kullanım taleplerinin artması, insanlara bir arada bulunma imkanı sağlayan, yapısında zengin doğal, kültürel ve rekreatif yaşam mekanları içeren kıyı alanlarını ilgi odağı haline getirmiştir (Kazas,1998).

Nehir kıyısı alanlarda yapılan bu planlama ve tasarım çalışmalarına pek çok tezde ve makalelerde yer verilmiş, bu düzenlemelerin kullanıcılar açısından ne derece önemli olduğu, ne ölçüde kullanıldığı ve ne kadar başarılı olduğu irdelenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışması boyunca nehirler ve nehir kıyıları hakkında yapılmış birçok çalışma incelenmiştir. Bu çalışmalara ve tez konusuna yakın olarak gösterilebilecek en önemli kaynaklardan birisi Y.Mimar Dr. Kani Kuzucular tarafında hazırlanmış olan “

Amasya Kentinin Fiziksel Yapısının Tarihi Gelişimi''adlı doktora tez çalışmasıdır. Bu çalışmada kent ile ilgili çeşitli uygarlık dönemlerine ait maddi kalıntıların ve mevcut yerleşme dokusunun yazılı kaynaklarla birlikte değerlendirilmesi ve kent dokusunun her uygarlık dönemine ait fiziksel yapısının ortaya konması öngörülmüştür. Bu amaçla özgün yazılı kaynaklara olabildiğince ulaşılmaya çalışılmış ve özellikle Osmanlı Dönemi ile ilgili olarak arşiv belgelerinin kent planı üzerine aktararak değerlendirilmesi, tartışılması amaçlanmıştır. Kent dokusu ve anıtlarla ilgili yerinde yapılan saptamaların yanı sıra İller Bankası halihazır haritaları, Genel Kurmay Başkanlığı Harita Genel Müdürlüğü'nden temin edilen harita ve hava fotoğrafları ile diğer basılı yayınlarda yer alan kent planlarından yararlanılarak, yerinde gözlem çalışmalarıyla kentin topoğrafik durumunu yansıtan bir "Master Plan" hazırlanmış ve kentin tarihsel gelişimi bu plan üzerinde gösterilmeye çalışılmıştır. Kullanılan yöntem bakımından hazırlanmakta olan tez ile benzerlik göstermekte olan bu çalışmadan tez içerisinde Amasya'nın tarihsel gelişiminin anlatıldığı bölümden yararlanılmıştır.

Yararlanılan diğer bir kaynak ise Yrd.Doç.Dr.Mimar Y.Çağatay Seçkin tarafından hazırlanmış olan *"Tarihi kentlerdeki açık mekanların değişen kullanımlarının değerlendirilmesi"*adlı doktora tez çalışmasıdır. Bu çalışmada çalışma alanı olarak seçilen Amasya kentinin gelişim ve değişimiyle ilgili olarak tüm bilgi ve değerlendirmeler elde edilen yerel tarihçilerin monografileri, seyahatnameler gibi yazılı kaynaklar, arşiv belgeleri ile resmi kurum ve özel kişilerden elde edilen tarihi fotoğraf ve gravürler kullanılmıştır. Cumhuriyet sonrası dönemlerle ilgili veriler ise, yazılı kaynak ve arşiv belgeleri ile eski ve yeni fotoğrafların dışında, İller Bankası halihazır haritaları ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Harita Dairesi'ne ait hava fotoğraflarından yararlanılarak elde edilmiştir. Toplanan bu verilerin ardından, çalışma alanında dokusal analiz ve sentezlerin gerçekleştirilmesi amacıyla arazi çalışması yapılmıştır. Çalışma alanı olarak seçilen Amasya Yeşilirmak Nehri Kıyısının tarihi gelişiminin aktarıldığı bölümden yararlanılmıştır.

Çalışma alanı olarak Amasya'nın seçilmiş olduğu diğer bir önemli kaynak ise Mimar Jülide Kazas Demiralp tarafından hazırlanmış olan *"Nehir Kıyısı Kentsel Mekan Kullanımlarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma"*adlı tez çalışmasıdır. Bu çalışmada genel olarak Vardar ve Yeşilirmak Nehri kıyıları kentsel mekan olarak

düşünülmüş ve kullanımları irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırma alanı olarak seçilen Üsküp ve Amasya kentlerinde,yapılan bu anket çalışmasıyla iki alanın kullanım biçimleri, kullanım yoğunlukları, kullanıcıların sosyal ve demografik özellikleri, mekana ilişkin beklentileri ve kullanılan kent mobilyalarının işlevselliğini ortaya çıkaracak tarzda sorulara yer verilmiştir ve bu kriterler doğrultusunda tasarım irdelenmiştir.Kullanım biçimleri ve kullanım yoğunluklarının irdelenmesi yapılan tez çalışmasına benzer özellikler göstermekte olup ayrıca iki nehir kıyısının kentsel mekan olarak seçilmesi ve karşılaştırılması da yine araştırma konusuna benzer bir özellik olarak gösterilebilir.

Araştırma konusuna örnek olarak gösterilebilecek diğer bir önemli kaynak ise Özlem Elif Kurdak tarafından hazırlanmış olan “*Nehir Kıyısı Kentler Kıyı Çevresinin Oluşumu: Adana-Seyhan Nehri Kıyısında Bir Düzenleme Çalışması*”adlı tez çalışmasıdır. Bu çalışma da, kıyı kentlerinde kent bütünü bir parçası olan kıyı çevrelerinin gelişimi ile Adana’da Taşköprü ve Girne köprüsü arasındaki kıyı çevresi incelenmiş ve bu sınırlandırılmış alanda çeşitli tasarım önerileri getirilerek bir düzenleme çalışması yapılmaya çalışılmıştır.Çalışma alanına yeni bir proje tasarımı önerisi amacıyla yapılan bu tezde,kullanılan yerinde tespit ve gözlem yöntemiyle,kıyının tarihi gelişimi,ekonomik analiz,fiziksel çevre ve bunu oluşturan öğeler,çevre sorunları ve ulaşım kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma alanına daha önceden yapılmış çalışmaların ve raporların bu tezde yer verilmesi, Amasya nehir kıyısı imar planlarının yapılmakta olan tezde kullanılmasıyla benzer bir özellik olarak gösterilebilmektedir.

Araştırma konusuna örnek olarak gösterilebilecek bir diğer önemli kaynak ise Peyzaj mimarı Melike Önen tarafından hazırlanmış olan olan “*Kentsel Kıyı Mekanı Olarak Akarsuların Rekreatiyonel Kullanım Potansiyelinin İrdelenmesi*”adlı tez çalışmasıdır.Bu çalışmada ise yine yapılan tez çalışmasında olduğu gibi iki çalışma alanı seçilmiştir.Bu alanlar Eskişehir Porsuk Çayı ve İstanbul Kurbağalıdere örnekleri olarak belirlenmiştir.Kentsel kıyı mekanı olarak akarsular;akarsu,kent,su ve kıyı kavramlarına yer verilmiş ve etkileşimleri anlatılmaya çalışılmıştır.Akarsu kıyılarının rekreatiyonel potansiyelinin irdelenmesi ve ortaya çıkarılması amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır.Her iki alanda yapılan kıyı düzenleme projelerinin kente ve kentliye genel ve rekreatiyonel yönden getirdiği olumlu ve olumsuz durumlar

ortaya konulmaya çalışılmıştır.Çalışma alanlarının eski ve yeni durumlarında duyulan memnuniyet kullanıcıların fikirlerine danışılarak irdelenmiştir.

Bu araştırma da ise ; Amasya Yeşilırmak Nehri kıyısı peyzaj düzenlemeleri olan, Yalıboyu Promenad alanı ve Pirinççi Promenadı tasarımları çalışma alanı olarak seçilmiştir.Çalışma alanı olarak Amasya Yeşilırmak Nehri kıyı alanının seçilmiş olmasının en önemli sebebi ;Yeşilırmak Nehri kıyısının tarih boyunca önemli gelişmelere sahip olması,çok sayıda medeniyetin izlerini taşıması ve kıyı kesiminin eski çağlardan bugüne farklı kullanımlarıyla örnek teşkil edecek nitelikte olmasıdır.

Geçmişten günümüze Amasya kenti kıyı kesiminin,kullanım yoğunluğunun ve nehirle olan ilişkisinin ne ölçüde ve nasıl değiştiğini irdelemek amacıyla kıyı mekanı düzenleme ilkeleri belirlenmiştir.Bu ilkeler alanların kent içindeki konumları, tarihi gelişimleri, nehir ve kentle olan ilişkileri, kullanıcıların kullanım amaçları, kullanım yoğunluğu ve bitki türleri olmak üzere başlıklar halinde sınıflandırılmıştır. Bu başlıklardaki saptamalara dayanarak sonuç bölümünde alanların tasarımsal anlamda karşılaştırılması yapılmış,sahip oldukları pozitif ve negatif özellikler belirlenerek,öneriler getirilmiştir.

1.1 Amaç

Bu tezin amacı, nehir kıyısı kentlerde kent yaşantısının bir parçası olan ve kıyı çevresini oluşturan açık alanların peyzaj tasarımı açısından incelenmesi ve son yıllarda dünyada çevre konusuyla birlikte önem kazanan kentsel kıyı çevresinde bozulmakta ve kaybolmakta olan tarihsel ve çevresel değerlerimizi de ortaya koymaktır. Bu amaçla, örnek olarak seçilen ve Amasya Yeşilırmak nehri kıyısında yer alan Yalıboyu Promenad alanı ile Pirinççi Promenad alanlarının sahip oldukları konum, tarihi gelişim, nehir ve kentle olan etkileşim, kullanım amacı, kullanım yoğunluğu ve kullanılan bitki türleri gibi karşılaştırma kriterleri oluşturulmuş ve bu kriterlerin ışığında alanların benzer ve farklı yönleri ortaya konmaya çalışılmış,alanların peyzaj tasarımları irdelenmiştir..Sonuç ve öneriler kısmında ise tasarımların negatif ve pozitif yönleri ortaya konularak,tasarımların eksik görülen yönlerini iyileştirme önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Amasya kenti Yeşilırmak Nehri kıyısının geçmişten günümüze değişiminin nasıl gerçekleştiği,kullanıcıların tarih boyunca ve günümüzde kıyıdan nasıl yararlandıklarının irdelenmesi de tezin amaçları arasındadır.

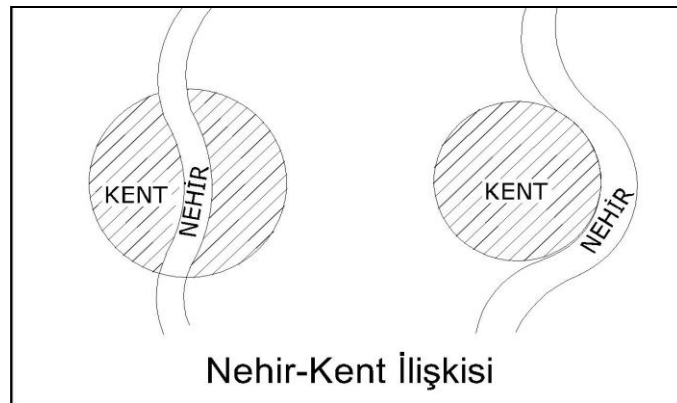
2. NEHİR KIYISI KENTLER

2.1 Nehir Kentleri Tanımı ve Nehir Kıyısı Kent Örnekleri

Su, yeryüzündeki tüm bitki örtüsü, hayvan çeşitliliği ve insan varlığının kaynağıdır. İnsanoğlunun yarattığı ilk büyük uygarlıklardan, en son gelişkin yerleşme merkezlerine dek, hemen tümünün "kıyılarla" yakın bir ilişki içinde olduğunu, mutlaka bir denizin, gölün ya da nehrin kenarında, en azından yakınında kurulduğunu görürüz (Keleş, 1997).

Nehirler de kent içinde doğal çevrenin bir elemanı olarak, kentin kuruluşunda, yayılmasında ve gelişmesinde etkili olan, çevresel değerlerdir ayrıca yapılaşmış kent kimliği içinde doğal yollarla varlığını sürdüren lineer uzanıma sahip başta rekreasyonel olmak üzere çeşitli kullanımlara da elverişli alanlardır(Kostof,1992).

Nehirler ve buna benzer su kütleleri geçmişten günümüze toplumlar tarafından yerleşim amacıyla ilk sırada tercih edilmiş olup,çeşitli uygarlıkların kurulup gelişmesine fayda sağlamıştır.Çeşitli medeniyetlere hizmet etmiş olan nehir kenarı kentleri içinde yer alan mevcut örneklerde büyük oranda, yerleşimin nehrin tek tarafında ağırlıklı olduğu, ardından kentlerdeki gelişme ve büyümeyle yerleşimin nehrin her iki tarafına yayılma gösterdiği görülmektedir.Bazı kentlerde ise kent, nehrin her iki yakasında büyüme ve gelişme göstermiştir. Bu gibi kentlerde nehir, kent içinde kıyıları birleştirici ya da ayırıcı bir role sahiptir(Şekil 2.1),(Kurdak,1995).

Şekil 2.1 : Nehir-kent ilişkisinin şematik gösterimi (Kurdak,1995).

Dünya üzerindeki birçok kent su kenarında veya suyla ilişkili olan yerlerde kurulmuştur. Nehir kenarlarında veya bu nehirlerin oluşturduğu deltaların üzerinde, iki veya üç nehrin buluşma yerlerinde ya da göl veya deniz kenarlarında gelişim göstermiş kıyı kentleri mevcuttur (Proshansky,1995).

Nehirler bulundukları kentlerin yerleşim şeklini belirler. Yerleşimlerin su ile buluşma özelliği, o yerleşimin kendine özgü karakterini oluşturmaktadır.

İki nehir arasında yerleşmiş olan Basel, ortaçağ kenti olma özelliği ile küçük nehir Birsig ile Ren'in birleştiği yerde kurulmuştur.

Moskova kenti de, Kremlin ve Neglinnaia nehirlerinin arasına kurulmuştur. Radial plana göre gelişmiş kentin, merkez ve ana odak noktası "Moskova" nehri olmuştur (Kostof,1992). Kent kanallar çevresinde ve nehir boyunca gelişmiş ve nehir kentin en önemli ulaşım ve dinlenme mekânı olmuştur. Kent merkezinden geçen "Moskova" nehri, köprüler ile bağlanmış, çeşitli rıhtım ve setlerle su sporları, rekreasyona ve ulaşım olanağı sağlamıştır (Torre,1989).

Kentlerin her iki kıyısında gelişme ve büyüme gösterdiği örneklerin sayısının fazla olmamasının sebebi, savunma açısından güçlüklerle karşılaşılmasıydı.

Vltava'da yer alan Prag'da sol kıyıdaki dar doğu-batı sınırı, Hradeny Kalesi'nin yerleşim yeri olarak önem taşımaktadır (Kostof,1992).

Paris Savunma açısından zorluklarla çağlar boyunca mücadele etmiş, Fransa'nın başkenti ve Île-de la Cite bölgesinin merkezidir ve Sen nehri'nin üzerine kurulmuştur. Paris'in kurucuları olan ve Parisii olarak bilinen Kelt kavmi,Île de la Cite bölgesini stratejik konumundan dolayı tercih etmiştir. Yaşadıkları bölgede geçimlerini balıkçılık ile sağlayan bu kavim,Sen nehri boyunca yapılan nakliye ve taşımacılık faaliyetlerini rahatlıkla kontrol etmekteydiler.Sahip oldukları bu ekonomik avantaj ve stratejik konum, Romalıları, Vikingleri, Ortaçağ krallıklarını etkilemiştir ve Paris'in çok sayıda saldırıya maruz kalmasına neden olmuştur. Bu saldırılar Parislilerinin nehir kıyısı boyunca savunma amaçlı duvarlar inşa etmesine neden olmuştur. Sen Nehri'nin ulaşım amacıyla kullanılması ve nehre erişim kolaylığı şehrin farklı kısımlarındaki halk ve yerleşimlerdeki ayırıcı özelliklerin ortadan kalkmasına ve şehir dokusunun şekillenmesine yardımcı olmuştur. Korunması kolay olan nehrin sol kesimi ve Île de la Cite bölgelerinde devletin merkezi oluşturulmuştu ve kilise de bu kısımda yer almaktaydı. Nehrin sağ kıyısı ise ticari ve finansal faaliyetler açısından geliştirilmişti.Napolyon I egemenliği sırasında Paris hareketli ve canlı bir liman şehri özelliğini taşımaktaydı. Ama aynı zamanda

Sen nehri tekne ve sandalların yoğunluğu, nehir kenarına kurulmuş olan depolar ve yel değirmenleri sebebiyle düzensiz ve karışık bir durum içerisindeydi. Napolyon, bu durumu düzeltmek amacıyla nehir kıyısını iyileştirme çalışmaları başlattı. Nehirdeki tekne ve sandal trafiği düzenlenmiş, nehir kıyısı boyunca iskeleler inşa edilerek binaların nehir kenarından ayrılması ve bir sınır oluşturulması sağlanmıştır. Ayrıca bu iskelelerin tekneler ve sandallar tarafından kullanılması sağlanarak nehrin düzensiz ve karışık trafiğine bir çözüm getirilmiştir. Daha sonra Napolyon III ve Baron Haussmann nehrin güneydoğu kesimine bir liman ve demir yolu inşa ettirmiştir. Bunun amacı Sen nehrindeki trafik akışını düzenlemek ve trafiği azaltmaktır (Hopkins, 1964). Sen Nehri Paris'in kentsel peyzaj açısından gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Yüzyıllarca, şehrin ekonomik yönden gelişimine katkı sağlamıştır. Şehrin ulaşım ile ilgili gereksinimlerine hizmet etmiştir ve bir ulaşım ve ticaret ağı oluşumunu sağlamıştır (Jacobs, 1985).

Nehirlerden manzara amaçlı kullanımlarda da yararlanılmıştır.

14. yüzyılın başlarında Avrupa'da Floransa Arno nehrinin pitoresk görünüşünden yararlanmaya başlamıştır. Bu amaçla Ponte Vecchio Köprüsü manzara-seyir amaçlı kullanılmıştır.

1560'lı yıllarda ise Vasari'nin Uffizi'si sütunlarla ve nehre bakan köşklere donatılmıştır (Kostof, 1992).

Şekil 2.2: Quatre Nations Koleji, Paris, Fransa, (Url 18).

St. Louise'deki evlerin cepheleri seyir amaçlı olarak nehre yönlendirilmiştir. Avrupa'da nehir manzarasına yönelen ilk büyük yapı 'Quatre Nations' kolejidir (Şekil 2.2).

Konu içerisinde örnek olarak verilen bu ve bunlar gibi bir çok kent, nehirler, göller ve denizler gibi su kütleleri kıyısında ya da üzerinde kurulmuş ve gelişme göstermiştir.

Bir nehir kıyısı yerleşimi olan Amasya da, Yeşilırmak vadisi boyunca kurulmuş ve tarih boyunca önemli gelişmelere sahne olmuş, birçok medeniyetin izlerini taşımakta olan bir şehirdir.

“Kale-şehir” şeklinde tanımlanabilecek bir yerleşme tipinden gelişerek oluşan ve “Açık-Şehir” olarak adlandırılan Amasya şehrinde ilk yerleşme Yeşilırmak Nehrinin kuzey kesiminde(sol kıyısında)Kırklar Dağının eteğinde olmuş, şehirde esas yerleşme ve gelişme ırmağın sağ kıyısında yani güneyde daha az eğimli olan kesimde,Ferhat Dağı’nın eteklerinde olmuştur (Karaer,2007).

Tarihi süreçte,şehrin konumundan ve yönetim stratejisinden kaynaklanan öneminden dolayı Amasya şehri kale şehir olarak yapılanmış ve savunma amacıyla kullanılan kale büyük ölçüde ön plana çıkmıştır.

Amasya kentinde olduğu gibi diğer kıyı kentlerinin konumlanması ve gelişmesi için çeşitli faktörler ön plana çıkmaktadır.Bu faktörlere bir sonraki bölümde yer verilecektir.

2.1.1 Nehir kıyısı kentlerin yerleşim karakteristikleri

Nehir kıyısı kentlerde, yerleşim biçimini bir çok faktör belirlemektedir. Bu faktörler su akış biçimi, nehir kıyısındaki toprakların verimliliği, savunma kolaylığı ve inanç konularıdır (Kostof,1992).

- Su akış biçimi: Nehirlerde yer alabilecek gezinti tekneleri veya sandalla gezinti gibi rekreatif faaliyetleri etkilemektedir. Amasya Yeşilırmak nehri ve Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yer alan çoğu nehir, hızlı akmaları, debilerinin düşük olması ve rejimlerinin düzensiz olmalarından dolayı ulaşım ve taşımacılıkta kullanılmamaktadır (Oktaylar,2004). Taşımacılıkta kullanılan nehirler ise daha çok gemilerle ticari malların taşınması, rekreatif amaçlı ulaşım amacıyla sandal ve botlarla gezinti yapılması ve nehir boyunca gerçekleştirilen her türlü taşımacılık faaliyetleriyle ilgilidir. Türkiye’den rekreatif amaçlı olarak kullanılan akarsulara örnek olarak verilebilecek en iyi ve en başarılı kullanım, son yıllarda yapılan peyzaj tasarım çalışmalarıyla yeniden can bulan Eskişehir Porsuk Çayı örneğidir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 : Nehirde gezi amaçlı kullanılan tekneler,Porsuk Çayı,Eskişehir,(Url 1).

- Toprakların verimliliği: Nehir kıyısında yer alan toprakların verimli olması, bu toprakların tarım amacıyla kullanılmasını sağlamıştır. Nehirlerden sulama amacıyla yararlanılması eski çağlardan günümüze kadar çoğu kentte kullanılan yaygın bir yöntemdir. Amasya şehrinde eski çağlarda nehirde yer

Şekil 2.4 : Nehir kıyısında tarım amaçlı olarak kullanılan alanlar,Sakarya Nehri,(Url 20).

alan su çarkları ve değirmenleri nehir kıyısındaki verimli bağları ve bahçeleri sulamak için kullanılmaktaydı.Bu kullanıma örnek olarak Sakarya Nehri çevresinde yer alan verimli toprakların tarım amaçlı kullanılması örnek verilebilir (Şekil 2.4).Bir seyyah olan Şerif İdrisi (1100-1166) yaşadığı dönem içerisinde gezip gördüğü Amasya'yı şu cümlelerle anlatmıştır; "...Amasya Diyar-ı Rum'da yedinci iklimde yer alır. Önemli yolların kesiştiği, ticari kervanların sık sık uğradığı bir şehirdir. Amasya ve çevresi ikliminin yumuşaklığı, bağ ve bahçelerinin verimliliği, halkının çalışkanlığı ve üreticiliği, sularının bolluğu ile tanınmıştır. Bir ticaret merkezi olmasının yanı sıra bu özellikleriyle de zengin ve hareketli bir şehirdir. Kısacası

nehir kıyısı alanlarda yer alan zengin ve verimli topraklar yaşayan halkın tarımla uğraşmasını sağlamış ve kentin ekonomik açıdan gelişmesine yardımcı olmuştur.

- Savunma kolaylığı: Eski çağlarda kentlerin her iki kıyısının gelişme ve büyüme gösterdiği örnek sayısının fazla olmamasının sebebi, savunma açısından güçlüklerle karşılaşılmasıydı. Vltava'da yer alan Prag'da sol kıyıdaki dar doğu-batı sınırı, Hradeny Kalesi'nin yerleşim yeri olarak önem taşımaktadır (Kostof,1992). Paris ise çağlar boyunca nehir sayesinde sahip oldukları ekonomik ve stratejik konum yüzünden birçok uygarlığın ve devletin saldırısına uğramıştır. Bu saldırılar Parislilerin nehir kıyısı boyunca savunma amaçlı duvarlar inşa etmesine neden olmuştur. Vikingler nehirleri sandal yardımıyla geçerek, düşmana saldırmak amacıyla kullanırken, Hollanda da ise nehirler daha çok saldırılara karşı savunma amacıyla kullanılmıştır. Bu amaçla, nehir kıvrımları, bataklıklar, göller, hendekler, elde tutulan suyun serbest bırakılması, nehir içerisinde inşa edilmiş direkler, nehir kıyısı boyunca nehrin her iki tarafında yer alan zincirler ve güçlendirilmiş köprüler kullanılmaktaydı (Haslam,2008).Amasya kentinin mekânsal örgütlenmesinden rol oynayan en önemli özellik yerleşim yerinin doğal yapısı, topoğrafik yapısıdır. Dağların çevrelediği ve içerisinden Yeşilirmak'ın geçtiği kent, bu verilere ve morfolojik özelliklere göre biçimlenmiş, bir vadi yerleşimi özelliği göstermektedir. Bu bağlamda geleneksel kent dokusu bugüne kadar tahribata uğrasa da lineer ve kimi zaman organik bir biçimde gelişme göstermiştir. Kentin mekânsal gelişiminde önemli unsurlardan biri de, kentin savunma amaçlı biçimlenmiştir. Tarih boyunca birçok medeniyetin yerleştiği Amasya, önemli ticari yolların üzerinde yer aldığından oturu uğrak bir geçiş noktası olmuştur, bu yüzden kentin savunma amaçlı biçimlenmesi oldukça önemlidir.
- İnanç Faktörleri: Eski Mısır'da Nil nehrinin doğu kıyısına yerleşilmesinin dini bir boyutu bulunmaktaydı. Çin kozmolojisinde ise güneye bakmak çok önemli bir yer tutmaktadır (Kostof,1992). Ganj Nehri, Hinduizm inancına göre kutsal sayılmaktadır. Hindular nehri Tanrıça Ganga'nın kişileştirilmiş formu olarak kabul ederler ve bu nedenle insanlar nehre tapmaktadırlar. İnançlara göre belirli günlerde nehirde yıkanmak günahların affedilmesi ve tövbelerin kabul görmesini sağlamaktadır. Hinduzimdeki ölü yakma geleneği nedeni ile birçok insan Hindistan gibi büyük bir ülkede binlerce kilometre yol

Şekil 2.5 : Ganj nehrinde ibadetini gerçekleştiren Hindular, (Url 17).

katederek yakınlarının küllerini bu nehre serpmektedirler. Hindu inançlarına göre nehrin suyu da kutsaldır ve insanlar için kurtuluş yoludur. İnaniş'a göre bu sudan bir yudum bile içmeden ölmek tamamlanmamış bir hayattır. Bunun ile birlikte ölüm döşeginde bir hastaya son nefesinde nehrin suyundan içirmek cennete gitmesinin garantisidir. Bu nedenle birçok Hindu evinde ağzı kapalı kaplarda, gerekli zamanlarda kullanmak için sular bulundurmaktadır. Hinduizm'deki birçok dinî gün ve festival Ganj'ın kıyılarında kutlanmaktadır (Şekil 2.5).Dünyanın en kalabalık ikinci ülkesi olan Hindistan'da yapılan bu tür kutlamalara milyonlarca insan katılmaktadır. Ayrıca, geçmişte ve halen günümüzde nehirlerde vaftiz törenlerine, dinsel törenlere ve ayinlere yer verilmektedir (Denisov,1982).

2.2 Nehir Kıyısı ve Kent İlişkisi

Doğal su kaynaklarının bulunduğu kentlerde ve yerleşimlerde kıyı kavramının hakimiyeti göz ardı edilemez. Kent ve kıyı arasında ortaya çıkan paylaşımlar bu iki yapı arasındaki ilişkiler bütünü oluşturur.

Kıyılar ve kıyı alanları, tarihin her döneminde uygarlıkların başlangıç noktası olmuş, yerleşme ve kullanım amaçları açısından sosyal bir önem kazanmıştır. Sarı Nehir Çin'de, Ganj ve İndüs Hindistan'da, Seyhun ve Ceyhun Orta Asya'da, Ren, Sen, Tiber, Tuna Avrupa'da, Amazon ve Missisipi Amerika'da, Menderesler ve Gediz Ön Asya'da Antik Yunan bölgesinde, Fırat ve Dicle Nehirleri bölgemizi taçlandıran

medeniyet beşiği nehirlerdir. Tarih boyunca akarsulardan yararlanma olanağı bulan toplumlar dönemlerinin en ileri medeniyetlerini kurmuşlar, bulamayanlar ise yurtlarını terk edip göç etmek zorunda kalmışlardır (Kostof,1992).

İlk insan topluluklarının Etiyopya’da Rudof Gölü yakınındaki Omo Nehri Vadisinde yaşamaya başladığı, ilk uygarlığın da MÖ IV. bin yıldan itibaren Nil ve Fırat Nehirleri arasında kurulduğu bilinmektedir (Hattapoğlu,2004).

Dünyanın en büyük kentlerinin büyük nehir ağzlarında ya da deltalarında kurulmuş olması, akarsuyun verdiği dinamizmin, beslenme ve ulaşımında verdiği kolaylıkların, dolayısıyla ekonomik potansiyel gücün kullanılması sonucudur. Tiber kıyısında Roma, Nil kıyısında Kahire, Thames kıyısında Londra ya da Sen kıyısında Paris gibi eski ve soylu kentler hep bu potansiyelin kullanımı sonucu gelişmiştir (An,1994).

Aşama	Kent	Kıyı	Dönem	Özellik
İlk Kent			19. yüzyıl öncesi eski ve ortaçağ	Kent ve kıyı arasında kapalı bir mekan ve sosyal birliktelik
Sanayii Kenti			19. yüzyıl- 20.yüzyıl ortası	Büyüyen ticaret ve endüstri, güçlenen liman ve büyüyen kıyı
Kıyıdan Geri Çekilme			1960-1980	Teknolojik değişim, alan gereksinimi ve Büyüme
Kıyıların Yeniden Geliştirilmesi			1970-1990	Terkedilen kıyı ve kıyı gerisindeki alanların yenilenmesi

Şekil 2.6 : Kent-kıyı tarihsel ilişkisi (Kılıç,1999).

Çağlar boyu kıyı, insanların yaşam kaynağı olduğu kadar, onların ekonomik ve fiziksel faaliyetlerine olanak sağlamış, ve barınak görevini sürdürmüştür. Kıyı mekanı, her zaman nüfus yoğunluğunun fazla olduğu, gelişme eğrisinin sürekli yükselme gösterdiği, bir mekan olmuştur. Kıyıları aynı zamanda yerleşim kadar sanayinin kurulup gelişmesi için de en elverişli alanlar olarak seçilmiştir(Şekil 2.6).

(Kostof,1992).

1900’lü yılların başlarından itibaren kentleşmenin tüm dünyada hızla artışı, sanayinin de kıyı alanlarını işgal etmesi, sonucunda insanlar için eğlenme, dinlenme için ihtiyaç duyulan rekreasyon mekanlarının ihtiyaca cevap vermemesi sonucunda

sanayinin kıyıdan geri çekilmesi ve o bölgelerin yeniden düzenlenmesi için projeler üretildiği dönem başlamıştır (Berberoğlu,2004).

Son yıllarda tasarlanan kıyı plan ve projeleri,kentsel kıyı mekanlarının yeniden canlandırılmasını ve kullanım açısından kent içinde aktif bir role sahip olan bu alanların değerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

2.3 Nehir Kıyısı ve Kullanıcı İlişkisi

Tarih boyunca su, insan yaşamının temel elemanlarından biri olmuştur İnsanlar suyu yıkanmak, bitkileri sulamak için kullanmıştır. Yaşamın devamlılığını sağlayan en önemli etken de sudur. Doğal su kaynakları dünyadaki tüm bölgeleri bir ağ gibi örmüş, zamanın ilerlemesi ile bu doğal su kaynaklarına insanların ve yaşamın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapay su kaynakları da eklenmiştir. Kırsal alanlarda yer alan doğal kaynaklar kentsel alanlara zaman zaman ulaşmış, ulaşamadığı bölgelerde ise yapay su kaynaklarından yararlanılmış, kent halkının suyla yakın olması ve sudan yararlanılması sağlanmıştır (Kaplan,1998).

Nehirler veya denizler gibi kent içinde yer alan doğal su elemanlarına kullanıcıların yönelmesinin başlıca nedenlerinden biri, suyun dinlenme üzerindeki görsel manzara etkisidir. Ayrıca nehirler gibi yansıtma ve derinlik yaratma etkisi de manzara etkisine katkı sağlayan özelliklerdendir.

Deniz, göl, nehir gibi su kütleleri insanlarda yalnızlığa ve içsel dünyaya geçişi sağlar. Bu bağlamda suyun dinlendirici, hareketli suyun canlandırıcı özelliği peyzaj tasarımında yararlanılan özelliklerinden biridir.

Su, insanı fiziksel ve psikolojik olarak rahatlatan önemli bir planlama elemanıdır.

Nehirlerin ve nehir kıyılarının insanlar için psikolojik önemini kanıtlamak, bir çok araştırma projesine konu olmuştur. Thomas R.Herzog (2000) tarafından yazılmış olan “Cultural and Developmental Comparisons of Landscape Perceptions and Preferences adlı kitabında peyzajı bitkiler, pürüzsüz ve düz yüzeyler, pürüzlü yüzeyler, nehirler ve nehir kıyısı alanlar, tarımsal alanlar ve yapısal alanlar olarak altı algısal kategoriye ayırmıştır. Yazar, dört gruba ayrılan Avusturyalı ve Amerikalı öğrencilerin ve yetişkinlerin verdiği cevaplardan yola çıkarak bu kategorilerden hangisinin önemli olduğunu araştırmıştır. Bu gruplar: ilkökul öğrencileri, ortaokul öğrencileri, kolej öğrencileri ve yetişkin kişilerden oluşturulmuştur. Her gruba her bir kategoriyle ilgili slaytlar gösterilmiştir. Yazar bu çalışma sonucunda, bu iki ülkenin oluşturduğu grupların her ikisinin de nehirleri ve nehir kıyısı alanları tercih ettiklerini

tespit etmiştir. Bu bulgular ışığında, nehirlerin ve nehir kıyısı alanların insanlar için önemi, cazibesi ve ilgi çekiciliği kanıtlanmıştır.

Tarih boyunca, nehir kıyıları gibi kıyı alanları kullanıcıların kullanım ihtiyaçları tarafından şekillenmiş ve farklı kullanımlara hizmet etmiştir. Nehir kıyılarının başlıca kullanım amaçları bir sonraki bölümde anlatılacaktır.

2.4 Nehir kıyısı Kullanım amaçları

Nehir kıyısı alanlar, kıyı kesimi ve yatağıyla bir bütünlük içindedir. Kıyı alanları kent halkı tarafından farklı kullanımlara hizmet etse de, nehirler yataklarındaki mevcut su kaynakları sayesinde çeşitli kullanımlara imkan sağlamaktadır. Kent içerisinde içme suyu ve kentsel yeşil alanların sulanması, ulaşım katkı sağlaması, hidroelektrik gücün üretimine imkan sağlaması, yiyecek kaynağı olması, turizme, rekreasyonel ve kültürel faaliyetlere olanak tanınması ve yapılar içerisinde estetik anlamda görsel manzara etkisi oluşturması gibi yararları bulunan nehirler kıyılarında ise çeşitli kullanımlara hizmet vermektedir. Bu kullanımları altı sınıfta toplamak mümkündür. Bunlar:

2.4.1. Ulaşım amaçlı kullanımlar

2.4.2. Endüstri amaçlı kullanımlar

2.4.3. Ticari amaçlı kullanımlar

2.4.4. Yerleşim amaçlı kullanımlar

2.4.5. Kültür ve eğitim amaçlı kullanımlar

2.4.6. Rekreasyonel amaçlı kullanımlar olarak sınıflandırılabilir (Alkay, 1995).

2.4.1 Ulaşım amaçlı kullanımlar

Kıyılar kara ile karası olduğu su sisteminin (deniz, akarsu, vb.) arasında bağlayıcı bir etmen olduğu için ulaşım amacı ile kullanıma öncülük etmiştir. Kıyılarda, sudaki ulaşımı destekleyen demirleme alanlarını, ticaret limanlarını ve yat tesislerini, yolcu limanlarını, iskelelerini, özel yat limanlarını ve küçük esnafa ait işletmeleri içerir.

Genel olarak; ticaret amaçlı ulaşım, seyahat amaçlı ulaşım, rekreasyon amaçlı ulaşım olmak üzere üç kullanımı ile ulaşım, kıyı ve kıyısı olduğu su sisteminden faydalanmaktadır.

Ticaret amaçlı kullanımda daha çok limanlar ve karayolları ön plana çıkmaktadır. Limanların oluşumu ise çok eski tarihlere dayanmaktadır. İnsanoğlunun açık denizlere ve uzun mesafeli yolculuklara başlamasının M.Ö.6000'lere kadar gittiği Mısır uygarlığına ait duvar resimlerindeki gemi çizimlerinden anlaşılmaktadır. "Bu dönemde açık sular insanoğlu için sonu belirli olmayan, sonsuz bir alan olarak görülmekte ve yapılan yolculuklar haftaları hatta çoğu zaman ayları almaktaydı" Antik dönemde insanoğlunun açık sularda yolculuğa başlaması, bu yolculuklarda ulaşım aracı olarak kullanılan tekne ve gemilerin doğal etkilerden ve saldırılardan korunabilecekleri, taşınan yükleri rahatlıkla indirebilecekleri, depolayabilecekleri mekanlara (limanlara) olan ihtiyacı doğurmuştur. Bu nedenlerle toplumlar gerek savunma kolaylığı olan gerekse ticari ilişkilerini sürdürebilecekleri ada, yarımada ve tepelik arazilerde bataklık çamurundan yaptıkları pişirilmiş tuğlaları kullanarak inşa ettikleri sur duvarları ile tanımlı yerleşmeleri kurarken, su kenarlarında gemileri için korunaklı bir ortam sunan girintili alanları, körfezleri ve koyları doğal liman olarak kullanmıştır (Herzog,2000). Mısır'da Memphis ve İskenderiye; Ege'de Miken ve diğer eski Yunan uygarlıklarına ait Efes, Knidos, Rodos; Fenikelilerin Sur ile Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehirleri kenarlarında kurdukları Ur ve Babil kentleri antik dönem su kenarı yerleşmelerine örnektir. Antik dönemde limanlar, yerleşmeler açısından daha çok askeri amaçlı dış etkilerden ayırıcı ve gerektiği zamanlarda sefer veya ticaret amaçlı açık sulara çıkılabilen bir giriş-çıkış mekan özelliği taşımaktadır (Denisov,1982).

Limanın işlevini tam olarak yerini getirebilmesi, kıyı alanının bölgesel taşımacılık ağına bağlı olması gereklidir. Limanın nehir, kıyı kesimi ve kıyı ekolojisi üzerine yaptığı en önemli etkinin kirlenme olduğu düşünülürse, limanların yer seçiminde, mümkün olduğunca doğal olarak korunabilen ve çevreye yönelik negatif etkilerin minimum olacağı alanlar tercih edilmelidir.

Deniz, göl ve nehir kıyılarında yer alan önemli liman kentleri; endüstri bölgelerinde meydana gelen değişimlerin sonucunda, yenileme amaçlı projelerin uygulama alanları olmuştur. Zamanla işlevini yitirmiş, terkedilmiş endüstri ve liman bölgeleri çoğunlukla, tarihsel ve çevresel değerleri olan kıyıları isgal etmişlerdir. 50 'li yıllarla birlikte kıyı tasarımları önem kazanmış, endüstriyel alanların kente katılmasının çabaları başlamıştır. Bu kıyı kentleri, yeni bir yüzyıl esiginde, uluslararası rekabet ve

gelistmelere uyum saglamalıdır. Tokyo, Londra, Sydney, Rotterdam, Boston ve HongKong'da kıyı yenileme projeleri uygulama halindedir (Ceccarelli,1991).

Şekil 2.7 : Ticaret amaçlı nehir kıyısı kullanımı, Rotterdam, Maas nehri,(Url 4).

Şekil 2.8 : Ticaret amaçlı nehir kıyısı kullanımı, Battery Park City, New York.Hudson Nehri,(Url 4).

Seyahat adına ulaşımında ise kıyılardaki yolcu limanları, iskeleleri, yat limanları gibi yapılar,karasal ulaşımı sağlayan yollar kullanılmaktadır (Şekil 2.7,8)

İster deniz ister akarsu kıyılarında olsun kıyı hattına yakın yapılan karasal motorlu taşıt yolları kent ile su arasında engel olmakta, doğal kıyıyı ortadan kaldırmakta ve etrafını yeni yapılaşmalarla bir çekim merkezi haline getirmektedir (Musayev,2003).

En yararlı kullanım kıyı ulaşım kullanımı olan rekreasyonel amaçlı kullanım ise nehir veya denizlerde rekreasyonel amaçlı gezilere elverişli kıyısal yapıları, kıyı alanlarında yürüyüş ve gezinti, bisiklet ve paten yolları gibi rekreasyonel aktiviteleri destekleyici yolları içermektedir (Şekil 2.9,10).

Şekil 2.9 : Rekreatyoneel amaçlı ulaşım, bisiklet, yürüyüş yolu, Sarawak nehri, Malezya,(Url 10).

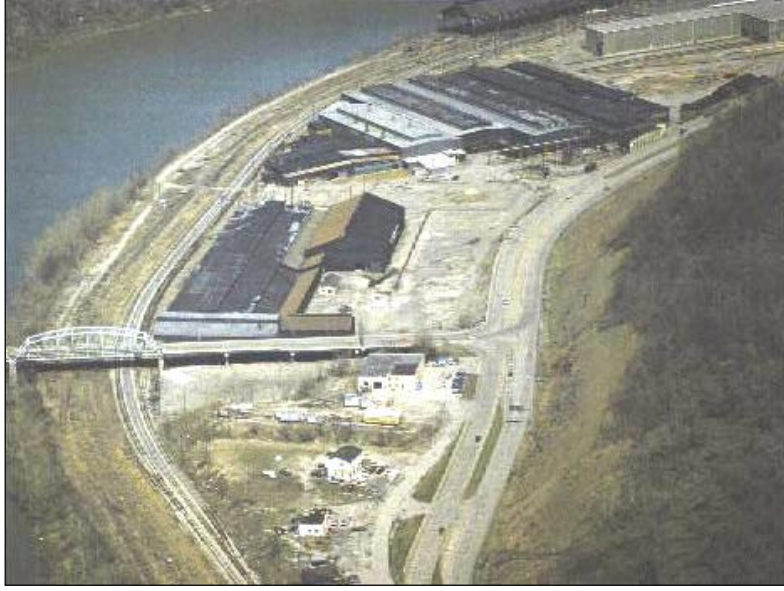
Şekil 2.10: Rekreatyoneel amaçlı ulaşım, bisiklet yolu, Shing Mun Nehir kanalı, Sha Tin Central Park, Hong Kong,(Url 12).

2.4.2 Endüstriyel amaçlı kullanımlar

Kıyılardaki endüstri kullanımını, tarihsel gelişim içerisinde, endüstrinin yer seçimi ölçütlerine göre değerlendirmek gerekir. Bunlardan doğaya bağlı olanlar; hammadde kaynağı olması, yüzey şekli, iklim durumu ve enerji kolaylığıdır. İnsana bağlı ölçütler ise, iş gücü, sermaye, pazar, teknoloji ve karar organlarıdır (Karabey,1978). Endüstrinin kıyıları tercih etmesinin birçok nedeni bulunmaktadır.

- Kıyıları kara ile deniz arasında bir geçiş şeridi olmaları nedeniyle, farklı türde kullanımlar için hizmet eder ve depolama kolaylığı sağlarlar.

- Endüstri kıyısı kendisine hammadde olarak kum, çakıl, kalker ve deniz bitkileri sağlaması bakımından bir kaynak olarak görmektedir.
- Endüstri, kendi ürettiği negatif malları ve kirli atıkları, arıtma tesisi olmadan denize boşaltarak, kendine masrafsız bir çözüm yolu oluşturmaktadır.

Şekil 2.11 : Monessen nehir kıyısı geliştirme projesi, alanın endüstriyel amaçlı kullanımı, Pensilvanya,(Url 3).

Şekil 2.12: Monessen nehir kıyısı geliştirme projesi, alanın yeni durum, Pensilvanya,(Url 3).

Bazı endüstriler ise pazar alanlarına kolay ulaşımı sağlamak amacıyla kıyı alanlarını tercih etmektedirler.

- Akarsu ve denizlerin ticari açıdan ulaşım aracı olarak kullanılması ile kıyıların endüstriyel potansiyel kazanmasını sağlamıştır (Torre,1989).

Kıyılardaki yapılaşmanın ilk adımı limanlar ile gerçekleşmiştir. Endüstri devrimi ile başlayan deniz ve akarsu taşımacılığındaki gelişmeler, limanların artmasına neden olmuştur. Endüstriyel potansiyel kazanmasıdır. Yani kıyıların ulaşım amaçlı kullanımı endüstriyel amaçlı kullanımını tetiklemiştir. Kıyıların gelişimiyle yeni projeler üretilmiştir (Şekil 2.11,12).

1900'li yılların baslarından itibaren kentleşmenin tüm dünyada hızla artışı, sanayinde kıyı alanlarını işgal etmesi, sonucunda insanlar için eğlenme, dinlenme için ihtiyaç duyulan rekreasyon mekanlarının ihtiyaca cevap vermemesi, endüstri ve liman alanlarının da eski kıyısız işlevlerini yitirmesi ve kıyıdan geri çekilmesi ile bu boşalan mekanları yeniden kazanmak ve kopan kent-kıyı ilişkisinin tekrar kurulmak adına kıyı alanlarının kamu yararı adına yeniden geliştirilip, kent halkı tarafından kullanımına açılması sağlanmıştır (Torre,1989).

2.4.3 Ticari amaçlı kullanımlar

Ticari amaçlı kullanımlar kıyının sahip olduğu, kent halkına ve kullanıcılara sunduğu rekreatif imkanlardan yararlanılarak, para kazanma amacıyla oluşturulmuş kafeler, restoranlar, alışveriş merkezleri ve oteller gibi yapıları içerir.

Nehir kıyılarının bu amandaki kullanımlarına örnek olarak, yürüyüş ve bisiklet yolları, alışveriş merkezi, bir çok kafe ve restoranla kent halkına kompleks bir kullanım sunan Exe nehri kıyı düzenlemesi örneği verilebilir.

2.4.4 Yerleşim amaçlı kullanımlar

Kıyı alanları, deniz ve nehirlerin iklim üzerindeki olumlu etkisiyle, kentsel yer seçimlerinde insanlar için her zaman öncelikli alanlar olmuşlardır. Kıyılarda yerleşim olgusunun insanoğlunun yaşamında ilk devirden beri önemli rol oynadığı görülmektedir. Kıyı alanlarda yerleşim eğiliminin, suyun insanlar için hayati bir yerinin olması ve insanın suya bağımlı olması nedeniyle doğal bir sonuç olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Bender, 1993). İnsanın kıyı kentleri oluşturması ve

bu kentlerin gelişimi, birçok bilim dalında ilk yerleşim yerleri açısından incelenmektedir.

Kıyılardaki ilk küçük yerleşmeler ya tarımsal amaçla ya da balıkçılık amacı ile kullanılmaktaydı. Ancak kentleşme ve sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte doğal varlıkların, özellikle kıyıların kullanışı hatta tahribi söz konusu olmuştur.

Kıyılarda inşa edilmemiş alanlar hızla azalmakta ve büyük bir sorun yaratmaktadır. Bu alanlardaki betonlaşmadan dolayı, yerleşmelerin gelişim süreci kıyı bölgesinde bir takım bozulmalara yol açmaktadır. Bozulmaların derecesi, kentsel gelişmenin yoğunluğu, suya olan yakınlığı ve kıyının doğal formunun değiştirilmesine bağlı olarak artmaktadır. Kıyı yerleşmeleri, kıyıda doğal drenaj yollarını bloke ederek, doğal su akışını değiştirmekte ve yapım faaliyetleri kaynaklı atıklarla deniz ve nehir kirliliğine yol açarak, kıyı bölgesinin doğal dengesini bozmaktadır (Clark,1974).

Şekil 2.13: Nehir kenarı yerleşim amaçlı kullanımı, tarihi Yalıboyu Evleri, Yeşilirmak, Amasya,(Url 8).

2.4.5 Kültür ve eğitim amaçlı kullanımlar

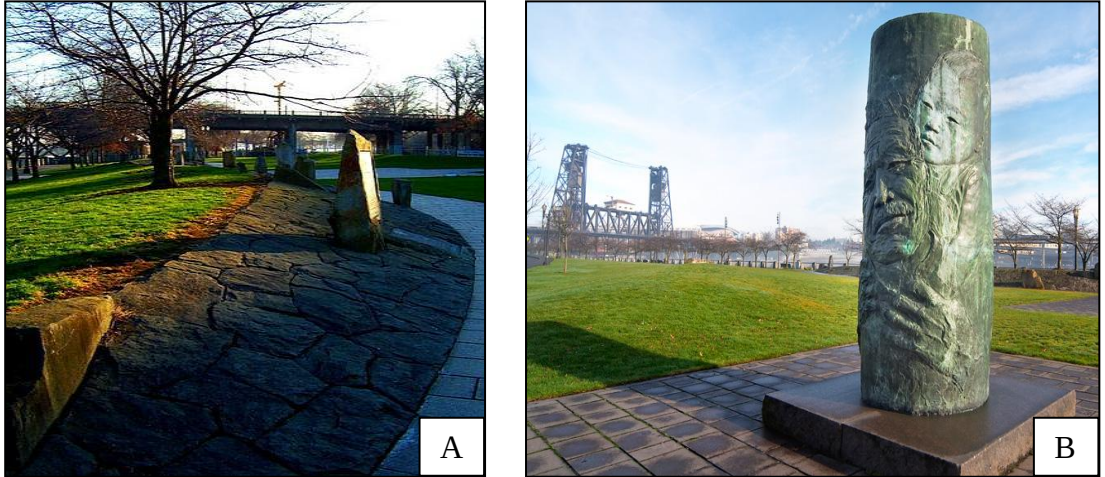
Kıyı alanları, müzeler, sergi alanları, bilgi verme amacı içeren ve tarihi olaylara vurgu yapan büst ya da heykellerin sunulması, konser, konferans, gösteri, kutlama gibi eğitimsel ve eğlence amaçlı kullanımlar için vazgeçilmez alanlardır. Bu gibi önemli kıyı alanlarının kültürel anlamda önemlerini ortaya koyacak çok sayıda proje ve tasarım çalışması bulunmaktadır (Şekil 2.14,15). Bu gibi projeler toplumların değer verdiği ve hatırlatmak istediği önemli objelerinde sergilendiği çalışmalardır

.Özellikle Japonya kültürüne hakim olan ve Hiroşima da yaşanmış olaylar bu projelerin esin kaynağı olmuştur (2.16,17,18,19,20).Nehir kıyısı peyzaj tasarımlarında resim, heykel, büst ve çeşitli panolarda verilen bilgiler ve düzenlenen sergiler, yürüyüş yapan kullanıcılara öğrenme olanağı sağlamaktadır.Amasya Yeşilirmak Nehri kıyısında yer alan büstler ve heykeller Amasya'nın kültürel değerlerini ortaya koymakta,gelen ziyaretçilere ve kullanıcılara da bilgi vermektedir.

Şekil 2.14: Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı, Heykel Projesi, Wear Nehri Sunderland, İngiltere,(Url 17),(A)

Şekil 2.15: Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı, Metal Heykel Projesi, Wear Nehri Sunderland, İngiltere,(Url 17),(B).

Şekil 2.16: Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı, Japon Amerikan Tarihi Plaza,promenad alanı,Willamette Nehri, Portland, Oregon, ABD, (Url 5),(A).

Şekil 2.17: Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı, Japon Amerikan Tarihi Plaza,Ağlayan heykel,Willamette Nehri, Portland, Oregon, ABD, (Url 5),(B).

Ayrıca Amasya’da yetişmiş şehzadelerin de büstlerine yer verilmiş olması,kullanıcılara Amasya’nın tarihi hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır.Ferhat ile Şirin efsanesini ölümsüzleştiren bu kişilere ait heykeller de kentin kültürel zenginliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 2.18:Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Barış anıtı,Peace Memorial Garden,Tenma ve Honkawa Nehirleri, Hiroşima, Japonya, (Url 5),(A)

Şekil 2.19:Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,promenad alanı,Peace Memorial Garden,Tenma ve Honkawa Nehirleri, Hiroşima, Japonya, (Url 5),(B).

Şekil 2.20: Kültürel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,Barış heykeli,Peace Memorial Garden,Tenma ve Honkawa Nehirleri, Hiroşima, Japonya, (Url 5),(C).

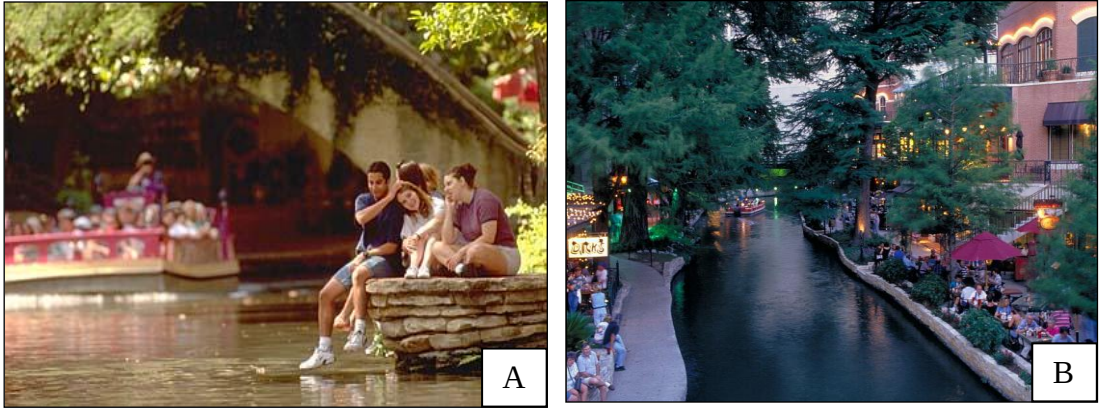
2.4.6 Rekreatif amaçlı kullanımlar

Kıyı alanlarının rekreatif anlamda kullanılması, hem kent ve kent halkı hem de doğanın korunması amacıyla en çok tercih edilen en faydalı kullanım amacıdır. Kent içerisinde rekreatif faaliyetlerin yoğun olarak yer alması, kent halkının psikolojik ve fiziksel açıdan kendini daha iyi hissetmesini sağlar. Sürdürülebilir bir kentin oluşumunda da rekreatif aktivitelerin önemi büyüktür.(Good and Goodwin,1990)

Rekreasyon amaçlı kıyı alanlarında mevcut kıyı kullanımının eğlenme, dinlenme ve park gibi yeşil alanlara dönüştürülmesi söz konusudur (Şekil 2.21,22).Dünyadaki birçok örneğinde kıyı alanı olma özelliğini, sanayi ve endüstriyel faaliyetler gibi başka amaçlar için kullanılması nedeniyle yitirmiş olan alanlar, halkın 24 saat erişebilirliğinin sağlanması amacıyla rekreasyonel kullanıma dönüştürülmüşlerdir.

Kent içerisinde yer alan, denizler ve nehirler gibi su kütlelerinin kıyı kesimleri, yeterli açık ve yeşil alanı bünyesinde bulundurmaları gibi özellikleriyle kentli için ilgi odağı haline gelmekte ve yoğun olarak kullanılmaktadır. Kentliler, yaşamın ve kent hayatının stresinden arınmak adına bos zamanlarını geçirmek amacıyla bu mekanları öncelikli olarak tercih etmektedirler.

Kıyılar rekreasyonel açıdan denize girmek, balık tutmak, güneşlenmek, su kenarında dinlenmek, bisiklet sürmek, çeşitli sporları gerçekleştirmek, kitap okumak, vb. gibi eylemlerle kullanımını belirler. Kıyıların ortak kullanım amaçlı düzenlenmesi ile ilgili kararların üretilmesinde toplum istekleri göz önüne alınmalıdır (Kobayashi,1990).

Şekil 2.21 : Rekreasyonel amaçlı nehir kıyısı kullanımı, San Antonio Nehri, Paseo Del Rio, San Antonio, Teksas,A.B.D, (Url 4),(A).

Şekil 2.22 : Rekreasyonel amaçlı nehir kıyısı kullanımı,promenad alanı San Antonio Nehri, Paseo Del Rio, San Antonio, Teksas,A.B.D, (Url 4),(B).

Kıyı alanlarının en sağlıklı kullanım amacı olarak gösterilen rekreasyonel amaçlı kullanımlar dünya genelindeki tüm kıyı kentlerinde ve ülkemizdeki düzenlemelerde ilk sırayı almaktadır.

Açık alan bakımından yetersiz olan kentlerde kullanıcılar için nehirler ve nehir kıyıları rekreasyonel anlamda hizmet sunmakta ve bu bakımdan değerlendirilmesi öncelikli olmalıdır.

3. NEHİR KIYISI KENTLERDE KIYI KESİMİ PEYZAJ TASARIMI

Nehir kıyıları kent içinde, iki yakaya sahip, kara ve su kullanımı açısından oldukça yüksek bir potansiyeli olan, sosyal, ekolojik ve fiziksel ihtiyaçlar doğrultusunda tasarımsal anlamda düzenlemelerle şekillenen ve kentleşmenin getirdiği etkilerle kırsal kıyı özelliklerinden uzaklaşmış alanlardır.

Nehir kıyıları, yoğun ve plansız kentleşme ve kullanımlar sonucu deformasyona uğrayan, diğer su kıyılarına oranla geri dönüşümü ve yenilenmesi zor olan, buna karşılık sınırlı ve düzenli kullanımlarıyla devamlılığı sağlanabilen kaynaklardır. Bu gibi nedenlerden ötürü, akarsu kıyı alanlarının planlamasında koruma-kullanma sağlanarak sürdürülebilir kalkınma politikasını hedef alınmalı, kıyı mekanının düzenlenmesinde; gelişebilen, açık, esnek, devingen, uygulamaya yönelik bir yöntem araştırması uygulamaya konulmalı ve mevcut planlama, örgütlenme ve yasal olanaklar ile uyum sağlayabilmelidir (Torre,1989).

Nehir kıyılarına getirilecek fonksiyonların, halkın ekonomik yapısı ve ihtiyaçları göz önünde tutularak, rekreasyonel, kültürel ve eğitimsel anlamda kullanıcılara yeterli olabilecek, doğal ya da yapay elemanlardan oluşan planlar olması gereklidir.

Kıyı alanları planlamalarında aktif ve pasif rekreasyonlara yer verilmesi ve kıyı çevresinin çok amaçlı kullanımlarla değerlendirilmesi gerekir. Topoğrafik düzenlemelere önem verilerek, kullanıcıların nehir ve çevresindeki görsel manzara etkisinden yararlanabileceği tasarımlar yapılmalıdır. Ayrıca getirilen tasarım çözümlerinin kullanışlı, güvenli ve insan ölçeğine uygun olması da gereklidir (Musayev,2003).

Nehir kıyısı planlama çalışmalarının çeşitli sebepleri bulunmaktadır:

- Kıyıya rekreasyonel, kültürel ve eğitimsel ya da çok amaçlı çalışmalar yapmak, geniş ölçekte kıyının kullanım açısından canlılığını ve hareketliliğini sağlamak.

- Sel ve taşkın kontrolünü sağlamak,
- Yüzyıllar boyunca endüstriyel anlamda kullanılmış olup, çöplük haline dönüşen kıyıların ve yataklarının temizliği ve ıslah çalışmalarını yaparak, geri dönüşümüne yardımcı olmak.
- Kıyının sadece belli bir bölümüne getirilecek fonksiyonların ve aktivitelerin var olması.
- Akarsu alanı çöküntü bölgelerinin geliştirilmesi ve iyileştirme çalışmalarının yapılmak istenmesi (Torre,1989).

Kıyı planlama çalışmalarında ilk olarak planlamanın amacının belirtilmesi gerekir. Amacı ortaya çıkartmak için ise, alanın kent içindeki konumu, bağlantılı olduğu mekanlar ve kentin yapısı ve gelişimiyle ilgili saptamalar yapmak gerekir. Bu saptamaların ise durum analizinde değerlendirilmesi ve planlama kararları oluşturulmasıyla diğer aşamalara geçilir. Planlama çalışmalarına başlamadan önce yapılması gereken çalışmalar şunlardır:

- Hazırlanmış olan master planına göre alanın kent içindeki konumu, fonksiyonu ve diğer alanlarla bağlantısı belirlenmelidir.
- Alanda mevcut bulunan özelliklerin saptanması yapılmalıdır. Alanda yer alan mevcut durumdaki açık alanların ve yeşil dokunun saptaması yapılmalı, alanla olan bağlantıları ortaya konmalıdır.
- Alandaki mevcut iklim koşulları belirlenmelidir.
- Demografik yapı hakkında bilgi sahibi olunmalı, alana getirilecek fonksiyonların bu yaş gruplarındaki kullanıcıların gereksinimlerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.
- Alanın boyutları ve alan sınırlayıcıları tespit edilmelidir.
- Kent mobilyaları, donatı elemanları ve kullanılacak döşeme cinsinin ergonomik koşullarda kullanıcıya sunulmasına önem verilmelidir.
- Kullanılacak bitkisel malzemenin kıyı ve iklim koşullarına uyumlu, fonksiyonel ve estetik olma özellikleri göz önünde bulundurularak seçim yapılmalıdır (Breen, Ann and Dick Rigby,1996).

Kıyı mekanlarına getirilecek aktivite türleri de planlama aşamalarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu aktivite türleri üç grup altında incelenebilir:

- Zorunlu etkinlikler(İşe ve okula gitmek)
- İsteğe bağlı etkinlikler(Yürüyüş ve gezinti yapmak)
- Sosyal etkinlikler (Parka gitmek, etkinliklere ve şenliklere katılmak (Paşalıoğlu,1993).

Ayrıca kıyı projelerinde kentin ve alanın kimliğini oluşturan öğelerin dikkate alınması ve tarihi değeri olan yapıların ve donatıların ise koruma kapsamında değerlendirilmesi gerekir (Şekil 3.1).

Yüzyıllar boyunca, ilk yerleşim yerlerini deniz ve nehir kıyıları olduğu düşünülürse, kıyı alanlarının mimari ve kültürel anlamda önemli bir tarihi mirasa sahip olduğu söylenebilir. Eskiden yerleşim amaçlı olarak kullanılmış olan ve tarihi öneme sahip yapıların restore edilerek kullanılması, koruma kapsamında yapılan önemli çalışmalardandır.

Şekil 3.1:Yabep Projesi kapsamında restore edilerek koruma altına alınmış,Amasya'nın kimliğini oluşturan Tarihi Yalıboyu Evleri. (Url,17).

3.3 Nehir kıyısı peyzaj tasarım ve prensipleri

Kıyı alanları düzenlemelerinde dikkate alınması gereken ilkeler gelen olarak şu maddeler halinde sıralanabilir:

- Kullanıcı-su ilişkisine önem verilmeli, kullanıcıların suyla görsel ilişki kurmasının yanında temas halinde olmasını sağlayacak tasarımsal düzenlemelere gidilmelidir.
- Kullanıcıların isteklerine ve ihtiyaçlarına önem veren bir tasarım anlayışı güdülmelidir.

- Doğal, yapay ve sosyal çevrenin bir bütün halinde olduğu düşünölmeli ve görsel açıdan nitelikli mekanlar oluşturulmasına çalışılmalıdır.
- Gerekli altyapı ve donanım çalışmaları yapılmalıdır.
- Kıyı kentin bir parçası olarak düşünölmeli ve kentle bağlantılı ve kent kimliğiyle uyumlu bir düzenleme yapılmalıdır.
- Kıyı mekanına hareket kazandırabilecek, sosyal ve kültürel yaşantıyı destekleyen mekanlar oluşturulmasına önem verilmelidir.
- Toplumun her yaş ve meslek grubunun yararlanabildiğı mekanlar oluşturulmalıdır.
- Özürlü standartlarına uygun bir tasarım anlayışı güdülmeli, gereken yerlerde rampalar gibi ulaşımı kolaylaştıran öğelere de ter verilmelidir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Düzenleme alanına giriş ve çıkışı sağlayan rampalar, Yeşilırmak Nehri, Yalıboyu Promenad Alanı, Amasya.

Kültürel aktiviteler kapsamında; kıyının niteliklerine bağlı olarak, açık hava müzeleri, amfi tiyatrolar, festival alanları vb. mekanlar düşünölmeli ve kıyı bu şekilde planlamalıdır (Bacon,1979).

Kıyı alanlarında yapılacak her türlü düzenlemede, fonksiyonlara ve bu fonksiyonların yer seçimine dikkat edilmelidir. Ayrıca bitkisel elemanlarında hangi amaçla kullanılacağına karar verilmeli, fonksiyonel veya estetik amaçlı ya da bu amaçların her ikisini de gerçekleştirebildiğı bitki türlerinin seçimine önem verilmelidir.

Kıyı alanlarında getirilebilecek fonksiyonlar kıyının yapısına, düzenlemenin hangi amaçla yapıldığına ve varılması istenen hedefler doğrultusunda şekillenir. Genel

olarak kıyı alanlarına getirilebilecek fonksiyonlar şu şekilde sıralanabilir (Torre,1989).

- Kullanıcıların yürüyüş yapabilecekleri ve kıyı boyunca uzanan promenad alanı (Şekil 3.3,4)
- Kafe, restoran, çay bahçeleri
- Alışveriş merkezleri
- Yerleşim alanları (Şekil 3.5)
- Kültürel ve eğitim amaçlı uygulamalar
- Çocuk oyun alanları
- Otopark alanları
- Meydanlar (Şekil 3.6)
- Spor aktiviteleri için kullanılan alanlar
- Pasif yeşil alanlar
- Bisiklet ve paten yolu
- Bisiklet park alanları
- Ekolojik amaçlı alanlar
- Nehir seyir ve basamak terasları (Şekil 3.7)
- İskele alanları (Şekil 3.8)
- Sergi alanları
- Satış birimleri
- Yaya ve yaya-araç köprüleri,diğer nehir geçiş alanları
- Yarı açık ve açık dinlenme alanları

Şekil 3.3: Nehir kıyısı Promenad alanı, Huangpu Nehri,Shanghai,Çin(Url 12).

Kıyı alanlarına getirilebilecek fonksiyonlar yukarıda sınıflandırıldığı gibi olup kıyı tasarımında dikkat edilmesi gereken bazı tasarım unsurlar bulunmaktadır.

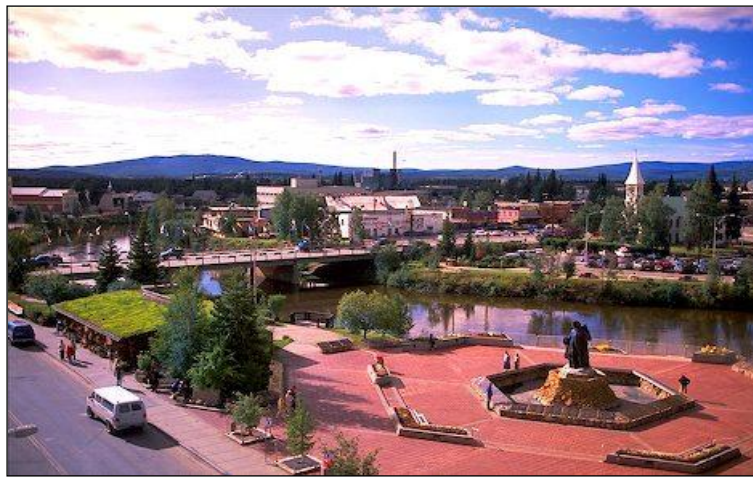
Bu tasarım unsurları farklı tasarımcılar tarafından farklı bakış açılarıyla yorumlanıp farklı başlıklar altında sınıflandırılırsalar bile pek çok nehir kıyısı peyzaj düzenlemelerinde kullanılan kriterler birbiriyle uyum göstermektedir.

Şekil 3.4: Nehir kıyısı Promenad alanı, New Nehri,Las Olas,Florida,A.B.D, (Url 4).

Şekil 3.5: Nehir kıyısı yerleşim alanı, Yalıboyu evleri,Yeşilırmak Nehri,Amasya

Şekil 3.6: Nehir kıyısı meydan örneği, Golden Heart Park, Chena River, Alaska, (Url 6).

Şekil 3.7: Nehir seyir ve basamak terasları, Ohio Nehri, Sasaki, Japonya, (Url,12).

Şekil 3.8: Nehir kıyısı İskele alanı, Dojimagawa ve Tosaborigawa Nehirleri, Nakanoshima Nehir kıyısı, Osaka, Japonya,(Url,10).

“Waterfront Revitalization for Small Cities” adlı kitapta su kıyısı alanların planlanmasında dikkat edilmesi ve düşünülmesi gereken unsurlar yedi ana başlık altında toplanmıştır (Muretta,1981) ;

- 1-Su ve alan kullanımı
- 2-Kentsel tasarım ve estetik
- 3-Rekreasyon faaliyetleri
- 4-Alana ulaşım
- 5-Sirkülasyon ve otopark alanları
- 6-Tarihi ve kültürel değerler
- 7-Çevresel kalite

1-Su ve alan kullanımı: Su ve su kıyısı alanlar planlamada önemle üzerinde durulması gereken ve gelecekte de düzenlemesi ve kullanılması kaçınılmaz olan öğelerdir. Planlamayı doğrudan etkileyen unsurlardır. Ayrıca su ve alan kullanımı ekonomik gelişim-rekreasyon-alana ulaşım-sirkülasyon ve otopark alanları gibi konularını da etkilemektedir.

2-Kentsel tasarım ve estetik: İnsanların su ihtiyacı ve suya yakın olma isteği su kıyısı alanları geçmişten günümüze kent içinde aranılan ve cazip alanlar haline getirmiştir. Kentleşmenin tamamlanmış olduğu yerleşimlerde dikkat çekici ve sosyal hayatın canlanmasına yardımcı olan bir su kıyısı oluşturmak, ziyarete gelen kişilerin ve kullanıcıların akıllarında etkileyici ve hatırlanmaya değer bir tasarım ortaya koymak çok önemlidir.

3-Rekreasyon: Bir su kıyısı tasarımında her zaman kullanıcılar açısından rekreasyonel faaliyetlerin yoğun olması beklenir. Tasarımda yer verilecek olan rekreasyonel faaliyetlere karar verilirken farklı yaş gruplarının düşünce ve önerilerini alarak bir tasarım oluşturmaya önem verilmelidir. Günün şartları ve gelecekteki gereksinimler göz önüne alınarak sürekli gelişmeye ve yenilenmeye açık bir tasarım anlayışı güdülmelidir.

4-Alana ulaşım: Alana ulaşımın kolay ve rahat yapılabilmesi tasarımda dikkat edilmesi gereken önemli konudur. Peyzaj tasarımı ne kadar etkileyici ve estetik unsurlara göre yapılmış olsa da ulaşımın kolay olmadığı bir mekan hem kullanılabilirlik açısından hem de ziyaretçilerin memnuniyet dereceleri bakımından yetersiz kalır. Su kıyısı planlamalarda alana ulaşım ile ilgili düşünülmesi ve üzerinde durulması gereken 3 önemli unsur bulunmaktadır: Su kıyısı boyunca alana ulaşım, alana farklı bakış noktalarından görsel ulaşımın sağlanması ve suyla görsel bir iletişimin oluşturulması, Alana açıklayıcı ulaşım; Su kıyısında kullanılan tabela, pano ve çeşitli işaretlerle su kıyısı ve kent tarihi hakkında kullanıcılara açıklayıcı bilgiler

vermek, kent ve su kıyısı tarihi, halkının yaşayış tarzı ve doğal çevresi hakkında yeterli bilginin sunulmasını içerir.

5-Sirkülasyon ve otopark alanları: İyi planlanmış bir su kıyısı, çevresindeki sokaklar, yollar ve park alanları bağlantılarını pekiştirmelidir. Amaç, Şehir merkeziyle su kıyısı arasında bağlantı kurabilen, araçların kullandığı ana yollar boyunca yaya yolları oluşturabilmek ve yayaların su kıyısına ulaşımının kolay olmasını sağlamak olmalıdır.

6-Tarihi ve kültürel değerler: Su kıyısı planlama ve tasarımı sadece bir sanat çalışması ya da peyzajdan ibaret değildir. Kullanıcıların mekan hakkında zihinsel ve duygusal anlamda ki ilişkilendirmeleri ve düşünceleri de önemlidir. Tarihi binalar, kanallar, mekanlar ve olaylar alanın tarihi ve kültürel değerlerini yansıtan değerlerdir.

7-Çevresel kalite: İyi bir çevresel kalite, su kıyısında düzenlenen rekreasyonel faaliyetlerin ve ekonomik gelişimin temelini oluşturur. Amaç sadece var olan sağlıklı ve çevresel kaynakları korumak değil ayrıca eski, niteliği bozulmuş ve sağlıksızlaşmış bir çevreyi de yeniden hayata döndürmek ve kullanımını sağlamak olmalıdır.

Dünya genelinde bu ve bunun gibi ,peyzaj tasarım ilkesine göre düzenlemiş kıyı alanı tasarım ve planlamalar bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde çeşitli nehir kıyısı kentlerin kıyı kesimi peyzaj tasarımı örneklerine değinilecektir.

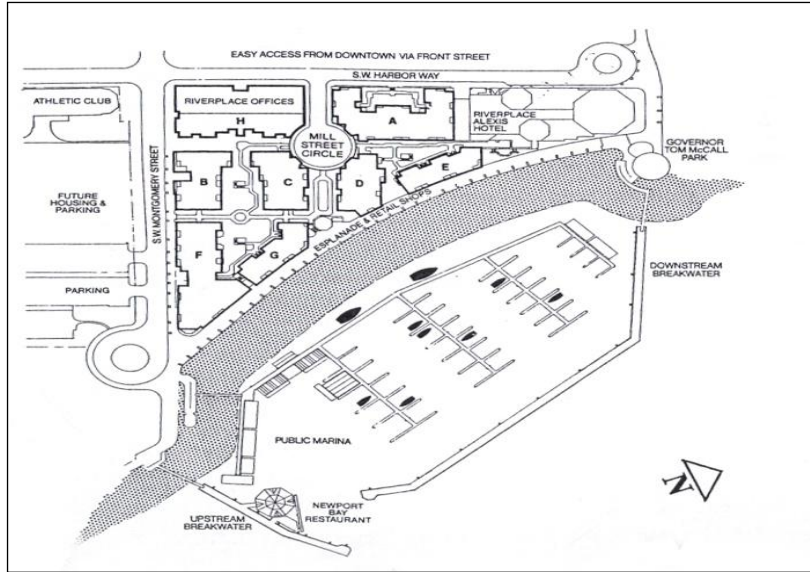
3.2 Nehir Kıyısı Kentlerde Kıyı Peyzaj Tasarımına Örnekler

Son yıllarda nehir kıyılarında yapılan planlama ve tasarım çalışmaları, bu alanların yeniden canlanmasını sağlamıştır. Mevcut kaynakların yoğun olarak kullanılması sonucu arazi kullanım taleplerinin artması, insanların bir arada bulunmasını sağlayan, bünyesinde zengin doğal, kültürel ve rekreatif yaşam mekanları içeren kıyı alanlarını ilgi çekici alanlar haline getirmiştir. Dünya üzerindeki farklı nehir kıyılarının tasarım çalışmalarına yer verilen bu bölümde Amasya Yeşilırmak kıyısı projesinin sahip olduğu alan büyüklüğü,tasarım ölçeği,kullanım amacı ve niteliğine uygun olan projelerden örnekler verilmesine çalışılmıştır.

Willamette,ABD

Karışık ve her çeşit kullanıma imkan sağlayan,Riverplace projesi,Willamette nehrinin yanında yer alan bir parkın biçimlendirilmesiyle oluşmuş dört hektarlık bir alan üzerinde tasarlanmıştır (Şekil 3.9).Bu proje,iki aşamada gerçekleştirilmiş olup

bünyesinde,karışık kullanım amaçlı dükkanlar,restoranlar,kent halkı tarafından kullanılabilecek promenad alanı,evler,ticaret alanları,oteller ve bir adet marina bulundurmaktadır.Projenin yapımı yaklaşık olarak 200 milyon dolara mal olmuştur.1983 yılında Portland Şehir Merkezi Gelişim Komisyonu,bir yarışma düzenlemiştir.Bu yarışmanın amacı projenin tek bir elde toplanmasının ve geliştirilmesinin istenmesidir.Cornerstone Gelişim Kuruluşu yarışmayı kazanmıştır.Tasarımın ve proje gelişiminin en başarılı özelliği, küçük mağazalar ve restoranlar ile kaplı olan marina üzerinde yer alan oldukça yoğun kullanılan kamu alanının nehir kenarındaki promenad alanıyla birleşiminin uyumudur. İş ve konut bölümleri arasındaki bölünme yükseklikte oluşan değişimlerle elde edilir. Riverplace projesinde, geleneksel yazlık otellerin tasarımını hatırlatan küçük ve lüks bir otel, karşı tarafta ise bir sağlık kulübü yer almaktaydı. Yüzen bir restoran, bir marina, renkli dragon tekneleri ve tur gemileri, rampalarla ve tüm yürüyüş yollarıyla ulaşılabilir yerlerde tasarlanmıştır. Projenin önünde yer alan su alanında çeşitli aktivite ve etkinliklerin gerçekleştirilebileceği alanlar düzenlenmiştir. Kafelerin yoğun olarak bulunduğu bölüm promenad alanının yer aldığı tarafta yer almaktadır.

Şekil 3.9 : Riverplace Projesi Master Planı, Willamette, ABD, (Breen, Anne and Dick Rigby,1996).

İki aşamada gerçekleştirilen Riverplace projesinin ilk aşamasında, Pasifik Okyanusunun kuzeybatısında yer alan geleneksel ahşap evler inşa edilmiştir. İş yerleri ise tuğladan yapılmışlardı. Tasarımın daha iyi anlaşılabilmesi ve özelliğini kaybetmemesi için bina yükseklikleri en fazla dört kat olarak sınırlandırılmıştır. Riverplace projesinin başarısı, nehir kıyısı için kültürel, ticari ve yerleşim amaçlı

kullanımların desteklenmesini sağlayacak plan ve projelerin yapılmasını sağlamıştır. Ticari amaçlı yapılmış bir tasarımdır.(Breen, Ann and Dick Rigby,1996)

Yarra, Avustralya

Yarra nehrinin güney kıyısında tasarlanmış olan bu düzenleme,6 hektarlık bir alan üzerinde yer almaktadır. Melbourne'un ortasında yer alan bu proje 1992 yılında tamamlanmıştır.

Yıllar boyunca, nehir kıyısına herhangi bir düzenleme yapılmamış ve nehir kıyısı bakımsız bir çöp alanı haline gelmişti. Fiziksel açıdan kötü bir durumda olan ve çamurlu bir rengi olan Yarra nehri, Melbourne'yi yıllar boyu sınıfsal olarak bölmüştür. Melbourne'nin güneyinde, endüstriyel faaliyetlerin gelişmesi sonucunda, gecekondü bölgeleri sayıca artmış, Melbourne'nin kuzeyi ise kentin merkezi göreviyle gelişimini sürdürmüştür (Breen, Ann and Dick Rigby,1988).

Nehir suyunun temizlenme çalışmalarının ardından kıyı için oluşturulan plan ve projelerle, kıyı alanı çok sayıda ziyaretçinin ilgisini çekmiştir. Yarra nehrinin her iki kıyısının da gelişmesinin amaçlanması, nehrin kent içindeki bölücü özelliğini de ortadan kaldırmıştır. Güney kıyısının ise Victorian Sanat Müzesi'ne bitişik olması, bölgede kültürel açıdan gelişmiş bir alanın meydana gelmesini sağlamıştır. Kültürel ve ticari amaçlı kullanımlı binalar ve kullanımların uyumu, nehir kıyısı boyunca uzanan promenad alanını dikkat çekici hale getirmiştir (3.10).

Nehir kıyısında kullanılan çok katlı ticari yapıların ve restoranların dış cephelerinde koyu gri renkli bazalt kullanılmıştır. Ayrıca bu döşeme türünden yaya yollarında kullanılmıştır. Kafelerde kullanılan renkli şemsiyeler, restoran balkonları, kent içinde yer alan sanat eserleri, kıyı manzarasının zenginleşmesini sağlamaktadır. Nehrin üst kısmı oturma elemanları ve bitkilerle sınırlanırken, alt kısım gezinti tekneleri ve botlar için iskeleler yer almaktadır. Restoran ve kafeler, gençlerin daha yoğun kullandığı alanlardır. Kültürel ve ticari amaçlı kullanımlı yapılar ve bu yapıların kullanımların uyumu, nehir kıyısı boyunca uzanan promenad alanını dikkat çekici hale getirmiştir (Şekil 3.11,12,13).

Nehir kıyısı promenad alanı da daha çok gençler tarafından kullanılmakta ve çevresinde tasarıma hareket kazandıran bitkisel düzenlemelerle ilgi çekici hale gelmektedir.

Şekil 3.10: Southgate projesi, Yarra Nehri, Avustralya,(Url,9),(A).

Şekil 3.11: Southgate projesi, Yarra Nehri, Avustralya,(Url,9),(B).

Şekil 3.12: Southgate projesi, Yarra Nehri, Avustralya,(Url,9),(C).

Şekil 3.13: Southgate projesi, Yarra Nehri, Avustralya,(Url,9),(D).

Çok katlı ofis yapıları, giriş katlarının toplumsal kullanıma izin vermemesi sebebiyle, tasarımın en başarısız yönüdür.

Nehrin batısında ise büyük bir kumarhane ve sergi salonu yer almaktadır.

Yarra nehri kıyısında tasarlanan Southgate projesi, gelecekte gerçekleştirilecek değişimlere karşın,1990'lı yıllarda, ticari ve eğlence amaçlı kullanımları bir araya getirerek tasarlanmış, kent halkının ilgi odağı haline gelmiş başarılı bir uygulamadır. Ticari amaçlı yapılmış bir tasarımıdır (Breen, Ann and Dick Rigby,1996).

Aker, Norveç

Aker nehri, Oslo’da yaklaşık olarak 10 km’lik kıyı alanı meydana getirmiştir. Kültürel ve çevresel tipte hazırlanmış bir projedir.19.yy’da Aker nehri endüstriyel amaçlı olarak kullanılmaktaydı. Bu kullanımlar içerisinde demir dökümhaneleri, pamuk imalathaneleri, sabun fabrikaları ve tersaneler yer almaktaydı. Bu faaliyetler için yeni alternatif enerji kaynakları bulunduğu, nehrin enerji üretimi amacıyla kullanılmasından vazgeçildi. Nehir bu kullanımların ardından kirlenmiş ve nehir kıyısı ise bakımsız bir çöp yığını haline gelmişti.

1917 yılında, nehir temizleme çalışmaları yapılmış ve nehir kıyısı için bir plan geliştirilmiştir. Kıyı alanına kamusal ve halkın kullanabileceği bir parkın yapılması düşünülmüştür. Nehir kirlenmesi 1971 yılında kontrol altına alınmış ve yürüyüş yolu genişletilmiştir (Şekil 3.15).

Şekil 3.14: Aker Çevresel Parkı, Aker Nehri, Oslo, Norveç,(Url 17),(A).

Şekil 3.15: Aker Çevresel Parkı, Aker Nehri, Oslo, Norveç,(Url 17),(B).

1987 yılında yeni bir plan yapılmıştır. Bu planla, nehir kıyısının doğal unsurlarını korunmuş, boş olan ve kullanılmayan eski fabrika binalarının restore edilerek yeni kullanımlara açılması sağlanmıştır.Projede nehre inen basamaklar da mevcuttur (Şekil 3.14).

Aker nehri kıyısında günümüzde kafeler ve el sanatları dükkanları yer almaktadır. Ayrıca kıyıda yer alan Doğa merkezi önemli yapılardandır. Ayrıca kıyı alanında çok sayıda ve geniş miktarda açık yeşil alanlar mevcuttur (Şekil 3.14). Çevresel ve kültürel amaçlı hazırlanmış bir tasarımdır (Breen, Ann and Dick Rigby,1996).

Singapur Nehri, Singapur

Yüzyılı aşkın bir süredir, kıyıda yer alan işletmeler, konut alanları ve fabrikalar nehri ve kıyılarını çöp alanı olarak kullanmışlardır. Nehir kıyısı boyunca yer alan seyyar satıcılar, çok fazla sayıdaki domuz çiftlikleri, dükkanların ve evlerin bir arada olduğu yapılar, problemlerin asıl sebeplerini oluşturmaktaydı.

Nehir temizleme çabaları,26.000 ailenin ikamet yerlerinden ayrılmasına ve daha sağlıklı koşullarda yaşamaları için yeniden yerleştirilmeleri, kıyıdaki dükkan ve seyyar satıcıların yerlerinin değiştirilmesi ve endüstriyel faaliyetlerin nehir kıyısından kaldırılması gibi sonuçlara neden olmuştur.

Nehrin temizleme çalışmalarında en son aktivite ise, kıyıda bir hat şeklinde sıralanan küçük tahta teknelerin toplanması olmuştur.1995 yılında ise tur amaçlı botların kullanılmasına başlanmıştır (Şekil 3.17).

Singapur nehrinin üst kısmında yer alan alanda, dükkanlar, barlar ve restoranlar sıralanmıştır. Ofis binalarında çalışan kişiler peyzaj düzenlemesi yapılmış promenad alanını yoğun olarak kullanmaktadırlar (Şekil 3.16).Restore edilmiş tarihi evler, çeşitli mimari stillerin örneklerini sunmaktadır. Farklı mimari özellikteki yapılar, promenad alanına değişik bir karakter kazandırmaktadır.

Şekil 3.16 : Singapur Nehri düzenlemesi, Singapur,(Url 7).

Günümüzde nehir kıyısı, günün her saatinde yoğun bir kullanıma sahiptir. Tur botları için yapılmış iskele ise, kıyı alanının ilgi çekici ve turistik bir alan haline gelmesini sağlamıştır. Tarihi tipte hazırlanmış bir nehir kıyısı projesidir (Garvin,1997).

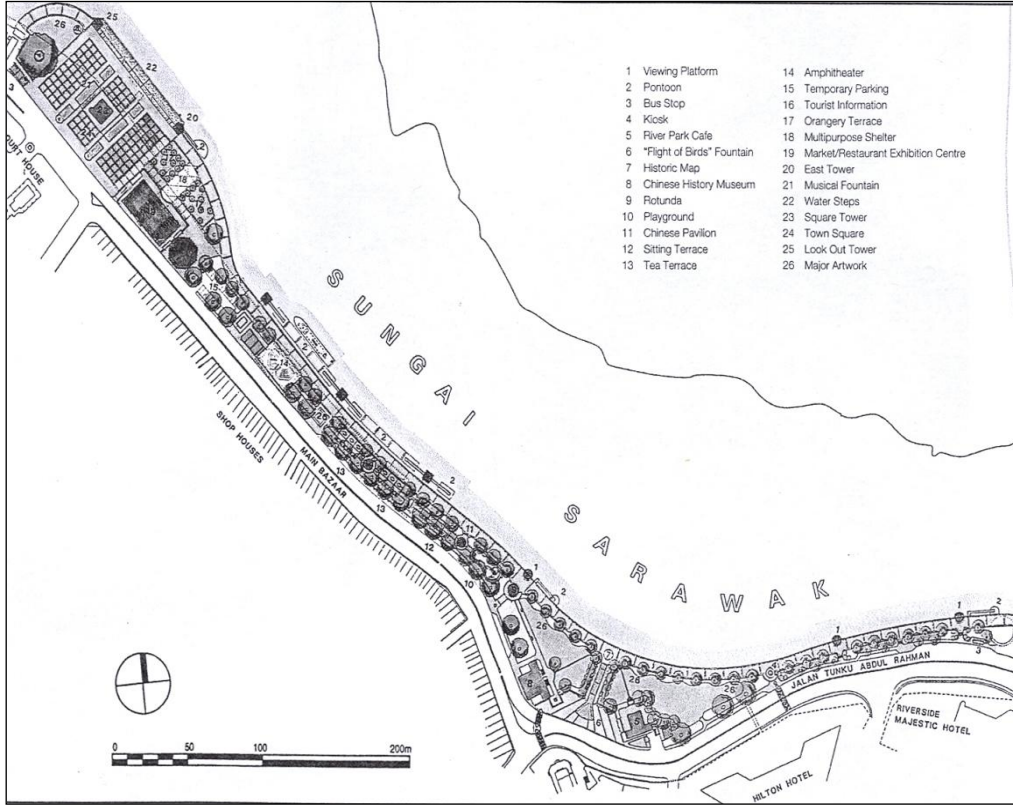
Şekil 3.17 : Nehir çevresini gezmeye yarayan tur amaçlı botlar, Singapur Nehri, Singapur,(Url 17).

Sarawak, Malezya

Kentin kalbine yakın olan, eski Kuching nehir kıyısının yeniden geliştirilmesi düşünülerek hazırlanan rekreasyonel amaçlı bu proje, Conybeare Morrison and Partners tarafından hazırlanmıştır (Şekil 3.18). Projenin, 1993 yılı Eylül ayında açılması, büyük bir ölçüde bozulmuş ve terkedilmiş olan ve kötü koşulların hakim olduğu nehir kıyısı, yeniden kent halkının yararlanabildiği etkileyici bir toplumsal mekan niteliği kazanmıştır.

Birçok durumda olduğu gibi, ticaretin ve yönetimin ana merkezi olan Kuching’de yer alan liman tesisleri yeni bölgeler taşınmış, nehir kıyısı ise terkedilmiş depolar ve düzensiz yapılaşmanın sonucu oluşan gecekondular ile yıllar boyunca bir çöplük alanı olarak kullanılmıştı.

Nehir kıyısı için düşünülen, Kuching nehir kıyısı gelişimi projesi, 1 km’lik uzunluğundadır ve Kuching merkezine doğru uzanan Sarawak nehri kıyısı tasarımını içermektedir. Tasarımın ana özellikleri, yeni bir nehir duvarı, gölgeli ve geniş bir promenad alanı, peyzaj düzenlemesi yapılmış nehir kıyı parkı, nehir üzerinde yer alan çıkmalı köşkler ve restore edilmiş tarihi binalardır (Şekil 3.19.)

Şekil 3.18 : Kuching su kıyısı gelişim projesi planı, (Breen, Anne and Dick Rigby,1996).

Zemin kaplaması için onüç farklı mozaik türü kullanılmış ve nehir kıyısı duvarında yer alan parmaklıklarda geleneksel Çin motifine yer verilmişti. Pavilyon çatılarında da benzer renklerden ve geleneksel desenlerden etkilenilmişti. Bitkilendirme ise görsel alıcı bitkilere yer verilmiş, çekici kent mobilyaları ve yaratıcı gece ışıklandırmalarından yararlanılmıştı. Kuching nehir kenarı geliştirme projesinin, merkezinin bir kısmı, havuz ve çeşmelerle donatılmış,19.yy meydan kulesini de içeren yeni Town Square kıyı parkıdır. Geçmişte önemsenmemiş olan kent sembolü,görsel ve işitsel olarak hizmet vermekte ve alanın tarihi zenginliğini yansıtmaktadır. Bu meydan,kent halkının ve ziyaretçilerin toplanma mekanı olarak favori bir mekan haline gelmiştir.Ayrıca alanda gezi tekneleri mevcuttur (Şekil 3.20). Kuching nehir kıyısı gelişim projesi, yakınında yer alan ticaret alanına bir yenilenmesine yardımcı olmuştur. Manzara noktalarının ve kente olan bağlantıların yeniden düşünülmesiyle, tarihi bir öneme de sahip olan Kuching nehir kıyısının fiziksel ve sembolik olarak yapılanmasına imkan sağlamıştır (Breen, Ann and Dick Rigby,1996).

Şekil 3.19 : Kuching su Kıyısı gelişim projesi ,promenad alanı ve dinlenme alanları,(Url 10).

Şekil 3.20 : Kuching su kıyısı gelişim projesi, iskele ve gezi amaçlı kullanılan tekneler,(Url 10).

Porsuk, Eskişehir

Son yıllarda yatağı ıslah edilip, peyzaj düzenlemesi yapılmış olan, Eskişehir'in merkezinden geçen Porsuk çayı, yeniden dönüşüm çalışmalarıyla dikkat çekmektedir.

1960'lı yılların sonuna kadar Eskişehirliilerin balık tuttuğu, kıyılarında eğlendiği ve yüzmeyi öğrendiği Porsuk Çayı daha sonraki yıllarda, sanayi atıkları, evsel atıklar, şehir kanalizasyonu ve yağmur suyu hatlarının kaçak bağlantıları sonucu adeta açık bir kanalizasyon ve çöplük halini almıştı. Porsuk Çayı ayrıca, kent içi geçişi boyunca, su sızıntıları nedeniyle, çevresindeki binaların temellerinde zemin sıvılaştırmasına bağlı tehlikeler de oluşturuyordu. Doğal yatağının bazı kısımlarının önceki belediye yönetimlerince park yapmak için doldurulmuş olması sonucu Porsuk Çayı, kent için taşkın tehdidi de yaratmakta idi.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından 2002 yılında Avrupa'nın en kirli sularından biri olduğu rapor edilen Porsuk Çayı'nın ıslahı için, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından yatak temizliği, peyzaj düzenlemeleri, eski taşıt ve yaya

köprülerinin yenilenmesi ve Afet Riskini azaltmaya yönelik tedbirleri içeren büyük çaplı bir proje hazırlanarak, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Gelişim Projeleri'ne dahil edilmiştir.

1990'lı yılların başına kadar kanalizasyonun çaya bırakılması ve kentleşmenin getirdiği olumsuz etkiler sonucunda çevre kirliliği yaşayan dere, ilk aşaması 2003 yılında tamamlanmış olan 'Büyük Porsuk Projesi' ile çayın bir bölümü temizlenmiş, ıslah edilmiş, çevre düzenlemesiyle kentsel yükün getirdiği kirlilikten arınmış ve şehrin hakimiyetinden çıkıp şehre düzeni ile hakim olan kentsel bir nehir alanına dönüşmüştür (Url 1).

13 Kilometrelik bir alanı kapsayan proje ile Porsuk'un yatağı çamurdan arındırılmış, zemin sıvılaştırma riskine karşı önlemler alınmıştır. Baştan sona temizlenen yatağın her iki kıyısında çevre düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir. Porsuk üzerinde bulunan ve 6,5 şiddetindeki depremlere dahi dayanıklı olmadığı tespit edilen köprüler de proje kapsamında yenilenmiş, bazı köprülerde de güçlendirme çalışması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.21: Eskişehir Porsuk Çayı düzenlemesi, araç ve yaya geçişini sağlayan köprü ve gezi tekneleri, (www.eskisehir-bld.gov.tr).

Porsuk Çayı üzerine 24 yeni köprü inşa edilirken, yeni köprüler, Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan atölyelerde üretilen dekoratif korkuluk ve aydınlatma elemanları ile donatılmıştır (Şekil 3.21).

Her biri kendine özgü tasarıma sahip olan yeni taşıt ve yaya köprüleri sağlamlığının yanı sıra, şık görünümleri ile de Porsuk'un ve Eskişehir'in güzelliğine güzellik katmaktadır. Ayrıca nehirde gezi yapmak amacıyla gezinti tekneleri de kullanılmaktadır (Şekil 3.22,23).

Şekil 3.22: Nehir kıyısı promenad alanı, yeşil doku ve gezi tekneleri, Porsuk Çayı,(Url 1).

Proje kapsamında Porsuk Çayı'nın temizlenmesine ve afet riskinin azaltılmasına yönelik büyük ölçekli düzenlemeler yapılırken, içinden nehir geçen dünyanın gelişmiş kentlerinde olduğu gibi Porsuk'tan kent içi ulaşımında da faydalanılmasına yönelik düzenlemeler ve çalışmalar başlatılmıştır (Url 1).

Yeşilirmak Nehri varlığı sebebiyle bir nehir kenti olan Amasya da kıyı alanında yapılan peyzaj tasarımları sebebiyle araştırma alanı olarak seçilmiş ve Türkiye genelinde tasarımı yapılmış bir nehir kıyısına sahip olmasıyla örnek teşkil etmektedir.

Yeşilirmak Nehri varlığı sebebiyle bir nehir kenti olan Amasya da kıyı alanında yapılan peyzaj tasarımları sebebiyle araştırma alanı olarak seçilmiş ve Türkiye

genelinde tasarımı yapılmış bir nehir kıyısına sahip olmasıyla örnek teşkil etmektedir.

Şekil 3.22: Gezi amaçlı kullanılan tekneler ve yaya geçişini sağlayan köprü.
Porsuk Çayı, Eskişehir ,(Url 1).

Çalışmanın ana materyali olarak seçilen Yeşilırmak Nehri kıyı alanı peyzaj tasarımları olan Yalıboyu Promenadı ve Prinççi Promenadı alanlarına yapılan bu düzenlemelerin peyzaj tasarımları belirlenen kriterler doğrultusunda incelenmiş ve bu tasarımların pozitif ve negatif yönleri belirlenerek kıyı alanına katmış olduğu kullanım potansiyeli irdelenmiştir.

- Araştırma alanı olarak seçilen her iki nehir kıyısı tasarım alanının tarihi ve mekansal gelişimini gösteren kroki, harita, plan, fotoğraf ve raporlar ile araştırma alanlarında çekilen fotoğraf, görsel inceleme ve izlenimlerden,
- Araştırma alanına ilişkin daha önce yapılmış tez, araştırma, makale ve kitaplar ile konuyla ilgili internet taramaları sonucunda elde edilen verilerden,

4.2.Yöntem

Amasya kenti Yeşilırmak Nehri kıyısı çalışma alanları olan Yalıboyu Promenad alanı ve Pirinççi Promenadı alanlarında uygulanmış olan peyzaj düzenlemeleri göz önünde bulundurulmuş ve tasarımların daha iyi anlaşılabilmesi için altı adet kriter belirlenmiştir.

- Çalışma alanlarının konumu
- Çalışma alanlarının tarihi gelişimi
- Çalışma alanlarının nehir ve kentle ilişkisi
- Çalışma alanlarının kullanım amacı
- Çalışma alanlarının kullanım yoğunluğu
- Çalışma alanlarında kullanılan bitki türleri

Belirlenen tasarım kriterlerinden çalışma alanlarının konumunun tespiti amacıyla Amasya Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden elde edilen 1/5000 ölçekli nazım imar planlarından yararlanılmış ve araştırma alanları bu paftalar üzerinde sınırlarıyla belirtilmiştir.

Tasarım kriterlerinden çalışma alanlarının tarihi gelişiminin irdelenmesi ve günümüzdeki durumunun ortaya konması için Amasya Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden temin edilen 1/5000 ölçekli 1985 ve 2009 imar planlarından yararlanılmıştır. Yeşilırmak Nehri kıyısının 1928 yılına ait görünümü ise şehir plancısı A.Gabriel tarafından hazırlanmış olan Amasya kent planından sağlanmıştır.

Tasarım kriterlerinden üçüncü sıradaki Yeşilırmak Nehri ve Amasya kenti arasındaki ilişkinin irdelenebilmesi amacıyla kıyı alanının uygun görülen kısımlarından kesitler alınmış ve görsel olarak kıyı-kent ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırma alanlarının kullanım amaçlarının irdelenmesi amacıyla alanda yapılan yerinde etüt ve gözlem çalışmalarından yararlanılmıştır. Gözlem çalışmaları ilkbahar ve yaz mevsiminde hafta sonu ve hafta içi belirli günlerde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma alanlarında kullanım yoğunluğu fazla olan alanların belirlenmesi ise yerinde gözlem çalışmaları vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca gözlem yoluyla yapılan anket yöntemiyle alanı kullanan kullanıcıların yaş sınıflandırılması yapılarak hangi yaş gruplarının alanı daha fazla tercih ettiği irdelenmiştir. Bu amaçla ilkbahar ve yaz mevsimlerinde alana hafta içi ve hafta sonu günün belirli saat aralıklarında alana ziyaretler yapılmış ve gözlem sonuçları hazırlanan tablolar yardımıyla ortaya konmuştur.

Çalışma alanlarında yapılmış olan peyzaj tasarımında kullanılan bitki türlerinin belirlenmesinde, bölgesel ve yöresel doğal bitki türleri üzerine yapılmış yazılı çalışmalardan ve alan gözlemlerinden yararlanılmıştır.

Literatür kısmında nehir kıyısı- kullanıcı ve nehir kıyısı- kent ilişkisi anlatılmış sonuç bölümünde ise bu bölümden elde edilen bilgilerden yararlanılarak kullanıcıların geçmişten günümüze Amasya Yeşilırmak Nehir kıyısıyla nasıl bir etkileşim içinde bulundukları açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca nehir-kent ilişkisi Amasya Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden temin edilmiş olan imar planından yararlanılarak alınan kesitlerle nehir ve kent ilişkisi görsel olarak ortaya konmuştur.

Literatür kısmında yer verilen nehir kıyısı kullanım amaçları ise alanın peyzaj tasarımının irdelenmesi açısından kriter teşkil etmekte olup, nehir kıyısının geçmişten günümüze kullanımının açıklanması ve daha iyi anlaşılabilmesi için önemlidir.

Literatür taraması kapsamında, dünyadaki çeşitli kıyı peyzaj tasarım çalışmaları incelenmiştir. Farklı projelerde, tasarımın amaçları, konuları ve organizasyonları üzerinde durulmuş, kıyıya getirilen fonksiyonlar belirlenmiş, sonuç kısmında ise toplanan veriler ışığında Amasya Yeşilırmak Nehir kıyısıyla ilişkilendirilerek öneriler getirilmiştir.

Literatür taramaları, alanda yapılan gözlem ve inceleme çalışmaları sonucunda belirlenen tasarım kriterlerinin irdelenmesi için tüm veriler elde edilmiştir. Tasarım kararlarının anlatımında alana ait yapısal-bitkisel peyzaj projelerinden yararlanılmıştır.

5.ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1 Amasya Kentinin Doğal Verileri

5.1.1 Coğrafi konum

Amasya ili, Orta Karadeniz bölümünün iç kısmında, 34° 57' 06" - 36° 31' 53" doğu boylamları ile 41° 04' 54" - 40° 16' 16" kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. 5.701 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olan Amasya il genelinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1.150 m iken, il merkezinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği ise 411,69 m.'dir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1: Amasya'nın ülke içindeki konumu,(Url 19).

Amasya, kıyıya koşut Kuzey Anadolu sıradağlarının, İç Anadolu'ya doğru birbirinden ayrılarak yön değiştirdiği ve aralarına çöküntülerin sokulduğu bir alanda yer alır. İlin en yüksek dağları, Türkiye'nin en etkin deprem kuşağı olan Kuzey Anadolu fay zonunun hemen güneyindeki Tavşandağı, Akdağ (2.061 m) ve Sakarak

Dağı'dır. Dağlar arasında, tabanı verimli alüvyal ovalarla kaplı Suluova, Taşova, Merzifon ve Amasya ovaları gibi çöküntü alanları yer alır. Amasya hem Yeşilırmak nehrinin ana kolları hem de dağların birleştiği bir noktada olması sebebiyle oldukça engebeli bir yüzey şekline sahiptir. İlin en önemli akarsuyu Yeşilırmak'tır. Sivas ili Suşehri ilçesinin güneybatısındaki Köse Dağları'ndan doğan Yeşilırmak 519 km. uzunluğundadır. İl arazisine güneyden girerek Kayabaşı mevkiinde 256 km. uzunluğundaki Yozgat topraklarından doğan Çekerek Çayı ile Kayabaşı'nda birleşir. Amasya şehir merkezinden geçerek Lâdik Gölü'nden çıkan Tersakan Çayı ve Taşova Erbaa sınırında Kelkit Çayı ile birleşerek Samsun il sınırları içinde Çarşamba'dan Karadeniz'e dökülür. Yeşilırmak'ın Amasya il sınırları içinde kalan kısmı 129 km'dir (Amasya Merkez, Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu, 2007).

5.1.2 İklim

Amasya Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz bölümünde yer alır. Orta Karadeniz Bölümü'nü de içine aldığı gibi, yer aldığı ülkemizin kuzey ve güneyinde yüksek kenar dağları kıyının hemen gerisinde başlamakta ve kıyıya paralel olarak doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Bu yüksek sıra dağlar derin ve sıcak birer su kütlesi olmalarına rağmen, Karadeniz ve Akdeniz'in termik tesirlerinin ancak çok dar kıyı şeridinde etkili olmasına yol açar. Bu etkiler, şüphesiz ki kış mevsiminde kendini daha çok hissettirir ve bu sırada ılıman termik şartlar arz eden dar kıyı şeridiyle çok düşük sıcaklıklar altında bulunan geniş iç kısımlar arasında büyük bir tezat meydana gelir. Böylece karasallık ve denizelliğin belirgin olduğu kış mevsimi, Türkiye'de gerçekten farklı iklim bölgelerinin ve bölgesel iklim tiplerinin ortaya çıktığı devre olmaktadır (Erinç, 1996).

Amasya iklim özellikleri açısından; kendi içerisinde yağış ve sıcaklık şartları dikkate alındığında içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesinin, Orta Karadeniz Bölümü'nün özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 5.2). Karadeniz Bölgesi çok yüksek yağış oranı, her mevsim yağışlı özelliği ve nispeten yüksek yaz sıcaklıklarına sahip Doğu Karadeniz Bölümü, buna karşılık daha az yağış alan yaz ve kış sıcaklık dereceleri daha düşük olan Batı Karadeniz Bölümü ve orta derecede yağış alan (Amasya 454.33 mm.) Akdeniz tesiri altında düşük yaz yağış oranı özelliğine sahip Orta Karadeniz Bölümü'yle üç farklı tipe ayrıldığı görülür (Erinç, 1996). Karadeniz bölgesinin iklim özelliklerinde başta yeryüzü şekilleri olmak üzere diğer fiziki coğrafya faktörlerinin

etkileriyle yöreler ölçüsünde önemli farklar meydana gelmektedir (Nişancı,1998).Fiziki coğrafya özelliklerinden yükselti;Orta Karadeniz Bölümü’nde Doğu ve Batı Karadeniz Bölümü’ne göre daha azdır.Bu Morfolojik yapı,bölümde yüksek alanlar ile ova ve havzalar arasında iklim özellikleri açısından farklı yörelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Şekil 5.2 : Türkiye iklim sınıflandırması (Erinç Kuraklık İndisi’ne Göre),Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı,2009, DMİ Gn. Md. Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı Klimatoloji Şb. Md.

Bütün bu özelliklerin sonucunda Orta Karadeniz Bölümü’nün kıyı şeridiyle İç Anadolu Bölgesi arasında kalan iç kısımlarında,kıyıda görülen Karadeniz iklimi ile İç Anadolu’da görülen karasal iklim arasında, her iki iklim özelliklerinin belli bir kısmını içeren bir geçiş iklimi söz konusudur.Bu iklimin özelliği;ne tamamen kıyıda görülen Karadeniz iklimine,ne de tamamen İç Anadolu Bölgesinde görülen karasal iklim özelliklerine benzemektedir.

Çizelge 5.1: Amasya’da ortalama sıcaklıkların yıl içindeki gidişi (°C),(Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı,2009),D.M.İ.G.M.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ortalama Yüksek	7.2	9.0	13.7	20.3	24.7	28.5	30.5	30.9	27.7	21.7	13.5	8.9	19.7
Ortalama	2.9	3.8	7.7	13.5	17.7	21.5	23.7	23.6	19.9	14.5	8.0	4.7	13.5
Ortalama Düşük	-0.8	-0.8	2.1	6.9	10.6	13.9	16.0	15.8	12.2	8.1	3.3	1.1	7.4

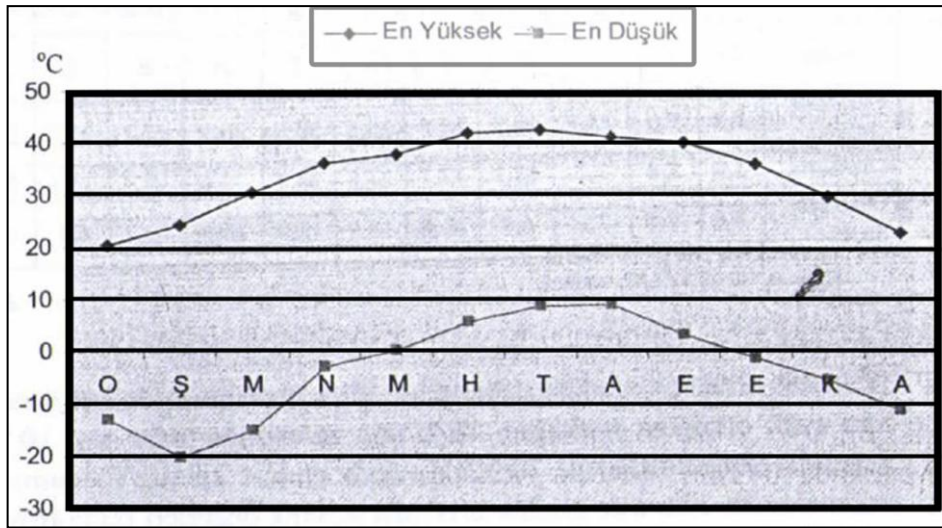
Aylık ortalama sıcaklık değerlerine göre mevsimler de belirlenebilir.Bunun için aylık ortalama sıcaklığın 10 °C’den az olduğu aylar kış,10 °C ile 20 °C arasında olanlar

bahar ve 20 °C ‘den fazla olanlar ise yaz mevsimi olarak kabul edilmektedir.Buna göre Amasya’da Kasım ayının sonlarıyla Mart’ın sonlarına kadar (yaklaşık olarak 20-22 Mart)olan devre Kış,Mart sonu ile Haziran başlarına kadar ki devre İlkbahar,Haziran başı ile Eylül’ün ikinci yarsına kadar olan devre Yaz olarak belirlenmiştir.

Yıl içinde ortalama sıcaklık değerinin en düşük olduğu ay Ocak olup, 2,9 °C’dir (Çizelge 5.1).Kış mevsiminin ikinci ayında görülen bu en düşük aylık ortalamadan sonra sıcaklık değerleri hızla yükselmeye başlar.

Amasya’da en yüksek ortalama sıcaklık değerlerinin görüldüğü ay,23,7 °C sıcaklık ile Temmuz ayıdır (Çizelge 5.1).

Ağustos ayından itibaren Amasya’da başlayan ortalama sıcaklık değerlerindeki düşüş Ocak ayına kadar devam eder ve Ocak ayında en düşük değere ulaşır (2,9 °C).Yaz mevsiminde Amasya’da sıcaklık değerlerinin fazla oluşunda bu ilin özel konumunun da etkisi vardır. Amasya’da karasal etkiler belirgindir.Bunda Amasya’nın bulunduğu yerin topoğrafya özelliklerinin de etkisi vardır.Etrafının dağlarla çevrili olması ve bunun hava hareketlerine engel olması yanında güneş ışınlarının çıplak kayalıklarda meydana gelen yansımasının da etkisi vardır.

Şekil 5.3: En yüksek ve en Düşük sıcaklıkların yıl içindeki gidişi,(Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı,2009).

Yörede yıllık ortalama yüksek sıcaklık değeri 19,7 °C kadardır.En düşük aylık ortalama değer 7,2 °C ile Ocak,en yüksek değer de 30,9 °C ile Ağustos ayıdır.Bu değerlerden de anlaşılacağı üzere,yörede sıcaklık değerleri gün içerisinde önemli ölçüde yükselmektedir (Şekil 5.3).

Doğal hayat yanında beşeri faaliyetler üzerinde önemli etkileri bulunan ortalama düşük sıcaklıkların yıl içindeki gidişi incelendiğinde Amasya’da Ocak (-0,8 °C) ve Şubat (-0,8 °C) aylarında 0 °C’nin altında ortalama düşük sıcaklık değerleri görülür (Çizelge 5.1).Geriye kalan tüm aylarda ortalama düşük sıcaklık değerleri 0 °C’nin üzerindedir.Bu tablodan Amasya sıcaklık değerlerinin karasal iklimden büyük ölçüde etkilendiği sonucu çıkmaktadır.

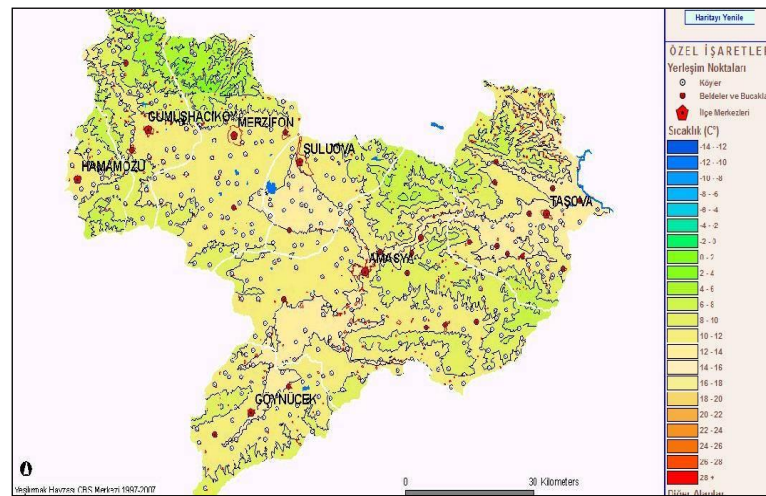
Çizelge 5.2: Amasya’da en yüksek ve en düşük sıcaklıkların yıl içindeki gidişi(°C), Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı,2009,D.M.İ.G.M.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
En Yüksek	20.5	24.1	30.4	35.8	37.5	41.8	42.4	41.0	40,0	36.0	29.7	22.9	42.4
En Düşük	-13.1	-20.4	-15.3	-3.2	-0.1	5.4	8.5	8.8	3.0	8.1	-1.5	-5.6	-11.3

Bir yerin kuraklığı üzerinde önemli etkileri olan en yüksek sıcaklıkların yıl içindeki gidişine baktığımızda, yüksek değerlerin ortalama sıcaklıkların en yüksek olduğu ayda yani Temmuz’da (42,4 °C),görölmektedir (Çizelge 5.2).

Amasya istasyonunda Haziran-Eylül devresindeki dört ayda 41 °C ve üzerinde sıcaklıklar görölmektedir (Çizelge 5.2).Sıcaklıkların çok yüksek değere çıkması, bitkilerin vejetasyon dönemlerine erken ulaşmaları,kuraklık etkisinin erken başlaması nedeniyle bitkilerde özellikle tahıllarda sararmalara,kurumalara ve sonunda tane tutmamaya varan sebeplere neden olur.

En düşük sıcaklıklarla ilgili veriler incelendiğinde yıl içerisinde en düşük sıcaklıklar Amasya’da Şubat ayında görölmektedir (-20,4 °C) (Çizelge 5.2).

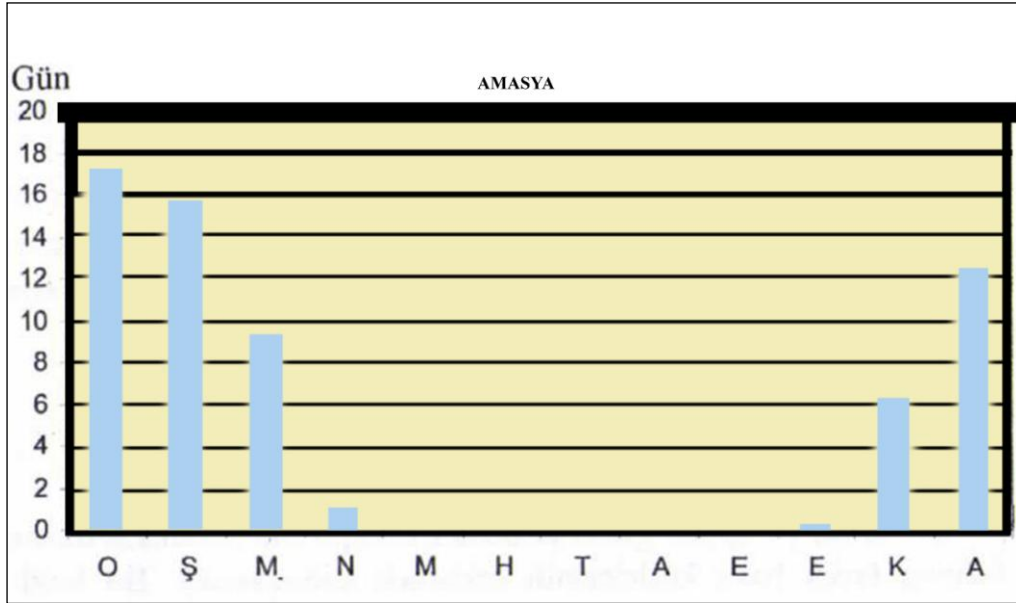

Şekil 5.4: Amasya ili yıllık ortalama sıcaklık haritası,(Url 21).

Bitkilerin vejetasyon dönemlerinin başlangıç zamanı veya bitiş zamanının belirlenmesinde 0 °C ‘nin altındaki sıcaklıkların önemli etkileri vardır.Yıllık toplam donlu günlerin sayısının,yörenin yükselti ve topoğrafik özelliklerinden dolayı çok fazla olduğu görülür.Amasya’da 20 yıllık verilere göre toplam don olayının görüldüğü gün sayısı 62 gün kadardır.

Çizelge 5.3: Amasya’da donlu gün sayısının aylara göre dağılışı,D.M.İ.G.M verileri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıl. Toplam
En Düşük	15.2	15.6	9.3	1.0	0.1	-	-	-	-	0.2	6.2	12.5	62.1

Şekil 5.5: Amasya’da donlu gün sayısının aylara göre dağılışı, D.M.İ.G.M verileri.

Aylık değerler dikkate alındığında, Amasya’da donlu günlerin yıl içerisinde en fazla sayıya ulaştığı ay 15,2 gün ile Ocak’tır (Çizelge 5.3).İlk don olayı Amasya’da Ekimin sonlarında başlar (Şekil 5.5).

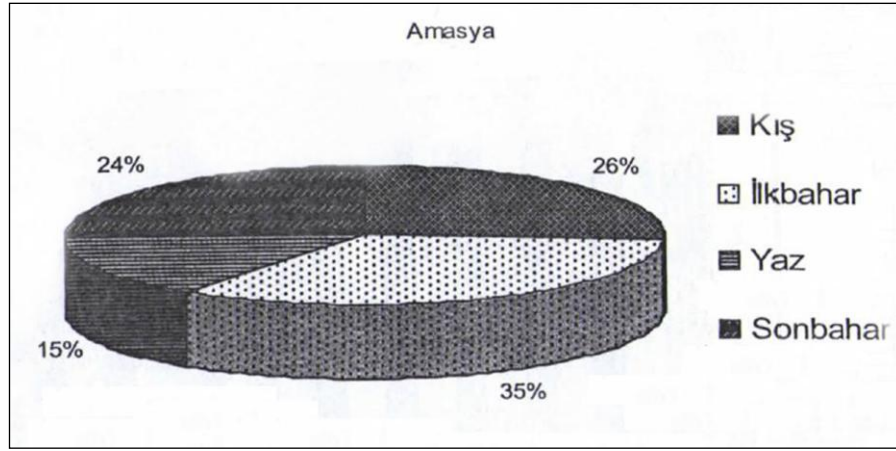
Donlu günler sayısı bütün Türkiye’de olduğu gibi kış mevsiminde en yüksek değerdedir.Kış mevsiminden sonra en fazla donlu gün sayısı ilkbahar mevsimindedir. Amasya’nın aylık ortalama yağış miktarlarına bakıldığında ise; yıl içerisinde yağışın en fazla düştüğü ay 61,1 mm’lik değeriyle Nisan ayıdır.

Çizelge 5.4: Amasya’da aylık ortalama yağış miktarlarının yıl içindeki gidişi(mm), D.M.İ.G.M verileri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıl. Toplam
Amasya	39.0	30.5	38.2	61.1	56.5	40.3	20.7	8.8	16.6	43.4	50.7	48.5	454.3

Bu aydan itibaren yağış miktarlarında düşüş başlamakta, Ağustos ayında ise en düşük değere ulaşmaktadır. Ağustos ayında,Amasya’da ölçülen yağış miktarı 8,8 mm’dir (Çizelge 5.4).Ağustos ayından sonra yağış değerleri artmaya başlar ve Aralık ayına kadar devam eder.Kasım ayında görülen ikinci aylık yağış maksimumundan sonra aylık yağış değerleri tekrar azalır (Nişancı,1998).

Amasya’da İlkbahar’da 155,7 mm yağış düşmekte olup,bu değer yıllık yağış tutarının %34,2’sine denk gelir (Şekil 5.6,Çizelge 5.5).İlkbahar mevsiminden sonra en fazla yağışın düştüğü mevsim,Amasya’da 118 mm ve %26 oranla kış mevsimidir.En az yağışın düştüğü mevsim,yaz olup,yağış 69,8 mm ve %15,4 orandadır (Şekil 5.6,Çizelge 5.5).Karasal yağış rejiminin etkisinde kalan Amasya’da yağışlar İlkbaharda yoğunlaşmıştır.

Şekil 5.6: Amasya’da yağışın mevsimlere dağılışı,D.M.İ.G.M verileri.

Çizelge 5.5: Amasya’da yağışın mevsimlere dağılışı,D.M.İ.G.M verileri.

Mevsimler	Kış	%	İlkbahar	%	Yaz	%	Sonbahar	%	Yıllık	%
Amasya	118	26.0	155.7	34.2	69.8	15.4	110.7	24.4	454.3	100

Aylara göre yağışlı gün sayıları ile aylık ortalama yağış miktarları arasında bir paralellik söz konusudur (Çizelge 5.6).Amasya’da yağışlı gün sayısının en fazla

olduğu ay 12,9 gün ile Nisan'dır. Aynı şekilde Nisan 61,1 mm ortalama yağış ile en fazla yağış miktarının düştüğü aydır.

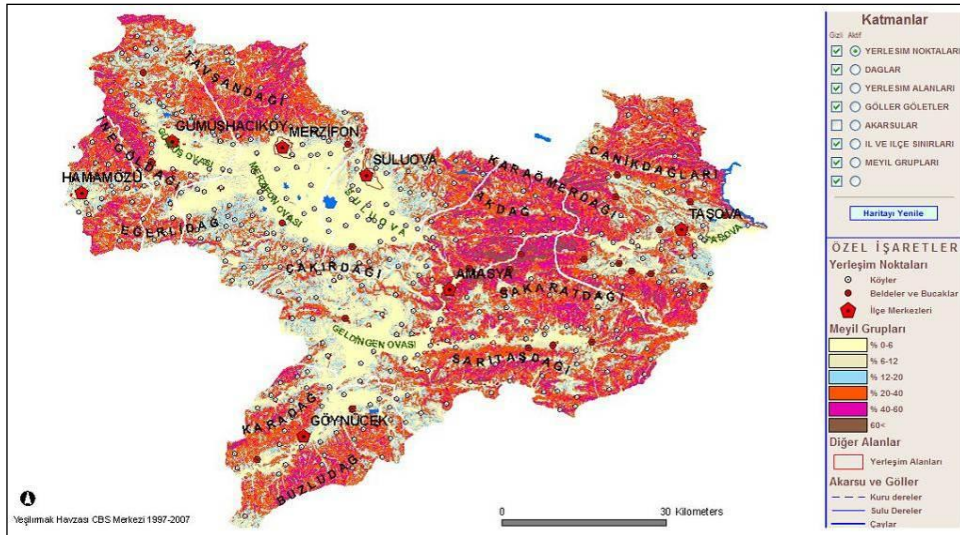
Çizelge 5.6: Amasya'da aylara göre yağışlı gün sayısı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıl Toplam
Amasya	10.8	10.4	11.7	12.9	12.7	9.4	4.1	2.8	4.4	7.7	10.5	12.7	110.1

Sonuç olarak; Amasya ne İç Anadolu'nun kuraklığının ne de Karadeniz kıyı kesiminin nemliliğinin görülmediği, her ikisinden de özellikler içeren geçiş tipi ve matematiksel olarak dört mevsimin yaşandığı bir iklim özelliğine sahiptir.

5.1.3 Topoğrafya

Amasya şehri Yeşilırmak'ın açtığı iki tarafı sarp ve yüksek kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuştur. Şehir bu durumu nedeniyle doğu-batı yönünde gelişme fırsatı bulmuştur. Amasya için büyük önemi olan Yeşilırmak Nehri, şehrin topoğrafyasının ne yönde gelişeceğine etkide bulunmuştur.

Şekil 5.7: Amasya ili topoğrafik durumu,(Url 21).

Amasya ili, Kuzey Anadolu ve İç Anadolu'nun sınırı üzerindedir (Baytop&Alpınar). Amasya yer yer engebeli yer yer de geniş ovalık alanları olan bir ildir. Yeşilırmak, geçtiği vadilerde geniş boğazlar oluşturarak dağ dizilerinin iki ayrı grupta toplanmasına neden olur.

Amasya ilinin deniz seviyesinden en yüksek noktası 2.061 m ile Akdağ Tepesidir. Dağlar doğu batı istikametinde uzanır. Yeşilırmak Vadisi, Yeşilırmak nehrinin oluşturduğu en önemli ve uzun vadi olup çok verimli alüvyal topraklardan oluşmaktadır (Şekil 5.7).

Eğim haritalarında, jeolojik yapılar, morfo-tektonik unsurlar, morfolojik üniteler, yer şekilleri, drenaj sistemleri ve kütle hareketleri (heyelanlar) belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yüksek düzlük alanlar ile taban araziler ve kıyı kuşağı, benzer eğim değerlerinde gözükrken, aşınım yüzeyleri, taban araziler ve yamaç zonu arasındaki eğim farklılıkları ise belirgin olarak seçilebilmektedir. Aşağıda eğim sınıfları, özellikleri ve uygun kullanım seçenekleri yönünden tanıtılmıştır (Şekil 5.8).

1. Eğimi 0°-3° (% 0-5) arasındaki alanlar: Bu kesimler az yarılmış yüzey sistemlerini, akarsu vadi tabanlarını kapsamaktadır. Bu eğim aralığında yüksek standartlı demiryolları, hava limanları, yüksek standartlı otoyolların planlaması öngörülen etkinliklerdendir. Ancak bu kararların planlama ve uygulama aşamalarında diğer yerbilim verilerinin ve değerlendirme bilgilerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu eğim aralığında yer alan akarsu vadi tabanları ve ova tabanı verimli tarım topraklarına ve yer altı suyuна sahiptir. Bu kesimler tarımsal amaçlı değerlendirilmesi gereken alanlardır. Yine yüksek düzlük arazilerin büyük bölümünde, sulu tarım etkinliklerinin öngörülmesine rağmen, su yetersizliği nedeniyle uygulama zorluğu vardır.

2. Eğimi 3°-6° (% 5-10) arasındaki alanlar: Alt yamaç niteliğindeki bu eğim sınıfındaki alanlarda karayolları, her mevsimde kullanılabilecek kent yolları, ticaret merkezleri ve sulu tarım alanlarına yönelik planlama ve uygulamalar öngörülmektedir. Ancak ticaret merkezleri planlamalarında özenli olmak gereklidir.

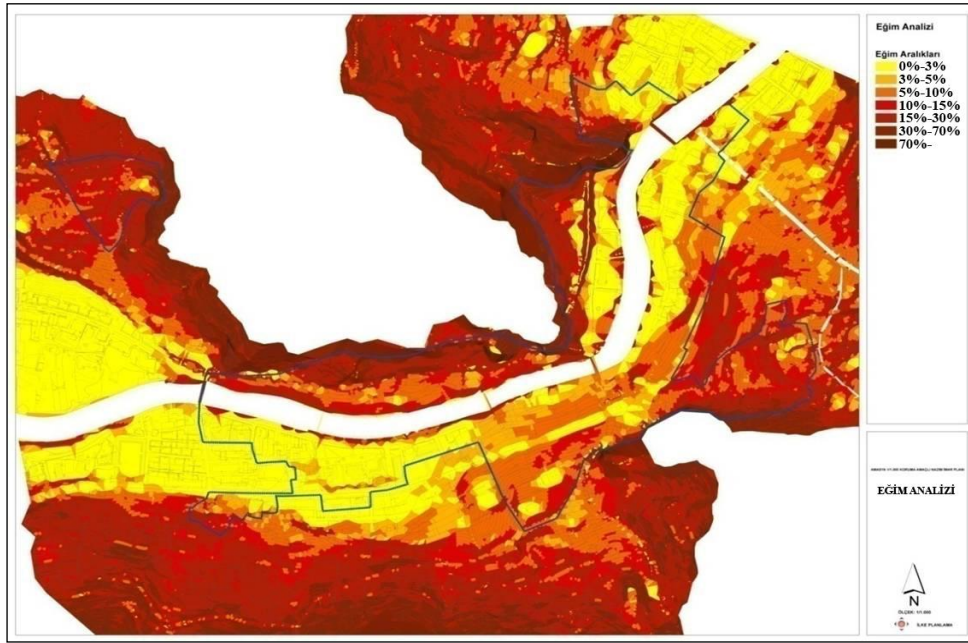
3. Eğimi 6°-12° (% 10-20) arasındaki alanlar: 6°-12° arasındaki eğimli alanlar, yamaç zonunun orta bölümüne karşılık gelmektedir. %10-20 eğim aralığındaki bu alanlar, yörede parçalı kuşaklar oluşturmaktadır. Bu eğim aralığında genel kent kullanımı, eğimli tarım alanları etkinliklerinin uygulanması önerilmektedir. Ancak eğimli tarım alanlarındaki tarımsal etkinliklerin sürdürülmesi erozyonu arttıracığından, bilinçli tarımsal etkinlikler öngörülmektedir.

4. Eğimi 12°-17° (% 20-30) arasındaki alanlar: Yatırım planlamalarında mühendislik yapıları, genel eğlence bölgeleri, makinalı tarım alanları

öngörülmektedir. Bu kuşakta yoğun kütle hareketlerinin bulunması ve arazinin çok parçalı oluşu, bayındırlık hizmetlerinin götürülmesi ve makinalı tarım etkinliklerinde özenli davranmayı gerektirmektedir.

5. Eğimi 17°-35° (% 30-70) arasındaki alanlar: Bu eğim sınıfındaki alanlarda; mühendislik yapıları, genel eğlence bölgeleri ve orman bölgeleri önerilmektedir. Kütle hareketlerinin görüldüğü bu eğim sınıfının, özellikle %45'den yüksek eğimli kesimlerinde ekolojik ortama uygun orman geliştirilmesi öngörülmektedir.

6. Eğimi 35° (% 70-100)'den fazla alanlar: Tüm mühendislik uygulama ve yapıları için sorun yaratan eğim sınıfındaki yerlerdir. Hızlı kütle hareketleri ve erozyonun sık görüldüğü bu eğim sınıfındaki arazilerde, doğal dengesinin korunması gerekmektedir. Dolayısıyla erozyon önleme ve ağaçlandırma etkinlikleri önerilmektedir(Amasya Merkez,Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu,2007).

Şekil 5.8: Amasya Merkez ilçenin topografik yapısı, Amasya Merkez,Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu,2007.

5.1.4 Jeolojik yapı

Amasya ve çevresi çok farklı jeolojik dönemlerde birbirinden çok farklı ortamlarda gelişmiş kaya toplulukları ile zengin ve oldukça karmaşık bir jeolojik yapıya sahiptir. Bölgede gözlenen kaya birimleri günümüzden yaklaşık olarak ~430 milyon yıl önce oluşmuş ve başkalaşıma uğramış kayalardan günümüzde ovalarda çökelen alüvyona kadar uzanmaktadır.

Amasya, Sakarya kıtası olarak isimlendirilmiş eski bir kıtanın doğu uzantısını oluşturan Tokat masifinin içerisinde yer alır. Tokat masifi, batıda Çankırı havzası, güneyde Neotetis okyanusunun sınırı, kuzeyde ise Kuzey Anadolu Fayı ile sınırlanır. Bölge, Pontidler olarak adlandırılan ve tüm Karadeniz şeridi boyunca izlenen dağ kuşağının bir parçasıdır (Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu,2007)

Günümüzden ~29 milyon yıl önce Karadeniz dağ kuşağı (Pontidler) yükselmeye başlamış ve devamında Kuzey Anadolu Fayının (~11 my) ve onun yan kollarının oluşmasıyla birlikte bölgenin güncel coğrafyası (akarsular, ovalar ve dağlar) belirginleşmiştir. Bu durumun morfolojik ifadesi havzaların açılması ile havza sınırlarının yükselmesidir. Havzaların zaman içerisinde genişlemesi ve derinleşmesi ile birlikte havza içlerinde kalın bir çökel örtü oluştururken, havza kenarlarında ise eskiden günümüze akarsu ve vadi sistemlerinin ürünü olan alüvyal yelpazeler oluşur. Amasya çevresinde büyük bir alan kaplayan genç havzalar (Suluova, Geldingen, Taşova ve Aydınca ovaları) bu dönemde oluşmuştur ve bunların içlerinde alüvyon çökmesi hala sürmektedir.

Bölge jeolojisi Paleozoyik yaşlı dayanıklı metamorfik (başkalaşım) kayalardan havza içlerinde ve akarsu yataklarında oluşmuş güncel zayıf birimlere kadar uzanan geniş bir yelpazede kaya topluluklarına sahiptir. Bu kaya toplulukları arasındaki sınırlar çoğunlukla eski tektonizmaya bağlı olan yapısal hatlar kontrolündedir. Güncel çökeller ise aktif faylarla kesilir. Bölgede yaygın olarak gözlenen ve geniş bir alanda yüzlek veren birimler;

Yeşilirmak Metamorfiti (Try); Metabazitler ve bunlarla ardalanmış fillat, sleyt ve mermerlerdir.

Laçın Metaolistromal Karmaşığı (Try); Yeşilist fasiyesine özgü mineral toplulukları içerir.

Bilecik Kireçtaşı (Jb); Birim tabanda genellikle bir veya birkaç metre kalın konglomera veya kumlu kireçtaşı ile başlar ve üste doğru masif kireçtaşına geçer.

Amasya Formasyonu (Kam); Altta konglomera ile başlayıp, üste doğru karbonat kireçtaşlarına, daha sonrada beyaz, pembe ve kırmızı renklerde, killi, ince ve belirgin kireçtaşlarına geçer.

Lokman Formasyonu (Klo), Altta konglomera, üste doğru marn ara katkılı, bol bitki kırıntılı bir kumtaşına geçer. Lokman formasyonu içerisinde bulunan fosiller sıg bir denizel ortamı (resif ve delta) belirtmektedir.

Çekerek Formasyonu (Tcek); Kumtaşı, silttaşı ve karbonatlı kumtaşı egemendir.

Göynücek Formasyonu; Andezit, bazaltik andezit, trakit gibi lavlar ile aglomera ve tüflerdir. Neojen Kırıntılı Birimleri (N); Tabanı kaba bir konglomera ile oluşur.

Karbonatça zengin marnlar, silttaşı ve kilttaşlarından oluşur.

Güncel Birimler (PIQ ve Q); Bu birimler akarsu ova içlerinde, akarsu vadi ve boğazların tabanında ve taraçalarda bulunmaktadır (www.amasya.gov.tr).

Amasya Merkez ilçe tarihi kent merkezinin bulunduğu alanlar jeolojik yapı olarak oldukça zengindir. Mermer ve kireçtaşı potansiyellerinin bulunduğu bu bölgeler kral kaya mezarlarına da ev sahipliği yapmaktadır.

Amasya İli arazisi Palaeozoik ve kısmen Mezozoik temel üzerinde yayılan daha genç formasyonlardan meydana gelmiştir. Zemin yapısı, Kalker yeşil kayalar ve yamaç molozları ile alüvyondan oluşmuştur. Samsun çıkışı, Tersakan'ın doğu ve batısı ile Tokat çıkışında, zemin yapısı, Kireç Taşı'dır. Yapı'nın diğer bir özelliği de, Kalker Arazisi'nin geniş yer tutmasıdır.

Amasya kentsel yerleşim alanı ve çevresi, bölgenin akarsularla derin ve yoğun yarılmaları sonucu, aşınım yüzeyi parçaları bulunan, plato görünümündeki dağlık alan, yamaçlar ve vadi tabanından oluşan bir morfoloji kazanmıştır. Bu yüzey sistemleri birbirinden farklı kaya türlerine, yapısal ve morfolojik özelliklere sahiptir (MTA 2006).

5.1.5 Amasya ilinin toprak özellikleri ve tipleri

Toplam 5690 km² lik yüz ölçüme sahip Amasya, yatay yönde farklı zonal toprakların meydana gelebileceği bir genişlikte değildir. Buna karşılık il sınırları içerisinde en alçak alan ile en yüksek alan arasında 1900m den fazla yükselti farkının bulunması, dikey yönde farklı toprak tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim, il genelinde 500-1000 m yükseltiler arasında yarı kurak şartlara uygun olarak kahverengi ve kırmızı kahverengi topraklar yer alırken, alçak kesimlerin yanı sıra, kahverengi orman toprakları daha geniş alanlı olarak 1000 m nin üzerindeki yükseltilerde gelişmiş bulunurlar (Zeybek, 1998).

Amasya'da genellikle doğu-batı doğrultusunda uzanan derin vadilerle yarılmış olduğu için, toprak oluşumu üzerinde bakı şartları da önemli rol oynar. Nitekim, kuzey ve güneye bakan yamaçlar arasında bazı lokal iklimatik farklar meydana gelmiş, bu durum da zonal toprakların dağılışı ile alt ve üst sınırlarının farklı seviyelerden geçmesine yol açmıştır. Örneğin, kısmen daha kurak şartlar arz eden

güneye dönük yamaçlarda kırmızı kahverengi toprakların üst sınırı ortalama 1000 m’lerden geçerken, nispeten daha nemli şartlara sahip kuzeye dönük yamaçlarda bu sınır kabaca 800 m’lerden geçmektedir. Aynı zamanda, güneye dönük yamaçlarda bitki örtüsü kuzeye bakan yamaçlara oranla daha cılız olduğundan, güney yamaçlarda toprak aşınması daha aktif durumdadır (Zeybek, 1998).

Amasya ili topraklarının kalınlıklarında da yerden yere farklılıklar görülmektedir. Toprakların kalınlıkları üzerinde toprak oluşum faktörleri bir bütün olarak etki etmekle beraber, yerel koşullara bağlı olarak bazen biri veya birkaçı diğerlerine göre ön plana geçebilmektedir. Amasya ili toprakları üzerinde relief şartları çok önemli bir etkiye sahiptir. Eğim değerlerinin arttığı Sakart Dağı, Sarıtaş Dağı, Karadağ, Akdağ, İnegöl Dağı ve Tavşan Dağı gibi dağların yamaçlarında sular hızla yüzeysel akışa geçmektedir. Bu durum, anakaya üzerindeki ayrışmanın sınırlı kalmasına ve bu sahalardaki toprakların çoğunlukla sığ olmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, buralarda yüzeysel akışla birlikte erozyon da artmakta, yani toprağın üst kısmı sürekli bir şekilde aşınmaktadır. Yine, eğim değerlerinin arttığı kesimlerde şiddetli erozyondan dolayı toprak yüzeyden itibaren büyük bir kısmı ile aşınıp taşınmakta, böylelikle parçalanmış anakayadan oluşan (A) C horizonlu iskelet topraklar meydana gelmektedir. Eğim değerlerinin %100 ulaştığı Amasya şehir merkezinin batı ve doğu yamaçları gibi kesimlerde ise, anakaya tamamen açığa çıkmış bulunmaktadır (Zeybek, 1998).

Amasya ili topraklarının bünye ve derinlikleri üzerinde etkili olan bir diğer faktör de yükseltilerdir. Öyle ki, dağlık alanlarda yükseldikçe erozyonun şiddeti artmakta ve katı madde taşınması fazlaşmaktadır. Bu durum da toprak oluşumunu sınırlandırmaktadır. Yine, aşınmanın aktif olduğu yamaçların üst bölümlerinde toprak sığ iken, yamaçların eteğine doğru hem toprak kalınlaşmakta, hem de bünyeyi oluşturan taneli elemanların boyutları küçülmektedir. Dolayısıyla, topoğrafik yapıya bağlı olarak, yamaçlardaki topraklarda bir katenalaşma süreci dikkati çekmektedir (Zeybek, 1998).

Amasya’da toprakların bünyeleri üzerinde etkili olan bir diğer faktörde anakayadır. Örneğin, fliş arazisinin yaygın olduğu alanlarda hafif bünyeli topraklar, daha geniş bir yayılışa sahip olan kalkerler üzerinde ise, nispeten ağır bünyeli toprakların yaygın olduğu dikkati çeker.

Amasya ili topraklarının nem durumu üzerinde iklim elemanları (yağış, buharlaşma) yanında, relief özelliklerinin ve toprak tekstrünün de önemli etkileri bulunmaktadır.

Eğim değerlerinin arttığı kesimlerde, yağış suları önemli oranda yüzeysel akışa geçtiğinden, suyun toprağa sızma oranı düşük olmakta, dolayısıyla topraklar nispeten kuru kalmaktadır. Yine, nem durumu üzerinde bakı olayının da etkisi bulunmaktadır. Yağış alan yamaçların toprakları, yağış duldasında kalan yamaçların topraklarına göre, diğer şartlarda uygun olduğu takdirde, daha nemli olmaktadır. Ayrıca, güneye bakan yamaçlar, güneşlenmenin daha elverişli olması nedeniyle, kuzeye bakan yamaçlara göre daha fazla kurumaktadır (Zeybek, 1998).

Yüksek dağlık alanlarda toplam yağış miktarının nispeten artması, toprakların buralarda daha nemli olma ihtimalini akla getirir de, buralarda toprakların genellikle kaba bünyeli olmaları, kalınlıklarının fazla olmaması, ortalama yamaç eğimlerinin fazlalığı gibi nedenler toprak nemliliğini sınırlandırmaktadır.

Bitkilerin yetişmesi, organik maddelerin parçalanması ve topraktaki kimyasal olayların devam etmesi açısından önemli olan toprak sıcaklığı, derinliğe ve mevsimlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Amasya meteoroloji istasyonunun verilerine göre 5 cm derinlikte yıllık ortalama toprak sıcaklığı (15.6°C), hava sıcaklığının yıllık ortalamasından daha yüksektir. Bu durum, ısınmanın toprak yüzeyinden itibaren başladığı esasına uygun görülmesi yanında, kış aylarında kar örtüsünün toprağın fazla soğumasını engellemesi, yaz aylarında ise, toprağın güneş enerjisini mass etmesi ile açıklanabilir. Bununla beraber, toprak altı sıcaklıkları hava sıcaklıklarından etkilenmekte, ama toprağın iletkenliğinin fazla olmaması nedeniyle bu etki derine doğru inildikçe hızla azalmaktadır. Bu durum 100 cm toprak derinliğinde oldukça belirginleşmektedir (14.9°C). Bu arada dikkati çeken bir diğer nokta da, yaz ve kış yarıyılında derinlikle sıcaklık değişiminin gösterdiği farklılıkta bulunmaktadır (Zeybek, 1998).

İklim, topoğrafya ve ana kaya farklılıkları nedeniyle Amasya ilinde çeşitli büyük toprak grupları oluşmuştur. Büyük toprak gruplarının yanı sıra toprak örtüsünden yoksun bazı arazi tipleri de görülmektedir (KHGM, 1991).

İl genelinde bulunan başlıca büyük toprak grupları ve özellikleri Şekil 5.9'da görüldüğü gibidir.

5.1.5.1 Başlıca toprak grupları

Alüvyal topraklar

Bu topraklar, akarsular tarafından taşınıp depolanan materyaller üzerinde oluşan A-C profilli genç topraklardır (Tablo 9). Mineral bileşimleri akarsu havzasının litolojik

bileşimi ile jeolojik periyotlarda yer alan toprak gelişimi sırasındaki erozyon ve biriktirme devirlerine bağlı olup heterojendir. Profillerinde horizonlaşma ya hiç yok, yada çok az belirgindir. Çoğu yukarı arazilerden yıkanan kireççe zengindir (KHGM, 1991).

Alüvyal topraklar, bünyelerine veya bulundukları bölgelere yahut evrim devrelerine göre sınıflandırılırlar. Bu toprakların üzerindeki bitki örtüsü iklime bağlıdır. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetişmesine imkan veren topraklardır. Alüvyal topraklar Amasya ilinde, daha çok Yeşilırmak ve Yeşilırmak'ın kolları olan Çekerek ve Tersakan ırmakları boyunca uzanmaktadır. Toplam alanları 41.148 hektardır (KHGM, 1991).

Kolüvyal topraklar

Genellikle dik eğimlerin eteklerinde ve vadi ağzlarında yer alırlar. Yer çekimi, toprakların kayması, yüzey akışı ve yan derelerle taşınarak biriken materyaller üzerinde oluşmuş (A) C profilli genç topraklardır. Ayrıca özellikleri daha çok çevredeki yukarı arazi topraklarına benzerlerse de ana materyal de derecelenme ya hiç yok, yada yetersizdir. Profilde, yağışın veya yüzey akışının yoğunluğuna ve eğim derecesine göre değişik parça büyüklüğünü içeren katlar görülür. Bu katlar alüvyal topraklarda olduğu gibi birbirine paralel durumda olmayıp düzensizdir. Dik eğimliler ve vadi ağzlarında bulunanlar çoğunlukla az topraklı olup, kaba taş ve molozları içerirler (KHGM, 1991).

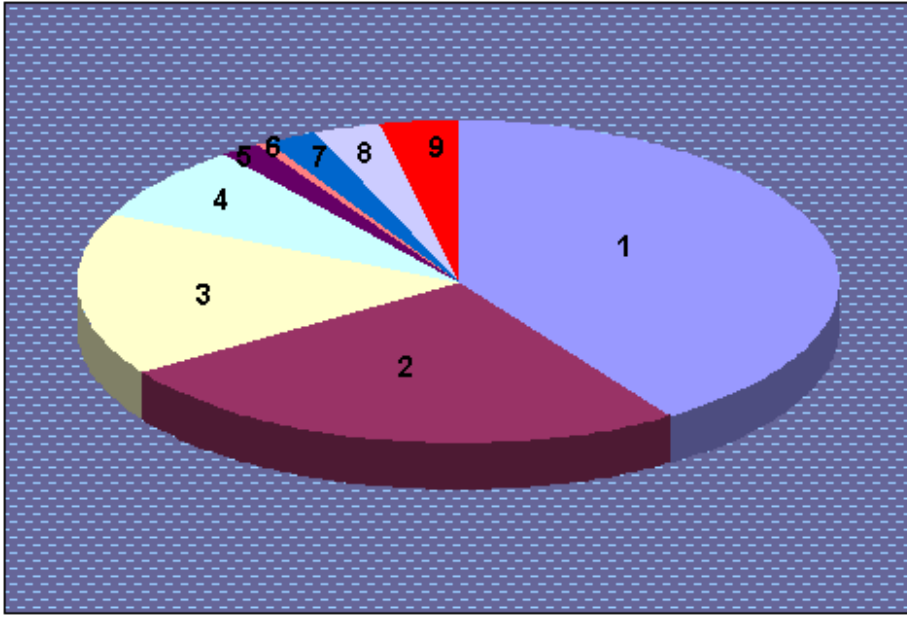
Yüzey akış hızının azaldığı oranda parçaların çapları küçüktür. Eğimin çok azaldığı yerlerde, parçacıklardaki küçülme alüvyon parçaları düzeyine geldiğinden, bu gibi yerlerde kolüvyal topraklar geçişli olarak alüvyal topraklara karışır. İl genelinde bu toprakların toplam alanı 13.262 hektardır (KHGM, 1991).

Kahverengi orman toprakları

Kahverengi orman toprakları kireççe zengin ana madde üzerinde oluşur. Profilleri A (B) C şeklinde olup horizonlar birbirine tedricen geçiş yapar. A horizonu çok gelişmiş olduğundan iyice belirgindir. Koyu kahverengi ve dağılgandır. Gözenekli veya granüler bir yapıya sahiptir. Reaksiyonu genellikle kalevi bazen de nötrdür. B horizonunun rengi açık kahverengi ile kırmızı arasında değişir. Reaksiyonu A horizonundaki gibi olup, yapı granüler veya yuvarlak köşeli bloktur. Çok az miktarda kil birikimi olabilir. Bu topraklar genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında

oluşur. Bunlarda etkili olan toprak oluşum işlemleri kalsifikasyon ve biraz da podzollaşmadır. Drenajları iyidir (KHGM, 1991).

Bu topraklar Gümüşhacıköy-Merzifon ve Suluova ilçelerinin kuzeyi ile Amasya-Taşova arasındaki Yeşilırmak vadisinde görülmektedir. Eğimleri genel olarak dik ve çok dik ve buna bağlı olarak derinlikleri sığ ve çok sığdır. Yaklaşık olarak %27'si taşlı, %5'i kayalıdır. İldeki toplam alanları 223.837 hektar olup, %27'si işlemeli tarıma uygun II., III. Ve IV. sınıf arazilerden oluşmaktadır. Bu toprakların %12'si mera olarak kullanılmakta %34'ü ise ormanla kaplı bulunmaktadır (KHGM, 1991).

Şekil 5.9 : Amasya ili topraklarının dağılımı. 1.kahverengi orman toprakları, 2.kestane rengi topraklar, 3.kahverengi topraklar, 4.alüvyal topraklar, 5. çeşitli araziler, 6. kırmızı kestane rengi topraklar, 7. kolüvyal topraklar, 8.kırmızı kahverengi topraklar, 9.gri-podzolik topraklar,(Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Amasya İli Arazi Varlığı, 1991).

Kahverengi topraklar

Çeşitli ana maddelerden oluşan A B C profilli topraklardır. Oluşumlarında kalsifikasyon rol oynar. Bu işlem sonucu profillerinde çok miktarda kalsiyum bulunur. Erozyona uğrayanlarda A ve C horizonları görülür. Doğal drenajları iyidir. A horizonu kahverengi veya grimsi kahverengi 10-15 cm kalınlığında ve granüler yapıdadır. Organik madde içeriği ortadır. B horizonu açık kahverengiden koyu kahverengiye değişir ve kaba yuvarlak köşeli blok yapıdadır (KHGM, 1991).

Kahverengi topraklar Merzifon, Suluova ve Gümüşhacıköy ilçelerinin güneyinde, Amasya merkez ilçesinin çevresinde yaygın olarak görülmektedir. Eğimleri genellikle hafif ve orta meyilli olup, derinlikleri sığ ve orta derinliktedir. Bu toprakların %32'si taşlı, %1'i kayalıdır. Amasya'daki toplam alanları 90.234 hektar olup, bunun %62'si toprak işlemeli tarıma uygun I. II. III. ve IV. sınıf arazilerden oluşmaktadır (KHGM, 1991).

Kırmızı kahverengi topraklar

Solum'un rengi hariç, hemen hemen diğer bütün özellikleri kahverengi toprakların aynı veya benzeridir. A horizonu tipik olarak kırmızımsı kahverengi veya kırmızı ve yumuşak kıvamlıdır. B horizonu kırmızı veya kırmızımsı kahverengi, daha ağır bünyeli ve oldukça sıktır. B horizonunun altında kalsiyum karbonat birikme horizonu bulunur. Bu topraklar çeşitli ana maddeler üzerinde oluşur. Doğal bitki örtüsü uzunca otlar ve çalılardır. Doğal drenajları iyidir (KHGM, 1991).

Bu topraklar Amasya merkez ilçesinin batısında ve Amasya-Çorum karayolu güzergahı çevresinde bulunmaktadır. Eğimleri orta ve dik, derinlikleri ise orta derin ve sığdır. Yaklaşık %33'ü taşlıdır. Kırmızı kahverengi toprakların Amasya'da toplam alanları 14.482 hektar olup, bunun %52'si işlemeli tarıma uygundur (KHGM, 1991).

Gri-kahverengi podzolik topraklar

Bu topraklar serin ve yağışlı iklimlerde, çoğunlukla yaprağını döken, kısmen de iğne yapraklı orman örtüsü altında ve değişik ana madde üzerinde oluşurlar. Profilleri A B C horizonludur. Oluşumlarında hafif seyreden bir podzolizasyon olayı hüküm sürer. Tipik örnekleri incelendiğinde üstte ince ve çürümemiş yaprak katı, bunun altında 5-10 cm kalınlığında koyu grimsi kahverengi granüler humus katı yer alır. Reaksiyonu hafif asit veya nötrdür (KHGM, 1991).

Gri-Kahverengi podzolik topraklar Gümüşhacıköy, Merzifon ve Suluova ilçelerinin kuzey kesimlerinde daha yaygındır. Toplam alanları 18.948 hektardır. Büyük çoğunluğu %20'den fazla eğimlerde yer almakta olup, derinlikleri genellikle sığ veya çok sığdır. Bu toprakların ancak %5'inde tarım yapılabilir (KHGM, 1991).

Kestanerengi topraklar

Kestane rengi topraklar ot, çalı veya seyrek ağaç örtüsü altında kalsifikasyon sonucu oluşurlar, profilleri AC, ABC veya AB+C şeklinde olup bol miktarda kalsiyum ihtiva ederler. A horizonu genellikle koyu kahve veya grimsi kahve renkli ise de bazen

daha açık tonlarda olabilmektedir. Kalınlığı 30-50 cm arasında değişir. Organik madde miktarı orta, reaksiyonu nötr veya kalemidir. A horizonundan B ye geçiş tedricidir. Bu horizon kahverengi veya kırmızımsı kahverengi olup, zayıf prizmatik yapılıdır. Üst ve orta kısımlarda kil birikmesi, alt kısımlarda da yoğun ve sertleşmiş halde kireç birikmesi görülür(KHGM, 1991).

Amasya'da bu topraklar merkez ilçe ve Taşova ilçelerinde yaygın, Merzifon ve Suluova ilçelerinde mevzii olarak görülmektedir. Toplam alanları 137.724 hektar genişliktedir. Eğimleri çoğunlukla %10-20 arasında değişmektedir. Derinlik çoğu yerde 0 cm nin altındadır (KHGM, 1991).

Kırmızı kestane rengi topraklar

Solum'un rengi hariç hemen hemen diğer bütün özellikleri kestane rengi topraklara benzemektedir. A horizonunun rengi koyu kırmızı kahverengi, reaksiyonu nötr veya kalemidir. B horizonu daha ağır bünyeli ve kırmızımsı kahverengidir. A horizonu 30-50 cm kalınlıkta, granüler yapıda, orta derecede organik maddeli, dağılabilir kıvamlıdır. Doğal bitki örtüsü kısa ve uzun otlarla, çalılar ve seyrek ağaçlardır. Drenajları iyidir. Üzerindeki bitki örtüsü tahrip olduğunda kolayca erozyona uğrarlar. İşlemeli tarım yapılan yerlerde daha çok tahıl, özellikle buğday yetiştirilir. Yağışlar yeterli olduğunda verimleri oldukça yüksektir (KHGM, 1991).

Amasya'da bu topraklar genellikle Merzifon ilçesinin güney batısında bulunur. Eğimleri orta ve dik, buna bağlı olarak derinlikleri orta ve sığdır. %33'ü taşlıdır. Alanları 2226 hektar olup bunun %26'sı toprak işlemeli tarıma uygundur (KHGM, 1991).

Çıplak kaya ve molozlar

Üzerinde toprak örtüsü bulunmayan, parçalanmamış veya kısmen parçalanmış sert kaya ve taşlarla kaplı sahalardır. Genellikle bitki örtüsünden yoksundurlar. Bazen arasında toprak bulunan kaya çatlaklarında veya topraklı küçük ceplerde yetişen çok seyrek orman ağaçları, çalı ve otlar bulunabilir. Amasya'da bu tür arazilerin toplam alanı 5663 hektar olup il genel yüzölçümünün %1'ini oluştururlar (KHGM, 1991).

İrmak taşkın yatakları

Akarsuların normal yatakları dışında, feyezan halinde iken yayıldıkları alanlardır. Genellikle kumlu, çakıllı ve molozlu malzeme ile kaplıdır. Taşkın suları ile sık sık

yıkanmaya maruz kaldıklarından toprak materyali ihtiva etmezler ve bu nedenle arazi tipi olarak nitelendirilirler. Tarıma elverişli olmadıkları gibi üzerlerinde doğal bitki örtüsü de yoktur. Amasya’da bu tür arazilerin toplam alanı 1816 hektardır. Bu tür araziler il genel yüzölçümünün %3’nü meydana getirirler (KHGM, 1991).

5.1.6 Flora

Bir ülkenin florasının zenginliği, o ülkede yetişen türlerin sayısı ile ilginçliği de bitkilerin yayılışı ve çeşitli vejetasyon tiplerine sahip olmasıyla ölçülebilir. Ülkemiz bitkileri açısından dünyada zengin ve ilginç ülkelerin başında gelir. Bu durum ülkemizin çeşitli iklim tiplerinin etkisi altında olması, coğrafik durumu, jeolojik yapısı, değişik topoğrafik yapılara ve toprak gruplarına sahip olması ve üç farklı fitocoğrafik bölgenin birleştiği yerde olmasından kaynaklanır (Davis&Hedge, 1975). Bunların yanında Türkiye’nin jeomorfolojisi de düşünülecek olursa; dağlar, ovalar, alpin bölgeleri vb. birçok değişik alanları ile ülkemiz oldukça çeşitlilik arz eder, bu durum floristik yapının zengin olmasında son derece önemlidir. Bu faktörlerin yanı sıra Anadolu’daki floristik yapının zenginliğinin diğer bir sebebi de dördüncü zamanda aralıklarla Avrupa’yı kaplayan buz devirleri esnasında yurdumuzun ikliminde meydana gelen değişikliklerdir (Guyot, 1937).

Amasya’da şimdiye kadar yapılmış 9 adet floristik çalışma mevcuttur. Üzerinde floristik araştırma yapılan bu 9 alanın (Akdağ/Kuşpınartepe/Amasya-Yozgat-Çorum arasında kalan bölge (Karadağ, Kırklar ve Buzlu Dağ)/Vermiş-Yuvacık köyleri ve Amasya Kalesi arası/Eğerli Dağı/Tavşan Dağı/Aşağı Tersakan Vadisi/Çakır Dağı/Direkli(Göndes)-Yassıçal(Ebemi) ve Abacı Köyleri arası) ve sadece iki bölgenin (Eğerli Dağı-Gümüşhacıköy/Amasya-Yozgat-Çorum arasında kalan bölge- Karadağ, Kırklar ve Buzlu Dağ) aynı zamanda vejetasyon çalışması da yapılmıştır. Şimdiye dek Amasya’da yapılmış olan botanik (flora ve vejetasyon) araştırmaları Çizelge 5.7’ deki gibi özetlenebilir.

Amasya’da orman vejetasyonu yaygın bir vejetasyon tipi olup genellikle 600-1850 m. arasında yayılış göstermektedir. Bu vejetasyonda *Pinus sylvestris*(Sarıçam), *P. nigra* subsp. *Pallasiana*(Karaçam), *Pinus brutia* (Kızılçam), *Quercus cerris* (Meşe) ve *Fagus orientalis* (Kayın) yaygındır.

Çizelge 5.7: Bugüne dek Amasya’da gerçekleştirilmiş floristik ve sosyolojik çalışmaların özeti (Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Çalışılan Alan	Çalışan Kişiler	Araştırmanın Konusu
Akdağ	Kerim Alpınar	Akdağ(Amasya)Bitkileri,Doktora Tezi (Alpınar,1979a)
Kuşpınartepe	Suat Peker	Kuşpınartepe(Amasya)’nın Florası-Yüksek lisans Tezi(Peker,1988)
Amasya-Yozgat-Çorum Arasında Kalan Bölge(Karadağ,Kırklar Dağı ve Buzlu Dağı)	Osman Ketenoglu,Mustafa Aydoğdu,Latif Kurt,M.Ümit Bingöl	Amasya-Yozgat-Çorum Arasında Kalan Bölge’nin((Karadağ,Kırklar Dağı ve Buzlu Dağı)Floristik ve Sintaksonomik Yönden Araştırılması-TÜBİTAK projesi-TBAG 1129 (Ketenoglu ve diğer.,1994)
Vermiş-Yuvacık Köyleri ve Amasya Kalesi arası	Arzu Cansaran	Vermiş-Yuvacık Köyleri ve Amasya Kalesi arasında kalan bölgenin florası-Yüksek Lisans Tezi (Cansaran,1995).
Eğerli Dağı	Arzu Cansaran	Eğerli Dağı’nın Fitososyolojik yönden AraştırılmasıDoktora Tezi(Cansaran,1999)
Tavşan Dağı	Cengiz Yıldırım ve Erkan Yalçın	Tavşan Dağı’nın Bakırçay ve Karaköy Derelerinin güneybatısı ve kuzeyinin florası-Yüksek Lisans Tezi(Yıldırım,1997) Tavşan Dağı’nın Bakırçay ve Karaköy Dereleri’nin güneydoğusunda kalan kesiminin florası-Yüksek Lisans Tezi (Yalçın,1997)
Aşağı Tersakan Vadisi	Ferhat Celep	Aşağı Tersakan Vadisi’nin Florası-Yüksek Lisans Tezi(Celep,2004)
Çakır Dağı	Emel Yücel	Çakır Dağı Florası,Yüksek Lisans Tezi(Yücel,1995)
Direkli(Göndes)-Yassıçal(Ebemi)ve Abacı Köyleri arası	Arzu Cansaran,Suat Peker ve Cengiz Yıldırım	Floristic Characters of the Area between the Direkli(Göndes) Village,Yassıçal(Ebemi) Town,Abacı Village(Cansaran ve diğ.,2007a).

Toplam örnek sayısı belli olmamasına rağmen alanda,en çok familya (96),en çok cins (424) ve en çok takson (887)içeren çalışma Akdağ’da yapılan çalışmadır (Alpınar,1979).Bu durum Akdağ’ın Amasya’nın en yüksek noktası olması,oldukça geniş bir alana yerleşmiş olması ve iklim,toprak ve vejetasyon yapısı açısından çeşitlilik göstermesi ile açıklanabilir.Buna karşılık toplam örnek,familya,cins ve takson sayısı açısından en fakir alan Çakır Dağı olarak görülmektedir (Yücel,2005).

Amasya’da floristik çalışmalarla belirlenen taksonların fitocoğrafik bölgelere dağılımları ve endemizm oranları ise Çizelge 5.8’de görülmektedir.

Çizelge 5.8’e göre Kuşpınartepe ve Tavşan Dağı’nda Avrupa-Sibirya fitocoğrafik bölgesi elementlerinin,diğer tüm alanlarda ise İran-Turan fitocoğrafik bölgesi elementlerinin 1.sırada yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 5.8: Amasya’da yapılan floristik araştırmalarda toplam; örnek, familya, cins,takson sayıları (Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Araştırma Alanı	Toplam Örnek Sayısı	Toplam Familya Sayısı	Toplam Cins Sayısı	Toplam Takson Sayısı
Akdağ	-	96	424	887
Kuşpınartepe	770	86	313	488
Amasya-Yozgat-Çorum Arası	1200	61	296	536
Vermiş-Yuvacık Köyleri ve Amasya Kalesi arası	670	75	287	420
Eğerli Dağı	2000	70	298	650
Tavşan Dağı	1507	77	307	594
Aşağı Tersakan Vadisi	1000	74	301	457
Çakır Dağı	450	36	131	195
Direkli(Göndes)-Yassıçal(Ebemi)ve Abacı Köyleri arası	645	56	221	379

İran-Turan bölgesi elementlerinin genelde ilk sırayı almış olması,Amasya’nın tahribatı yüksek bir alan olduğunu göstermektedir (Çizelge 5.9).Amasya’da gerçekleştirilmiş olan tüm çalışmalarda,Akdeniz elementlerinin de kendini göstermesi,Amasya’nın ortasında uzanan Yeşilırmak Nehrinin etkisinin bir sonucudur.Akdeniz fitocoğrafik bölgesi elementleri,Yeşilırmak vadisi boyunca,daha çok alçak kesimlerdeki alüvyal alanlarda yerleşmişlerdir.

Çizelge 5.9: Amasya’da yapılan floristik araştırmalardaki taksonların fitocoğrafik bölgelere dağılımları ve endemizm oranları. (Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Araştırma Alanı	İran-Turan	Avrupa-Sibirya	Akdeniz	Endemizm
Akdağ	-	-	-	62(%7)
Kuşpınartepe	43(%8,98)	51(%10,64)	45(%9,39)	33(%6,89)
Amasya-Yozgat-Çorum Arası	100(%18,65)	71(%13,25)	41(%7,65)	38(%7,09)
Vermiş-Yuvacık Köyleri ve Amasya Kalesi arası	70(%15,71)	31(%7,38)	40(%9,52)	46(%11)
Eğerli Dağı	102(%15,69)	97(%14,92)	46(%7,07)	80(%12,30)
Tavşan Dağı	71(%11,95)	141(%23,73)	30(%5,04)	65(%10,94)
Aşağı Tersakan Vadisi	77(%16,8)	39(%8,5)	35(%7,6)	50(%10,94)

Çizelge 5.10: Amasya'daki floristik çalışmalarda tespit edilen en büyük ilk 3 familya ve ilk 3 cins (Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Araştırma Alanı	En büyük 3 familya(tür sayısı/tür yüzdesi)	En büyük 3 cins(tür sayısı)
Akdağ	-	-
Kuşpınartepe	Asteraceae:58(%12,1) Fabaceae:54(%11,3) Lamiaceae:33(%6,9)	*Astragalus(10) *Vicia-Trifolium-Ranunculus(7) *Geranium-Alyssum(6)
Amasya-Yozgat-Çorum Arası	Fabaceae:85(%15,85) Asteraceae:82(%15,29) Poaceae:39(%7,27)	*Astragalus(29) *Trifolium(12) *Silene-Lathyrus(7)
Vermiş-Yuvacık Köyleri ve Amasya Kalesi arası	Asteraceae:46(%11,1) Lamiaceae:38(%9,2) Fabaceae:33(%8,0)	*Astragalus(10) *Salvia(9) *Convolvulus-Euphorbia-Silene-
Eğerli Dağı	Asteraceae:78(%12,6) Fabaceae:77(%12,4) Poaceae:42(%6,7)	*Astragalus(23) *Silene-Lathyrus(10) *Trifolium-Galium-Onosma-Salvia(8)
Tavşan Dağı	Asteraceae:78(%12,9) Fabaceae:56(%9,2) Lamiaceae:53(%8,8)	*Veronica(13) *Salvia-Alyssum(11) *Centaurea(10)
Aşağı Tersakan Vadisi	Asteraceae:56(%12,2) Fabaceae:42(%9,2) Lamiaceae:35(%7,6)	*Astragalus-Alyssum(7) *Vicia- Salvia(6) *Centaurea(5)

Çizelge 5.10 incelendiğinde;Kuşpınartepe (Peker,1998),Tavşan Dağı (Korkmaz et al.,2005),Aşağı Tersakan Vadisi (Celep et al.,2006),Çakır Dağı (Yücel,2005)ve Direkli-Yassıçal-Abacı arası arasında (Cansaran et al.,2007a) yapılan çalışmalarda ortaya çıkan en büyük 3 familyanın aynen Türkiye florasında (Güner et al,2000) olduğu gibi sıralandığı görülmektedir:1)Asteraceae,2)Fabaceae,3)Lamiaceae.

Amasya'daki çalışmalarda ilk üç giren bir diğer familya ise Türkiye florasında (Güner et al,2005) 5.sırada yer alan Poaceae familyasıdır.Amasya'da tür yönünden en zengin cinsler sıralamasında ise,Türkiye Florası'na (Güner et al,200)göre ilk üç sırada yer alan Astragalus(1.),Verbascum (2.) ve Centaurea (3.)cinslerinden en az bir tanesi ilk üç sıraya yerleşmiştir (Çizelge 5.12).

Çizelge 5.11: Amasya'da yapılan çalışmalara göre,en fazla endemik tür içeren familyalar (Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Familya	Tür Sayısı
Asteraceae	44
Fabaceae	34
Lamiaceae	32
Boraginaceae	23
Brassicaceae	22

Çizelge 5.12: Amasya’da endemik tür sayısı bakımından en zengin cinsler, (Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Cins	Tür Sayısı
Astragalus	22
Onosma	12
Centaurea	10
Verbascum-Alyssum	9
Salvia-Hieracium	7
Stachys-Minuartia	6
	5

Orman vejetasyonunun bozulması sonucu meydana gelen bozuk orman vejetasyonunun en tipik örneklerini,*Juniperus oxycedrus subsp. Oxycedrus*(Ardıç),*Paliurus spina-christi*(İsa çalısı),*Juniperus exelsa*(Katran) oluşturmaktadır.

Step vejetasyonu,bozuk orman vejetasyonunun tahribi sonucu meydana gelmiş olup,ova ve dağ step vejetasyonları halinde bulunmaktadır.Ova stebi 350-800 m,dağ stebi ise 1800-2000 m arasında yaygındır.Ova stepinde *Acantholimon acerosum* var.*acerosum*(Çobanyastığı),*Silene spergulifolia* ve *Onobrychis bornmuellerii* ve *Astragalus microcephalus* yoğun olarak bulunurken,dağ stepinde *Aethionema caespitosum*,*Astragalus barbo-jovis*,*Onobrychis cornuta*,*Nepeta nuda* yaygındır.

Maki vejetasyonu,Yeşilırmak ve Tersakan Vadilerinde Akdeniz enklavları halinde bulunmaktadır (Enklav: Bir floristik bölgeye ait bitki örtüsünün farklı bir bölgede de bulunmasıdır).Akdeniz enklavları genel olarak iklime,arazinin topoğrafik yapısına,toprak özelliklerine ve biyotik faktörlerin etki derecelerine göre geçmişte geniş alanlara yayıldıkları halde günümüzde dar ve sınırlı alanlarda bulunmaktadır.Bu vejetasyonun en yaygın türlerini *Arbutus andrachne*,*Phillyrea latifolia*,*Cistus creticus* oluşturmaktadır.Bu enklav bitkilerin bugün hala varlıklarını sürdürmeleri,Akdeniz ikliminin özelliği olan lokal alanlarda izole olarak bulunmalarına,iki veya daha fazla floristik bölgede yayılış göstermelerine ve ekolojik toleranslarının yüksek olmalarına bağlıdır(Karaer,Kılınç ve Kutbay,1994).

Amasya’da en çok takson bulunduran familyalar,*Composiate*,*Leguminosae* ve *Labiatae*’dir.Türkiye florası kayıtlarına göre Amasya’da 29 familya ve 90 cinse ait toplam 179 endemik takson tespit edilmiş,Amasya’da son yapılan çalışmalarla bu sayı 220’e ulaşmıştır.Bu taksonlardan 20 tanesi Dünya’ya ilk kez tanıtılmış olup bunlardan *Erysimum amasianum*,*Astragalus amasiensis* *Scorzonera amasiana*,*Sideritis amasiaca*,*Salvia verticillata subsp. amasiaca* ve *Centaurea*

amasiensis vb.türler Amasya adını taşımaktadır
(Baytop,A.,Alpınar,1980;Alpınar,1979;Davis.1965-1988).

5.2 Amasya Kentinin Kültürel Verileri

5.2.1 Tarihsel gelişim

Tarihsel bilgi ve belgelerin ışığında Amasya'nın tarihi MÖ.3000 yılına kadar dayandırılmaktadır.Hititler döneminde (MÖ.1900-1200) şehrin adı 'Amasid',Helenistik döneme ait yazılarda ise 'Ameseia' olarak geçmektedir.Amasya'nın kimler tarafından kurulduğu konusu tartışmalı olsa da Hititler döneminde,Hitit Konfederasyonu'nu oluşturan on üç şehir devletinden birisi olduğu kesindir.

Eski Anadolu devletlerinde önemli rol oynayan Amasya, yaklaşık 200 yıl Pontus Krallığı'na başkentlik yapmış ve bu sürede gelişimini hızlandırmıştır.Daha sonra Roma hakimiyetine giren şehir, Türkler Anadolu'ya gelinceye kadar da Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetinde bir askeri eyalet olarak varlığını sürdürmüştür (Seçkin,2005).

Anadolu tarihinde önemli yer tutan şehirlerden biri olan Amasya,Roma ve Bizans dönemlerinin güçlü askeri karargâh şehri iken daha sonra Türk döneminin siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur.Özellikle Osmanlı döneminde şehzade sancağı sayılmasıyla birlikte siyasi yönü ön plana çıkmış,Roma döneminin geleneğini sürdürmüştür.

Amasya şehri,Yeşilırmak'ın açtığı iki tarafı sarp ve yüksek kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuştur.Şehir bu durumu nedeniyle doğu-batı yönüyle gelişme fırsatı bulmuştur.Bu dağlık konumu sebebiyle şehir,'Kale-Şehir' olarak tanımlanabilecek bir yerleşme tipinden gelişerek oluşmuş ve 'Açık şehir' olarak adlandırılmıştır.İlk yerleşmeler ise Kırklar Dağı'nın eteklerinde kral mezarlıkları diye bilinen bölümde olmuştur (Tanyeli,1987).

Bugünkü mevcut bilgiler ,Amasya Kalkolitik Çağ (MÖ 5500-3000)'dan itibaren bir yerleşim merkezi komununda olduğunu ortaya koymaktadır (Seçkin 2005;Doğanbaş,2003).Gerek Kalkolitik çağda,gerekse Tunç çağının tüm evreleri boyunca önemli bir yerleşme merkezini koruyan Amasya,MÖ 19.yy sonlarından itibaren Hititlerin denetimi altına girmiş ve 13 Hitit sitesinden biri olmuştur (Seçkin ,2005;Menç,2000).MÖ 12. yüzyılın başına kadar Hititlerin hakimiyeti altında kalan

Amasya bu tarihten itibaren,sırasıyla Frigler,Kimmerler,İskitler ve Lidyalıların eline geçmiştir (Akurgal,1999).

Hititlerin tarih sahnesinden çekilmelerinin ardından, Amasya uzun süren bir karanlık dönem içine girmiş, bölgeye yazının bile kullanılmadığı ilkel bir yaşam biçimi yerleşmiştir (Kuzucular,1994).

MÖ 3.yy'ın başında Mithrades Ktistes adında bir Pers soylusu, Amasya merkezli Pontos Krallığı'nı kurmuştur (Seçkin 2005;Günaltay,1987).

Amasya,MÖ 2. yy'ın ikinci yarısında,Sinop ele geçirilene kadar Pontosların yönetim merkezi olmayı sürdürmüştür.Pontosların hakimiyeti altındaki Amasya,önemli stratejik konumu nedeniyle gelişimini devam ettirmiştir.

Bu döneme ait çok az sayıdaki maddi kalıntıların dışında,kent hakkındaki tek aydınlatıcı bilgi Amasya'lı olan coğrafyacı Strabon'un kısa betimlemeleridir.

M.Ö. 64 yılında Amasya'da doğmuş ve yetişmiş ünlü Coğrafyacı Strabon yazmış olduğu Geographika yani Antik Anadolu Coğrafyasını anlattığı eserinde Amasya'nın Amazonlardan Amas Han tarafından kurulduğunu belirtmiştir.Yaşadığı dönemde ki Amasya'yı , “....Benim memleketim Amasya içinden İris(Yeşilırmak) Irmağı'nın aktığı geniş ve derin bir vadide kurulmuştur,insan emeği ve doğa buraya hem kent hem de kale karakterini olağanüstü bir şekilde sağlamıştır.Çünkü burası yüksek ve çok sarp bir kaya olup dimdik ırmağa doğru iner ve ırmak tarafında,kentin kurulmuş olduğu yerde,kıyıda bir duvar ve her iki tarafta sivri tepelere doğru uzanan duvarlar vardır.Bu tepeler iki tane olup doğal bir şekilde birbirlerine bağlıdırlar ve görkemli birer kule halinde yükselmektedirler.Bu alan içinde kralların hem sarayları hem de anıt mezarları bulunur.Irmağı üzerine,bir tanesi kentten varoşlara,diğeri de varoşlardan dışarıya olmak üzere iki köprü kurulmuştur;kayalığın yukarısında olan dağ bu köprüde son bulur.Her ne kadar şimdi bir eyalet ise de Amasya vaktiyle krallara aitti”.cümleleriyle anlatmıştır (Tuzcu,2007;Strabon).Pontosların,kralları öldükten sonra kayaları oymak suretiyle yaptıkları kral kaya mezarları, o dönemden bugüne ulaşan en önemli eserlerdir (Şekil 5.10).

Gerek Strabon'a ,gerekse kaya mezarlarının konumuna göre,Pontos Krallığı zamanında Amasya,hem Harşene Kalesi içinde,hem de nehrin iki yakasında ,vadi boyunca yerleşim alanları olan bir kenttir.

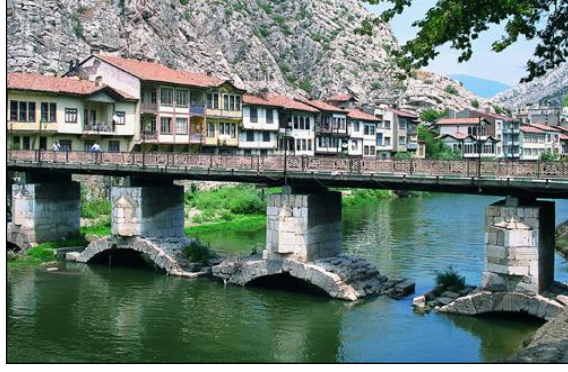
Şekil 5.10: Kral kaya mezarları,Amasya,(Url,10).

Biri dışarı mahalleye(şimdiki Alçak Köprü yerinde),diğeri de çevre yerleşimlere (şimdiki Kuş Köprü yerinde) bağlantıyı sağlayan iki köprüye sahiptir (Şekil 5.11).Amasya,Pontosların hakimiyeti altında olduğu dönemlerdeki fiziksel gelişimini,genel olarak İçeri Şehir tarafında sürdürmüş ve özellikle dışarı mahalledeki yoğunluğun taşınması için bir köprü yeterli gelmiştir (Seçkin,2005).

Amasya uzun süren Roma-Mithradates savaşları sonunda önce Lucullus (İ.Ö.70) sonra da Pompeius (İ.Ö.66) tarafından ele geçirilir. Roma üzerinde büyük korku yaratan Mithradates Eupator kaçmış ve ordusu yok edilmiş de olsa yaşadığı sürece büyük bir tehlike olarak görülmüş,Pompeius Pontus'un bütün stratejik noktalarıyla birlikte Amasya'nın kent ve surlarını yıktırmıştır.Ancak stratejik konumu,askeri avantajları nedeniyle Amasya ve kalesinin yeniden yapılması uzun sürmeyecektir.

Anadolu'da Romalılar, siyasi birliğini sağlamak amacıyla, yoğun bir imar faaliyetine girişmişlerdir.

Amasya, imparatorluk dönemi boyunca geliştirilen yeni yol şebekesi içinde, önemli yolların kavşak noktası olma özelliğini daha da kuvvetlendirmiştir (Seçkin 2005;Ramsay 1961).Bunun sonucunda kent zenginleşmiş ve buna bağlı olarak bayındırlık faaliyetleri artmıştır.MÖ 25-MS 395 tarihleri arasında Roma egemenliğinin hakim olduğu Amasya,bu uygarlığa ait Ferhat Su Kanalı, Amasya Kalesi ve Alçak Köprü kısmen de olsa bugüne kadar ayakta kalabilmişlerdir

Şekil 5.11: Alçak köprü,Amasya,(Url 8).

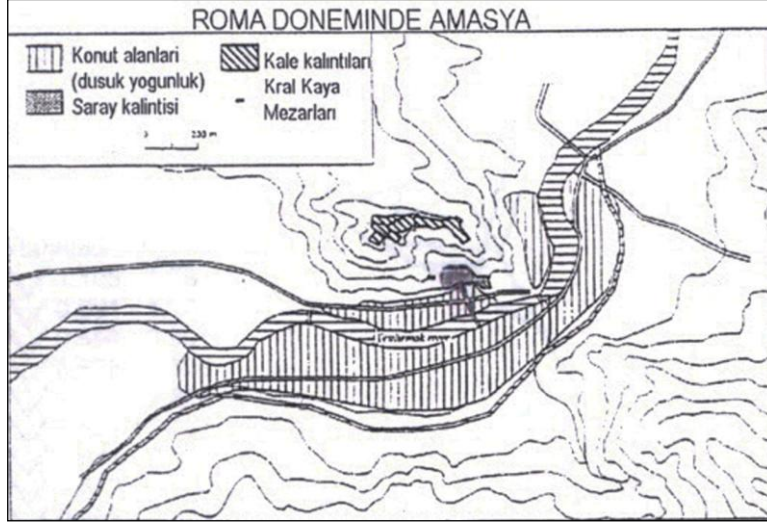

Şekil 5.12: Amasya kalesi,Amasya,(Url 8).

Bu döneme ait veriler kentin fiziksel yapısının gelişimi hakkında yeterli bilgi sahibi olmamızı sağlamasa da, o dönemde Beyazıt Külliyesi'nin yerinde bulunan AnaTanrıça Tapınağı bilgisi, kentin surları dışında da nehre yakın yerlerde yerleşim olduğu konusunda fikir vermektedir (Kuzucular,1994; Cumont ve Cumont,1906).

Amasya kenti, Roma İmparatorluğu zamanında da zenginliğini ve önemini korumuş; fakat gerek yüzyılın yaşam koşulları, gerekse topoğrafik özellikler nedeniyle eski yerleşim sınırları içinde kalmıştır (Şekil 5.13), (Seçkin,2005).

Hristiyanlığı, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline getiren İmparator Theodosios'un ölümünü takiben, MS 395'de Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca, Amasya Bizans'ın payına düşmüştür (Gibbon,1988). İlk Hristiyan öncüler çevresinde örgütlenmeye başlayan yeni din yandaşlarıyla çoktanrııcı inanca bağlı kalanlar arasındaki çekişme kentlerin soysal yaşantılarına yeni boyutlar getirirken kent strüktürüne de yeni elemanlar kazandırmıştır. Bütün Anadolu'da olduğu gibi Amasya'da da pagan tapınakların yanı sıra yeni dine ait kilise ve manastırların ortaya çıktığı görülür (Kuzucular,1994).

Şekil 5.13: Roma döneminde Amasya,(Altınöz,2003).

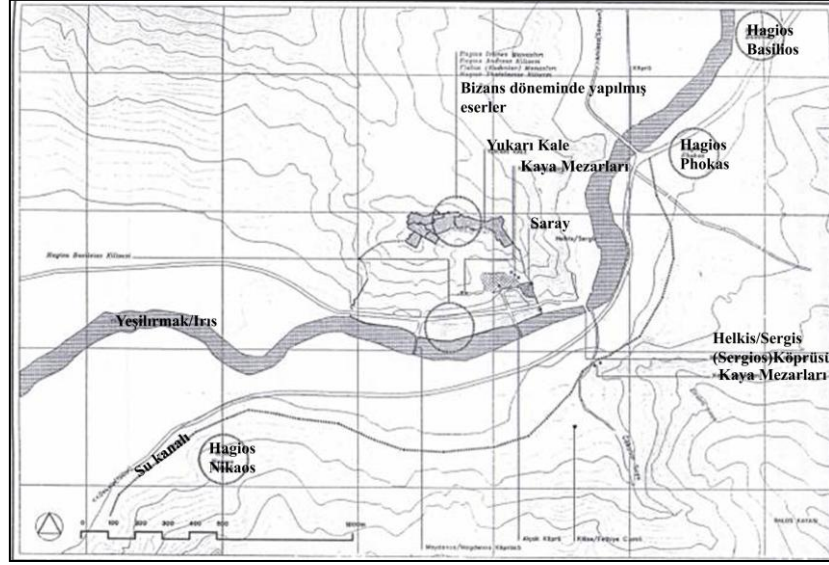
MS 4.yy'ın başından MS 7. yy'a kadar zenginliğini koruyan Amasya,Anadolu'ya gerçekleştirilen İran ve Arap akınları sonucu Bizans'ın zayıflamasına paralel olarak,bayındırlık faaliyetlerinin azaldığı bir döneme girmiştir.Fakat gerek savunma gerek ulaşım açısından stratejik konumu sebebiyle,kent bu yüzyıllarda da önemini korumuştur (Yinanç,1944).

Bizans hakimiyeti altındayken de ,kentın ufak değişmelerle eski yerleşim sınırları içinde kaldığı,İçeri Şehir ve ırmağın güney kesiminde kalan dışarı mahallenin,yine ana yerleşim alanlarını oluşturduğu anlaşılmaktadır (Kuzucular,1994).Fakat 7.yy'dan sonra içinde bulunan koşullar düşünüldüğünde,İçeri Şehir dışındaki bölgelerdeki yoğunluğun ve yapılaşmanın artmadığı,hatta azaldığı tahmin edilebilmektedir (Seçkin,2005;Akşit,1970).

Bizans Amasya'sının esas olarak kale içindeki yerleşmelerden oluştuğu,kentin kale dışındaki kesimlerinde yoğun bir yerleşme olmadığı, tarihçilerin eserlerinden elde edilen verilerden anlaşılmaktadır (Tanyeli,1987).

Bizans Amasya'sı ile ilgili verilebilecek en kesin bilgi kentin aslında bir kale kent olduğu ve İçeri Şehir'den nehrin güney kesimine doğru çeşitli kollardan yayılmış olduğudur.

MS 11.yy'da her anlamda çöküntü içinde olan Bizans'ta,kamusal yaşamda çöküntü içindedir.Anadolu'daki Bizans şehirleri gerek devamlı savaş ortamı,gerek yönetim sistemindeki bozukluklar,gerekse ekonomik yetersizlikler nedeniyle,küçülmüşler;kent niteliklerini kaybetmeye başlamışlardır (Kuban,1968).

Şekil 5.14: Bizans döneminde Amasya,(Kuzucular,1994).

Amasya kenti içinde bu durum geçerli olup,kent Türklerin eline geçtiğinde sur içindeki küçük bir yerleşmeden ibaret olduğu görülmektedir (Şekil 5.14).

11.yy'ın sonlarından itibaren kent Türklerin hakimiyeti altına girmiş,kentte bu zamanda egemenliğini sürdüren devletin Danişmendliler olduğu bilinmektedir.Danışmendliler yaklaşık olarak yüzyıl Amasya'da hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir.

Danışmendlilerin iktidarı boyunca Anadolu'da dengeler sürekli değişmiş,bu dönem içerisinde Anadolu'ya Birinci Haçlı Seferi gerçekleştirilmiştir.Haçlılar Amasya'ya girmiş ve özellikle sur dışındaki alanları tamamen tahrip etmişlerdir (Seçkin,2005;Hüsameddin,1914).

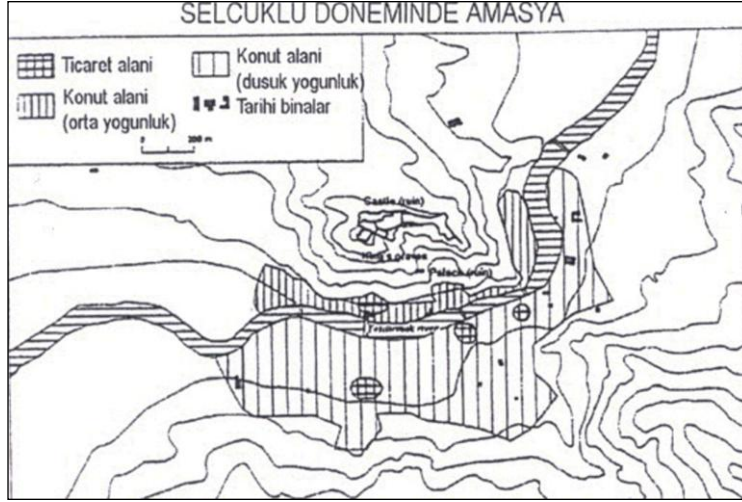
Zaman içinde,Amasya'da Türk hakimiyetinin sağlamlaşması ve güvenliğinin sağlanmasının ardından kent yavaş yavaş sur dışına çıkmaya başlamıştır.Sur dışında daha önceki dönemlere benzer biçimde çok merkezli bir yerleşme söz konusudur.

Bu dönemdeki dışarı açılmadan da,Türkler öncesinde olduğu gibi,dini yapı merkezli olarak gelişen yerleşmeler söz konusudur (Kuzucular,1994).

Danışmendliler döneminde kentin,İçeri Şehir'in doğusundan başlayıp güneybatı ucuna kadar yayılmaya başladığı görülmektedir.

Danışmendliler döneminde,Amasya Yeşilirmak kenarında,İçeri Şehir denilen bölgede,çevre düzenlemesi yapılmıştır.Yeşilirmak'ın güney kıyısındaki 'Altıbahçeler'peyzaj düzenlemesi adına atılmış önemli bir adım olarak kent tarihinde karşımıza çıkmaktadır.

12.yy'dan itibaren Selçuklu egemenliği altına giren Amasya'da kentsel yaşam yeniden hareketlenmiş,13.yy'ın başından itibaren,Bizans'ın son yüzyıllarındaki seviyeyi yakalamış,hatta yakalamıştır (Kuzucular,1994). Danişmendliler döneminde doğudan başlayıp,güneybatıya kadar belli odaklar çevresinde sıçraya sıçraya gelişen kent,Selçuklular devrinde kuzeybatı uca doğru gelişimini sürdürmüş ve özellikle nehrin güneyindeki mahalleler arası boşluklar,yeni yerleşmelerin oluşması sonucu kapanmaya başlamıştır (Seçkin,2005).

Şekil 5.15: Selçuklu döneminde Amasya,(Altınöz,2003).

Selçuklular döneminde Yeşilirmak'ın güney kıyısındaki cami ve mescitlerin sayısının fazlaştığı,buna bağlı olarak mahalle sayısının arttığı tespit edilmiştir.Özellikle erkek nüfusun buluşma noktası olarak kullanabileceği kentsel mekanların sayısının arttığı bu dönemde,kadınlarında kullanabileceği çarşı,pazar gibi alışveriş mekanlarının da fazlaştığı görülmektedir (Yinanç,1940).

Amasya'da Selçuklu-Osmanlı dönemi arasındaki karışık olan siyasi ortama rağmen imar faaliyetleri devam etmiş ancak eski yerleşim sınırları içerisinde kalınmış,yalnızca kentsel dokuda bir yoğunlaşma gerçekleşmiştir (Şekil 5.15).

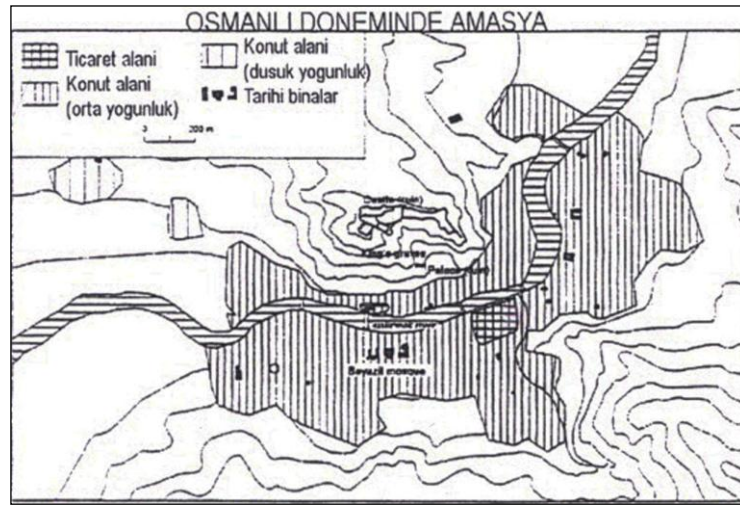
Ayrıca kentin her döneminde şehre gelen ziyaretçilerin ve seyyahların dikkatini çeken su değirmenlerinin varlığı,nehir kıyısındaki yeşil alanların varlığıyla özdeşleştirilebilir.

Anadolu tarihinde önemli yer tutan şehirlerden biri olan Amasya,Roma ve Bizans dönemlerinin güçlü askeri karargah şehri iken daha sonra Türk döneminin siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur.Bilhassa Osmanlı döneminde şehzade sancağı sayılmasıyla birlikte siyasi yönü ön plana çıkmış,Roman döneminin geleneğini

sürdürmüştür.Çelebi Mehmed ile başlayan ve 15.yy'ın sonuna kadar birçok Osmanlı şehzadesini barındıran Amasya bu süre içinde küçük kesintiler dışında bu konumunu korumuştur. 15.yy Amasya'nın en görkemli çağıdır.Amasya kenti,Osmanlı Anadolu'sunun en gelişmiş 5-6 kentinden biridir.

Osmanlının özellikle yükseliş döneminde şehzadelerin bu kentte valilik yapmaları, Amasya'nın fiziki,siyasi,ticari ve kültürel bakımdan gelişmesine yardımcı olmuştur.

Osmanlılar tarafından 15.yy başında Amasya'da görevlendirilen dönemin güçlü paşaları,kendi adlarına görkemli,anıtsal nitelikte yapıları kentin çeşitli noktalarına oturtmuşlardır (Seçkin,2005).

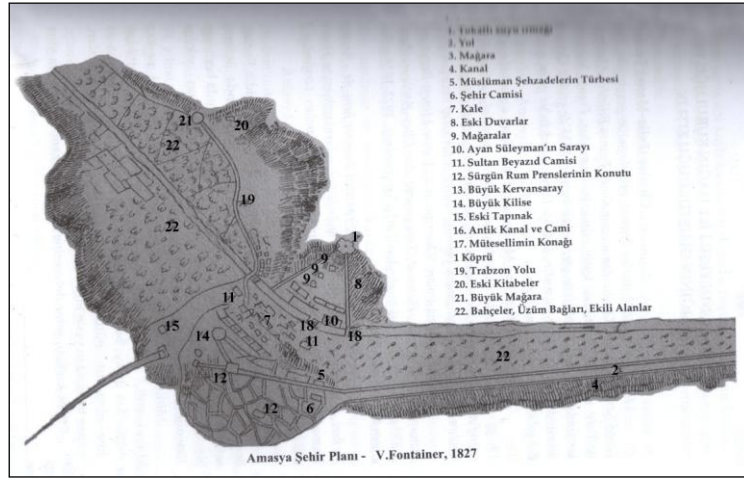

Şekil 5.16: Osmanlı döneminde Amasya,(Altınöz,2003).

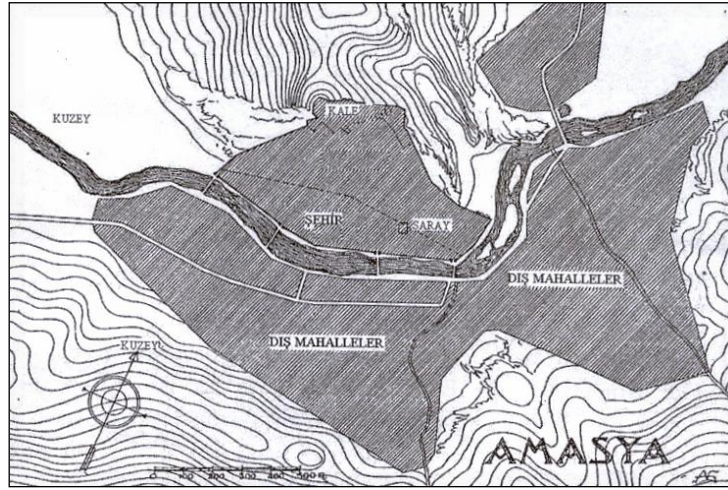
Roma dönemi Amasya'sında Osmanlı Dönemin'de 15 yy'da tamamlanan Beyazıt Külliyesi'nin yerinde,'Ana Tanrıça Tapınağı'bulunmaktaydı.Erken Türk döneminde ise burada Musalla yer almaktaydı (Kuzucular,1994).Musalla,yalnızca cenaze namazlarının kılındığı yer olmayıp mihrap ve hatta bazılarında minber de bulunan daha sonra Türkler'de görülen 'Namazgah'niteliğindeki alanlardı (Seçkin,2005).

Kısacası ırmak kıyısındaki bu alan Amasya kentinin her döneminde kentin dini ve sosyal yaşamında önemli yer işgal etmiştir.

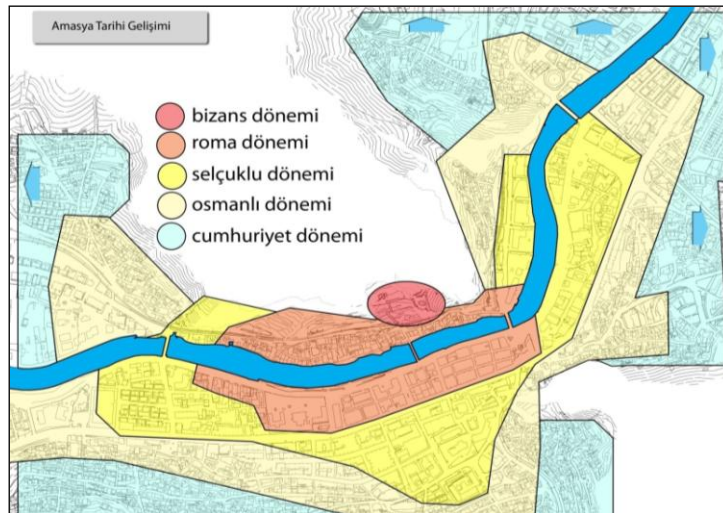
Tanzimat sonrası Amasyası'nda ise kentin hem genel formunda hem de iç dokusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır (Şekil 5.17).17.yy'ın başından itibaren çok sayıda deprem ve yangın kentin fizyonomisini önemli ölçüde değiştirmiştir.1913 yılındaki son büyük yangın ise kentin yaklaşık üçte birini yok etmiş,yirmiye yakın mahalledeki maddi kültür varlıkları artık ancak anılar ve arşiv belgelerinde izlenir olmuştur (Kuzucular,1994).

Şekil.5.17: Amasya şehir planı-V.Fontainer,1827(Tuzcu,2007).

Şekil.5.18: Amasya'nın ortaçağda şehir planı, A.Gabriel,1928(Tuzcu,2007).

Şekil 5.19: Amasya kent mekanının tarihsel gelişimi,Amasya merkez araştırma raporu.

19.yy'da büyük kentlerde tramvay,vapur gibi toplu taşıma araçları kullanılmaya başlanmıştır (Kuzucular,1994).Amasya gibi küçük kentlerde ise atlı arabalar,kent dokusunu etkileyen başlıca ulaşım araçları olarak göze çarpmaktadır (Seçkin,2005).

Aynı zamanda Tanzimat'tan sonraki edebi,siyasi hayatın da en önemli simalarından Ziya Paşa,1865-1868 yılları arasındaki mutasarrıflığı döneminde asayişi sağlamış,kentte büyük bir imar faaliyetine girmiştir.Amasya'da bazı bölgelerde istimlak çalışmaları yaparak meydan ve yolları genişlettiği bilinmektedir (Kuzucular,1994).Yeşilirmak Rıhtımı,Eski Hükümet Konağı(1946'da yanmıştır),Saat Kulesi(1940'da yıktırılmıştır),Eski Cezaevi,Alçak Köprü üst yenilemesi ve daha birçok eser o devirden kalan yapılardır(Seçkin,2005;Demiray,1954).

1923 ile 1945 yılları arasında geçen dönem,Türkiye'nin yeni idare biçimine adapte olmaya çalışmakla geçmiştir.Bu yüzden,Amasya'nın merkezinde yangın sonrası ciddi bir imar hareketi gözlenmemektedir (Şekil 3.21).Bu yıllarda inşa edilen yapılar genellikle yeni idare şeklinin zorunlu kıldığı kurumlar için gerekli binalardır (Seçkin,2005;Erdoğan,1996).Cumhuriyetin ilk yıllarında inşa edilen bu tip yapılardan,Belediye(1923),Adliye (1926),Kılıçarslan İlköğretim Okulu (1927) ve İstasyon Binası (1927) halen ayakta durmaktadır.Bunlardan Belediye Binası inşaatına 1913 yılında başlanmış,1923 yılında tamamlanmıştır (Seçkin,2005).

Amasya'nın ilk imar planı,İkinci Dünya Savaşının sonunda,Cunhuriyetin ilanından 22 yıl sonra,1945 yılında hazırlanmıştır (Yetman,1981).Daha önce 1928 yılında ilk halihazır haritası hazırlanan kent için,1966,1975,1981 ve 1987 tarihlerinde de imar planı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.Bütün imar planları kent sınırlarının genişlemesi dışında,tarihi doku ve anıtlarda bozulmalara sebep olmuş,yol açma ve genişletmeleri beraberinde yüksek yapılaşmayı getirmiştir.Özellikle,yol kenarlarında 5-6 kata izin verilmesi,ırmağa paralel yüksek yapıların oluşmasına neden olmuştur.Bu da tarihi kent peyzajını büyük ölçüde zedelemiştir (Seçkin,2005).

1945 imar planıyla birlikte,Amasya'nın yangın etkisinden kurtulmaya başladığının bir göstergesidir.Ziya Paşa Bulvarı adı ile hizmete giren yol,Küllüye ile diğer merkezlerin bağlantısını güçlendirerek,kent hayatına canlılık getirmiştir.

1954 yılında Yavuz Selim Kent meydanının açılmasıyla dönemin en önemli kentsel açık mekan çalışması yapılmıştır.Amasya kentsel anlamda farklı gelişöelere sahne olmuştur (Şekil 5.19).

Amasya'nın bilinen ikinci İmar planı ise 1966 yılında hazırlanmıştır.Bu dönemde Amasya ilinde göç ve gecekondulaşma fiziksel anlamda kent yapısında bozulmalara neden olmuştur (Tekeli,1982).

1965'den sonra,kentte yaşanan bir diğer gelişme de hızlı betonlaşmadır.Kentin batı ve doğu ucundaki yeşil alanlar betonlaşarak kaybedilmiştir (Kuzucular,1994).

1970 yılından sonra ise başlatılan koruma çalışmaları sonucunda toplumun bir araya gelmesini sağlayan meydanlar gibi kentsel açık mekanlar oluşturulmaya çalışılmıştır.Amasya'nın değişen koşulları etkisiyle yeni kentsel açık mekanlar yaratma isteği doğmuştur.

Bu gelişmelere örnek olabilecek en çarpıcı düzenleme ise,Yalıboyu evleri ve arkasındaki zengin tarihi mirasın fon oluşturduğu Yeşilırmak'ın güney yakasında,Mağdinus Köprüsü ile Taş Köprü arasındaki alan doldurularak gerçekleştirilen Yalıboyu Sahil Promenad Alanı düzenlemesidir.

Şekil 5.20: Yalıboyu promenad düzenlemesi,Yeşilırmak Nehri ,Amasya,(Url,8).

Bu kentsel açık mekan,Amasya kenti SİT alanı sınırları içerisindeki tek rekreasyon amaçlı alan olarak dikkati çekmekte ve tarihi kentlerde planlanacak yeni kentsel açık mekanlar içinde önemli bir deney alanı özelliği taşımaktadır (Şekil 5.20).

Pirinççi Promenad alanı ise her ne kadar SİT alanı sınırları içerisinde yer almasa da rekreasyon amaçlı olarak nehir kıyısında düzenlemesi yapılan önemli kentsel mekanlardan biridir.

Ayrıca her iki düzenleme alanı SİT alanı içinde yer alan düzenlemelere örnek teşkil etmesi açısından incelenmesi ve tasarımda negatif ve pozitif yönlerinin ortaya konulması,tarihiyle uyumunun saptanması gerekli bir çalışmadır.

5.2.2 Nüfus ve demografik yapı

Karadeniz Bölgesi kentleşme oranı açısından Türkiye ortalamasından düşük bir değere sahiptir. Karadeniz Bölgesi içinde kentleşme oranı en yüksek olan il Amasya'dır. Amasya, 2000 yılı nüfus sayımında 365.231 olan nüfusu ile Türkiye içinde nüfus büyüklüğü açısından 53. sırada yer almaktadır. Amasya İli'nin 1975'de 322.806 olan toplam nüfusu 2000 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. Ancak 2000 yılından sonra 2007 yılına kadar il nüfusunda düşüş görülmektedir.

1975-2007 yılları arasındaki nüfus değişimine baktığımızda Amasya il genelinin nüfus artış hızının ülke değerlerinden düşük olduğu görülmektedir (Çizelge 5.13).1990 sonrasında il geneli nüfusu azalma eğilimine girmiştir. Bu ise ilde doğal nüfus artışının ülke ortalamasından düşük olmasına değil, ilin dışarıya göç veren karakterine bağlı olarak açıklanabilecek bir durumdur. İl geneli nüfusunun azalma eğilimine karşın, Merkez ilçe ve Suluova başta olmak üzere Merzifon'un da dahil olduğu ilçeler nüfus artış eğilimindedir. Göynücek, Gümüşhacıköy, Hamaözü ve Taşova ilçe nüfuslarının ise azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu göstergeler il genelinin büyük merkezlere göç verme eğiliminin yanı sıra il içerisinde de Merkez ilçe, Suluova ve Merzifon'a doğru bir göçün yaşandığına işaret etmektedir. Göçün temel sebepleri, iktisadi gelişmişlik, iş bulma şansı ve donatıların ihtiyaçları karşılama kapasitesi ile doğru orantılıdır.

Çizelge 5.13:Amasya ili ve ilçeleri toplam nüfusları ve yıllık artışı(TÜİK,2008).

1975	Nüfus	40347719	322806	102125	20957	45061	-	60572	35131	58960
	Art %	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1980	Nüfus	44736957	341287	113671	22305	46924	-	62133	39394	56860
	Art %	0,44	0,23	0,45	0,26	0,17		0,1	0,49	-0,14
1985	Nüfus	50664458	358289	120607	21920	45958	-	66250	46426	57128
	Art %	2,65	0,2	0,24	-0,07	-0,08		0,27	0,71	-0,02
1990	Nüfus	56473035	357191	121082	20992	35225	8303	67448	49374	54767
	Art %	2,29	-0,01	0,02	-0,17	-0,93		0,07	0,25	-0,17
2000	Nüfus	67803927	365231	133207	17614	29795	6161	67281	54123	57050
	Art %	2,01	0,05	0,2	-0,32	-0,31	-0,52	-0,01	0,19	0,08
2007	Nüfus	70586256	328674	132646	13425	25632	5264	69093	47428	35186
	Art %	0,59	-1,43	-0,06	-3,40	-2,00	-2,08	0,38	-1,77	-5,47

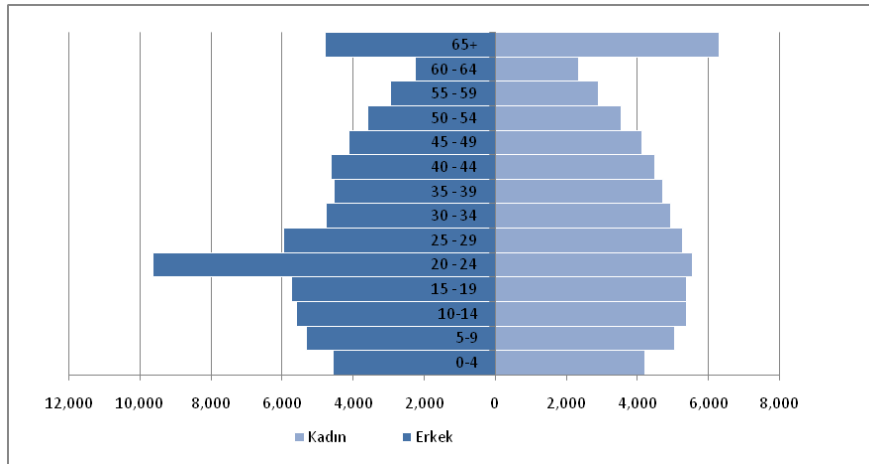
Ülke, il geneli ve Merkez ilçe nüfuslarının 1975'teki değerlerini 100 kabul ederek yapılan endeks çalışmasında İl genelinin ve Merkez ilçenin ülke değerinden az bir nüfus artışına sahip olduğu görülmektedir. İl geneli nüfusu ülke değerlerine göre artmamış denebilecek seviyede bir artış göstermiştir. Merkez ilçe ise il genelinden 28 puan daha fazla artış göstermiştir. Bu durum merkez ilçenin çevre ilçelerden nüfus çektiğini göstermektedir. Merkez ilçeye doğru olan göçte ise iktisadi gelişmişlik, istihdam olanakları ve kamu yatırımları çekici özellikler olarak öne çıkmaktadır.

Bir bölgedeki nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe sıralandığında ortada kalan kişinin yaşı olarak açıklanan medyan yaş değeri Amasya ilinde gittikçe artmaktadır. Bu durum, Amasya İli'nin gittikçe yaşlı bir nüfusa sahip olmaya başladığını göstermektedir. Bu artış genç nüfusun il merkezine veya başka illere göç etmesiyle açıklanabilir. Kadın nüfusun ortalama yaşının erkek nüfusa göre daha fazla artmış olması da erkek nüfusun kadın nüfusa göre daha kolay göç edebilmesi ve de daha kolay iş bulabilmesiyle açıklanabilir.

İlin 2007 yılına ait yaş piramidi incelendiğinde en büyük yığılmanın 15-35 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir.

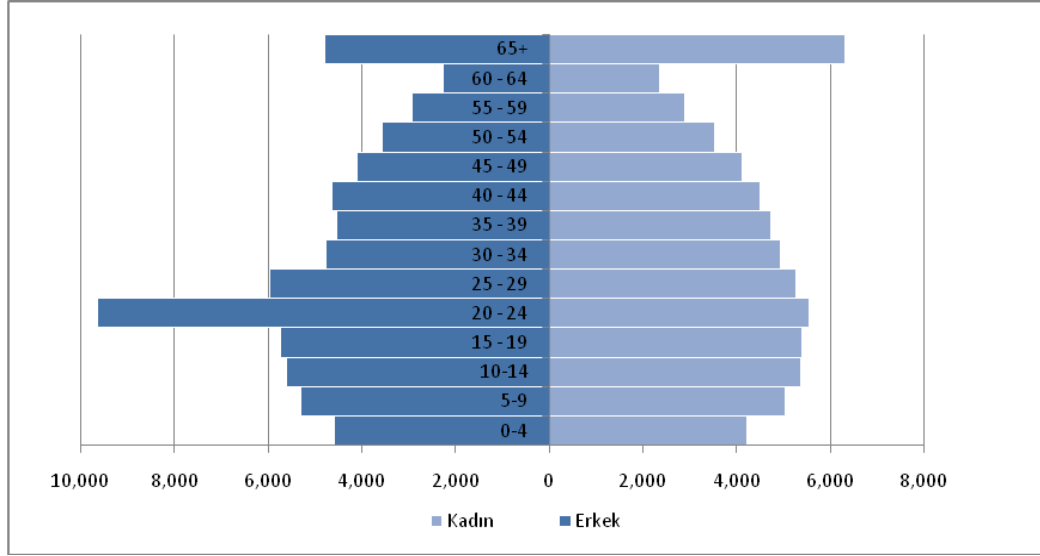
2007 yılına ait nüfus piramidi incelendiğinde dikkat çeken bir başka yoğunluk da 60-64 ve daha yukarı yaş aralıklarında görülen yoğunlaşmadır. Bu, ilde tarımın son yıllardaki değişiminin öncesine kadar belirli bir geliri sürdürmeyi sağlamanın yanı sıra, şehir dışında çalışan emekli nüfusun emekliliğinde dönmesi ile açıklanabilir. (Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu,2007).

Çizelge 5.14: Amasya ili nüfus piramidi(TÜİK, 2007).

Merkez ilçe yaş piramidi incelendiğinde 20-24 yaş grubu erkek nüfusunda yığılma olduğu görülmektedir (Çizelge 5.14). Bu durum, askeri birliğin varlığı ile ilgilidir. Bu olgu gözardı edilerek, Amasya nüfus piramidinin yıllar içindeki değişimi incelendiğinde, piramidin tabanının yıllar içinde daraldığı görülmektedir.

Çizelge 5.15: Amasya Merkez ilçe yaş piramidi(TÜİK, 2007).

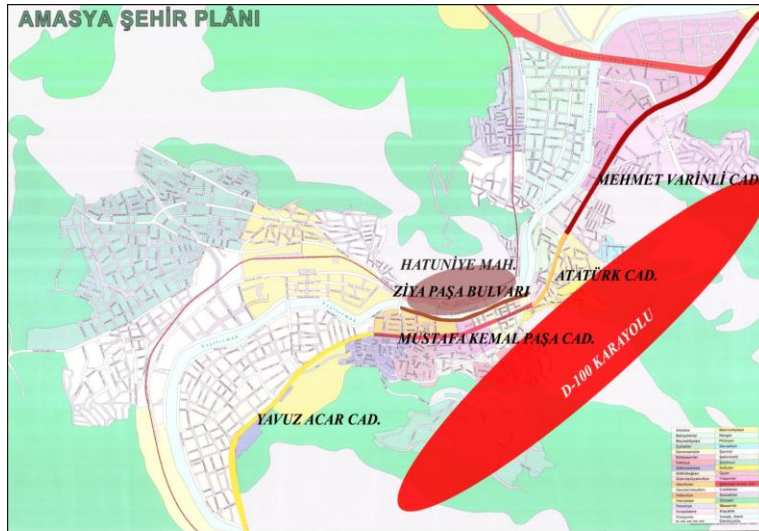
Özellikle 20-24 yaş grubundan sonra bu eğilim ortaya çıkmıştır. Bu bir yandan doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşması ve hane halkı ortalamasının düşüşüne bağlıken diğer yandan, genç nüfusun daha eski tarihe dayanan göç etme eğilimine, dolayısıyla doğurganlık oranının düşüşüne de bağlanabilir.

İl geneline göre planlama alanında yaşlı nüfusun oransal fazlalığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra il geneline göre çocuk nüfus oranı da oldukça düşüktür.

En yoğun görülen yaş grubu ise kadınlarda ve erkeklerde 20-24 yaş grubudur (Çizelge 5.15). Bu yaş grubundan daha küçük yaş gruplarının azalma eğiliminde olması ise ilde doğurganlık oranının düşüşe geçtiğinin, nüfus artışının yavaşladığının işareti olarak yorumlanmalıdır. 15-19 ve 20-24 yaş grubunun yaş piramidinde en yoğun rastlanan yaş grubu olması ilde yeni iş alanları yaratmanın önemine işaret etmektedir. Zira bu grup iş gücüne yeni dahil olan ya da dahil olmayı kısa süre içerisinde talep edecek gruptur. Aynı şekilde eğitim ve rekreasyon olanaklarının da aynı yaş grubundaki kesim içinde arttırılması gerekmektedir.

5.2.3 Ulaşım

İlçedeki en önemli karayolu, kentin ortasından geçen Mehmet Varinli Caddesi, Atatürk Caddesi, Mustafa Kemal Caddesi ve Yavuz Acar Caddelerinden oluşan D-100 karayoludur. Sit alanı içerisinde kalan bölüm Mustafa Kemal ve Atatürk Caddelerini kapsamaktadır. Bu güzergâh hem kent içi yol olarak hem de il ve ilçe yolu olarak kullanılmaktadır. Kentin en yoğun kullanılan karayoludur. Kentin bir çevre yoluna sahip olmaması ve ticari yoğunluğun en fazla bu caddeler üzerinde olması bu güzergâhtaki trafik yoğunluğunu bir hayli arttırmaktadır. D-100 karayolunu yoğunluk açısından, Yeşilirmak'a paralel uzanan Ziya Paşa Bulvarı takip etmektedir. Bu güzergâh Mustafa Kemal Caddesine de paralel uzandığından trafik yoğunluğunun hafifletilmesine katkı sağlamaktadır (Şekil 5.21).

Şekil 5.21: Amasya Merkez ulaşım ağı, Amasya Belediyesi, 2009.

İlçede yaya ulaşımı ise oldukça yaygındır. Bunun en önemli nedeni ilçedeki kamu kurumlarının ve ticari merkezin konut alanlarına olan yakınlığıdır. Yaya ulaşımının en yoğun olduğu aks ise Yeşilirmak'a paralel uzanan Ziya Paşa Bulvarı ile Hatuniye Mahallesinin içerisinden geçen güzergâhlardır. İlçedeki en büyük ulaşım sorunlarının başında otopark gelmektedir. Kentin sıkışık yapısı ve araç trafiğinin yoğunluğu günlük hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Otopark eksikliğinden dolayı yoğun olarak kullanılan güzergâhların kenarlarına park edilen araçlar trafik akışını bir hayli aksatmaktadır.

Tarihi doku içindeki ulaşım sorunu yakın çevre ve kentsel sistem ile ilişkisinin iyi kurulamamasından kaynaklanmaktadır. Tarihi dokunun yaya ve atlı dolaşımına göre

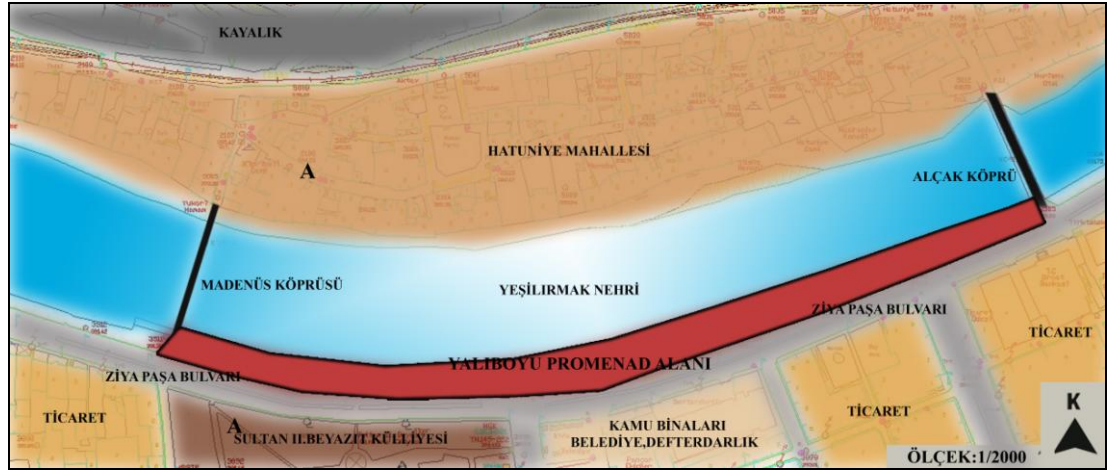
tasarlanmış olması, çoğu zaman taşıt trafiğine olanak vermediğinden yaya ve taşıt sirkülasyonunun iyi çözülmesi gereklidir.

Yalıboyu Promenad alanını kullanan kullanıcılar alana ulaşım için daha çok,Ziya Paşa Bulvarı,Hatuniye Mahallesi ve bu mahalle ile ırmak kıyısı arasındaki bağlantıyı sağlayan Alçak Köprü ve Mağdenüs Köprüsünden yararlanmaktadır.

Pirinçi Promenad alanını kullanan kullanıcılar ise,daha çok Vilayet Köprüsü,Elmasiye Caddesi,Ziya Paşa Bulvarı,Kunç Köprü ve Mehmet Paşa Caddesi Promenad alanı bağlantılarını kullanarak alana ulaşımını sağlamaktadırlar.

5.3.Amasya Yeşilırmak Nehri Kıyısı Yalıboyu Promenad Alanı İle Pirinçi Promenadı Peyzaj Tasarımlarının İncelenmesi Ve Karşılaştırılması

5.3.1 Çalışma alanlarının kent içindeki konumu

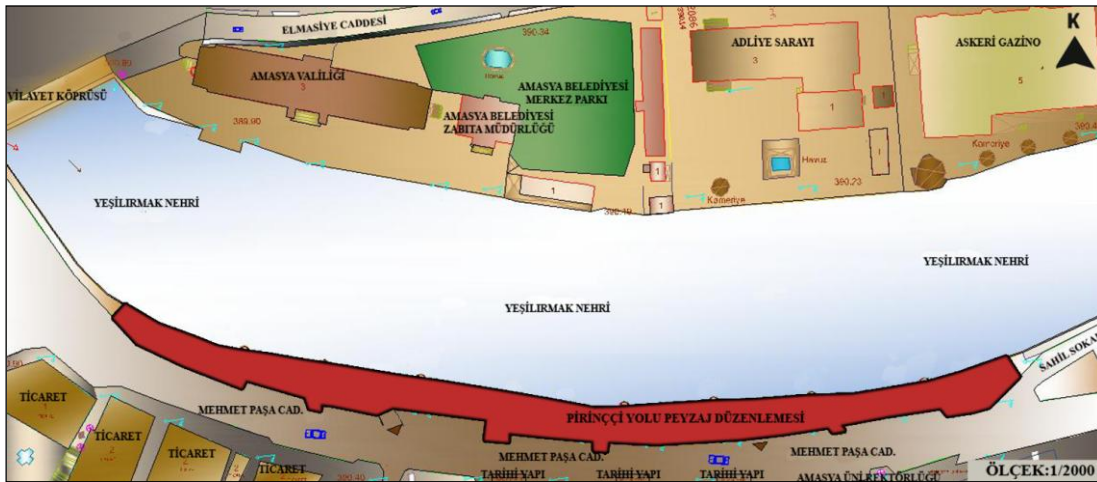

Şekil 5.22: Yalıboyu Promenad alanının kent içindeki konumu

Yalıboyu Promenad Alanı, Yeşilırmak kenarında Ziya Paşa Bulvarı'nın alt kotunda tasarlanmış ve kent içi kullanımın yoğun olduğu bir kentsel açık alan niteliğindedir (Şekil 5.22).Alan Madenüs Köprüsü ve tarihi öneme sahip olan Alçak Köprü arasında konumlanmıştır.Kuzeyinde Hatuniye Mahallesi ve Kral kaya Mezarlarına komşu olması sebebiyle,manzara açısından hem görsel hem de tarihi açıdan kullanıcılara hizmet etmektedir.Güneydoğu ve güneybatı kısmında ticaret alanları mevcut olan düzenleme,büstler, sert zemin düzenlemeleri, heykeller ve çeşmeler ile yeşil dokunun birlikte kullanımı sonucu oluşturulmuş, özürlü standartlarına uyan bir tasarıma sahiptir.Ayrıca alanın güneyinde yer alan Sultan Beyazıt Külliyesi de alana tarihi açıdan değer katmaktadır.

Pirinççi Yolu, ırmak kenarında devam eden bir promenad alanı niteliğindedir ve kent halkı tarafından yoğun kullanımı olan yerlerden birisidir (Şekil 5.23). Alan Hükümet köprüsüyle, Sahil sokağın giriş kısmı arasında konumlanmıştır. Kuzeyinde Amasya Valiliği, Belediye ve Adliye binaları gibi tarihi öneme sahip olan yapılar bulunmaktadır. Ayrıca kuzeyinde yer alan Amasya Belediyesi Merkez Parkıyla komşu olması, yeşil dokusunun varlığı ile kullanıcılara hizmet etmektedir. Pirinççi yolu düzenlemesi'nin güneyinde, çift yönlü araç trafiğine açık olan Ziya Paşa bulvarı bulunmaktadır.

Ayrıca yine alanın güneyinde bulunan Bimarhane konservatuvarı ve Mehmet Paşa cami gibi tarihi yapılar, alana görsel ve tarihi açıdan da bir zenginlik kazandırmaktadır. Alanın güneybatısında ise ticari kullanım amaçlı yapılar yoğunluktadır. Alanının girişlerine konulan ahşap taklar ise, giriş ve çıkışları vurgulamaktadır.

Şekil 5.23: Pirinççi Yolu düzenlemesinin kent içindeki konumu.

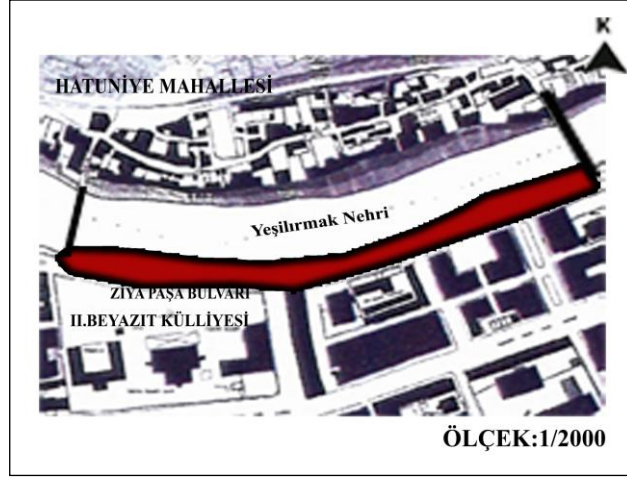
5.4 Çalışma Alanlarının Tarihi Gelişimi

5.4.1 Yalıboyu Promenad alanının tarihi gelişimi

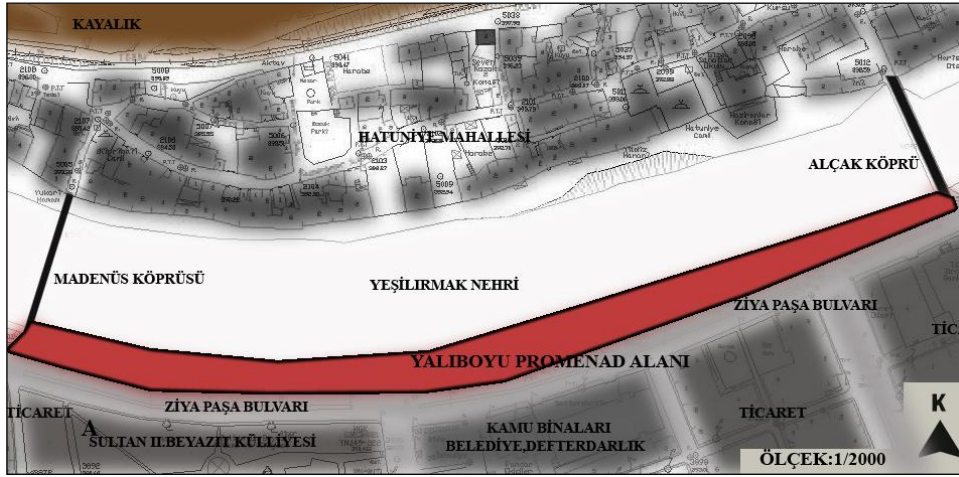
Şekil 5.24: Amasya şehir planı-A.Gabriel(1928)-Yalıboyu alanı(Tuzcu,2007)

A.Gabriel tarafından çizilmiş olan bu Amasya şehir planı, Amasya'nın o yıllardaki durumu hakkında bize bilgi vermektedir (Şekil 5.24).Çalışma alanı kırmızı renkle gösterilmiştir.1928 yılında henüz bir düzenlemeye sahip olmayan alanın, kuzeyinde Hatuniye Mahallesi ve Kral Kaya mezarları bulunmaktadır. Güney batı kısmında tarihi Sultan Beyazıt Külliyesi ve vakıfları bulunan alanın, güney ve güneydoğu kısmında ise ticari amaçlı kullanılan yapılar mevcuttur.

Şekil 5.25: Amasya şehir planı,1985,(Amasya Belediyesi,2009).

1985 yılında yapılmış olan imar planına göre, çalışma alanının kuzeyinde tarihi evlerin ve camilerin yer aldığı Hatuniye Mahallesi varlığını sürdürmektedir.Çalışma alanı olan Yalıboyu Promenand alanına 1985 yılında da herhangi bir peyzaj düzenlemesi uygulanmamıştır. II.Beyazıt Külliyesi ve içinde bulunan kütüphane tarihi eserler kapsamına alındığı ve korunduğu için Hatuniye Mahallesinde olduğu gibi değişikliğe uğramamıştır.Alanın güneyinde ve II.Beyazıt Külliyesinin doğusunda yer alan ticari yapılar değişime uğrayarak kullanım amacı değişmiş ve belediye binası, defterdarlık gibi kamusal amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca ticari kullanımlı binalar da mevcuttur. Amasya Belediyesinden temin edilen 2009 imar planına göre, çalışma alanında bir peyzaj tasarım çalışması yapıldığı görülmektedir. Alanın kuzeyinde yer alan Hatuniye Mahallesi'nin koruma kapsamında olmasından dolayı, herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Yalnızca bu tarihi evler restore edilerek, bu evlerden bazıları, pansiyon, otel ve restoran amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Hazarenlar Konağı da müze amaçlı kullanımıyla Hatuniye Mahallesi'nin de yer almaktadır (Şekil 5.25).

Şekil 5.26: Amasya Şehir planı (Amasya Belediyesi,2009).

Alanın güneyinde yer alan Sultan Beyazıt Külliyesi de tarihi açıdan öneme sahip olduğu için koruma kapsamındadır ve değişiklik yaşamamıştır. Yine bu tarihi yapının güneyinde yer alan belediye binası ve ticari yapılar 1985 planında olduğu gibi varlığını sürdürmektedir (Şekil 5.26).

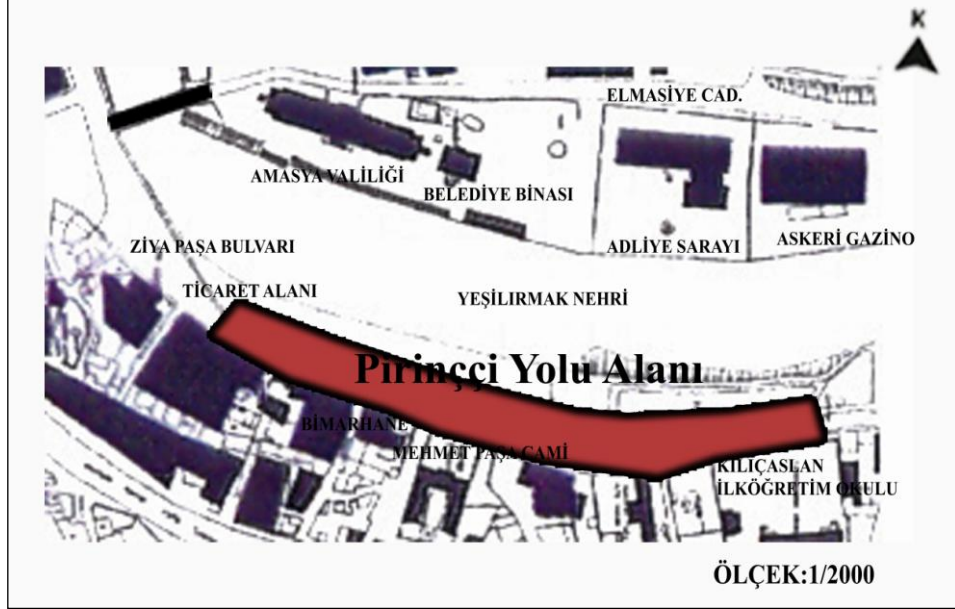
5.4.2 Pirinççi Yolu alanının tarihi gelişimi

Pirinççi yolu düzenleme alanına ait tarihi bilgiler, yine A.Gabriel tarafından çizilmiş olan 1928 yılı Amasya şehir planından alınmıştır(Şekil 5.27). Planda da görüldüğü gibi Yalıboyu Promenad alanının çevresinde yer alan tarihi öneme sahip yapıların varlığı, Pirinççi yolu düzenlemesi çevresinde de mevcuttur. Alanın kuzeybatısında tarihi Valilik Ve Belediye binaları yer almaktadır. Ayrıca ırmak kıyısında o dönemde bol miktarda olan meyve bahçeleri de alan sınırları içinde kalmaktadır. Alanın güney kısmında tarihi öneme sahip olan Bimarhane eski adıyla Tımarhane ve Mehmet Paşa camii yer almaktadır.

Şekil 5.27: Amasya şehir planı-A.Gabriel(1928),Pirinççi Yolu alanı,(Tuzcu,2007).

Bu tarihi alanların çevresinde ise ticaret alanları mevcuttur. Ayrıca o dönemlerde ırmak kıyısında yer alan Tuğrakiye Medresesi de tarihi öneme sahip yapılardandır ve alan sınırları içinde bulunmaktadır.

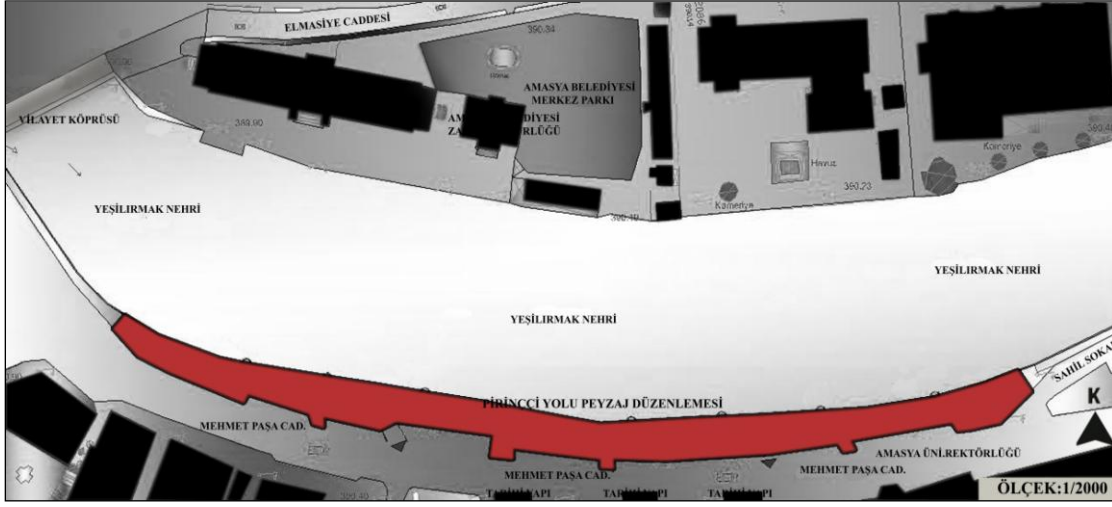

Şekil 5.28: Amasya imar planı,1985,(Amasya Belediyesi,2010).

1985 yılı Amasya imar planına ait bilgilerden yararlanılarak alan içerisindeki değişiklikler saptanmaya çalışılmıştır (Şekil 5.28). Yeşilirmak nehrinin güneyinde yer alan çalışma alanına henüz peyzaj düzenlemesi yapılmamış olup, kuzeyde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binalarının mevcut durumunu koruduğu görülmektedir. Ayrıca 1928 yılına ait haritada mevcut olmayan Adliye Sarayı ve Askeri gazino gibi yapıların inşa edilmiş olduğu da haritadan anlaşılmaktadır. 1928 yılına ait haritada mevcut olan meyve bahçelerinin ve Tuğrakiye medresesinin de mevcut olmadığı 1985 yılı imar planında gözlenmektedir. Alanın güneyinde yer alan tarihi Bimarhane binasının ve Mehmet Paşa caminin varlığının korunduğu görülen planda, yine alanın güneyinde ve güneybatısında yer alan ticari yapıların arttığı gözlemlenmektedir.

Amasya Belediyesinden temin edilen 2009 imar planına göre, çalışma alanının kuzeyinde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binalarının varlığını korumakta olduğu gözlenmektedir. Yine kuzeydoğu kısımda yer alan Adliye Sarayı ve Askeri gazino gibi yapılarında mevcut durumlarını koruduğu gözlemlenmektedir. Çalışma alanıyla ilgili peyzaj düzenleme çalışmaları yapılmış olup alanda uygun görülen yerlerden

çıkmlar yapılarak, görsel açıdan hem ırmaktan hem de ırmağın çevresindeki yapılardan kullanıcıların daha fazla yararlanılması sağlanmıştır.

Şekil 5.29: Amasya şehir planı, 2009, Amasya Belediyesi, 2010.

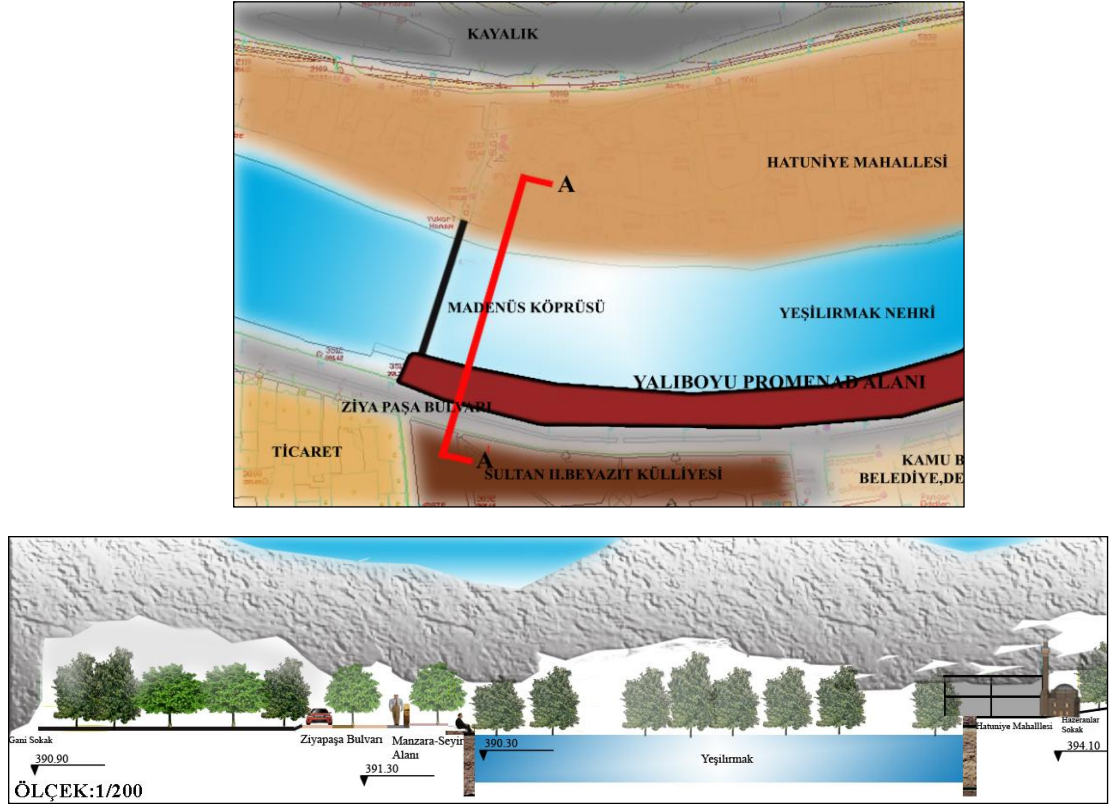
Ayrıca alanın giriş ve çıkışlarını vurgulamak amacıyla yerleştirilmiş ahşap giriş taklaları ise alana yeşil bir koridor havası kazandırmaktadır. Alanın güneyinde oluşturulmuş Amasya Belediyesi Merkez parkı da kattığı yeşil dokuyla kullanıcılara görsel açıdan fayda sağlamaktadır. Alanın güneydoğusunda yer alan 1985 yılı imar planında Kılıç Arslan İlköğretim Okul binasının ise Amasya Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanımının değiştirildiği tespit edilmiştir. Alanın güneyinde yer alan Bimarhane ve Mehmet Paşa Caminin günümüzde varlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Ticari yapıların ise mevcut durumlarını koruduğu ve alanın güneyinde ve güneybatısında yoğunlaştıkları tespit edilmiştir (Şekil 5.29).

5.5 Çalışma Alanlarının Nehir ve Kentle Olan İlişkisi

5.5.1 Yalıboyu Promenad alanının nehir ve kentle olan ilişkisi

Yeşilırmak nehri kentte yerleşimi belirlemektedir. Yürüyüş yolunun çok altında akan nehir kullanıcılarla görsel bir ilişki sağlamaktadır. Ancak Yalıboyu Promenad tasarımında kullanıcıların, ırmakla yakın teması sağlamak için 5 basamakla inilen küçük cepler açılmıştır. Ayrıca alanda bir amfi tiyatro yapılarak, çeşitli halk oyunu, spor faaliyeti vb. gösterilerin belirli günlerde halka hizmet vermesi sağlanmıştır. Üst kotta Ziya Paşa bulvarı bulunmaktadır. Bu alanda çift yönlü araç trafiği gerçekleşmektedir. Bu alanın belirli yerlerinden geniş merdivenlerle alt kotta

bulunan ırmak kıyısı düzenleme alanına inilmektedir. Yeşilırmak kıyı dokusunun en önemli ögesi olan tarihi Yalıboyu evleri de, nehrin kuzey kıyısında ırmağa çıkma yapacak şekilde konumlanmıştır. Kıyı düzenlemesinde, tarihi Yalıboyu evlerinin görsel olarak hem kentin dokusuna hem de düzenleme alanına sağladığı manzara etkisi önemlidir. Alanın komşu olduğu Ziya Paşa Bulvarı ve Hatuniye Mahallesi arasında eğim farkı düşüktür (Şekil 5.30).

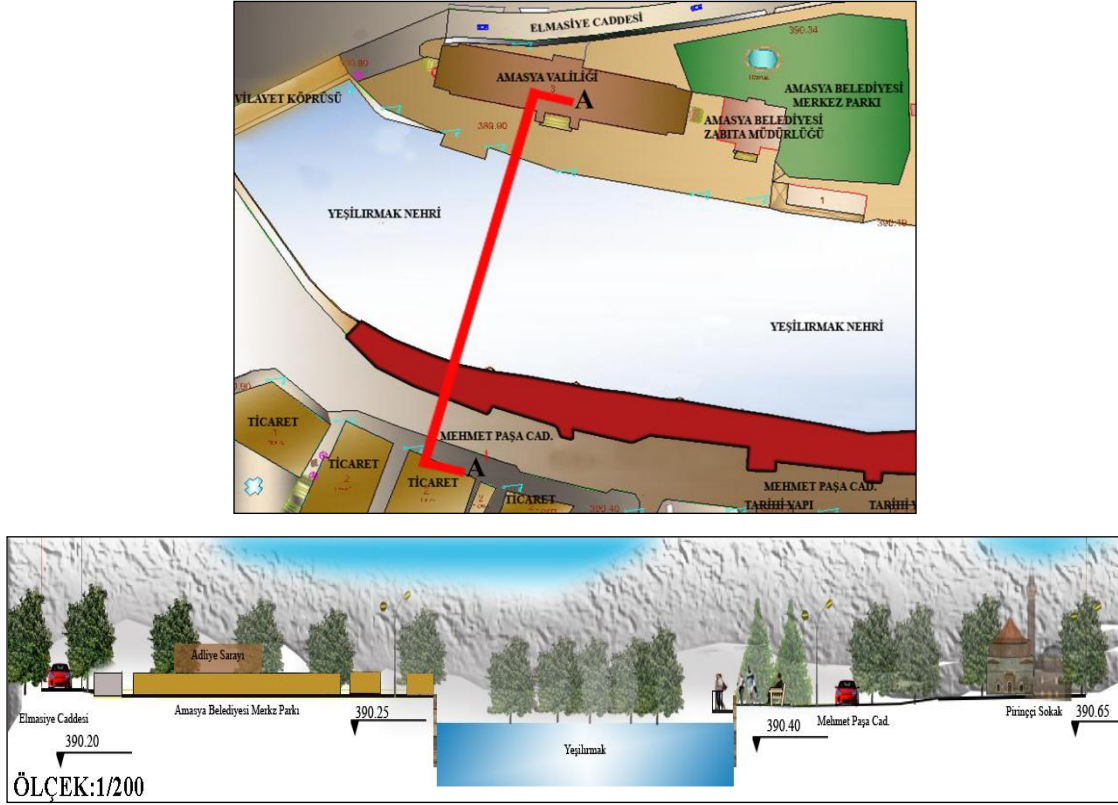

Şekil 5.30: Yalıboyu Promenad alanının nehir ve kentle olan ilişkisi

5.5.2 Pirinççi Yolu alanının nehir ve kentle olan ilişkisi

Pirinççi Yolu düzenlemesi, ırmak kenarında devam eden promenad alanı niteliğinde olup, kent halkı tarafından en yoğun kullanımı olan yerlerden birisidir. Irmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar kullanıcının suyla yakın olmasını sağlamaktadır. Yürüyüş yolunun çok altında akan nehir, insanlarla görsel ilişki sağlamaktadır. Pirinççi Yolu düzenlemesinin güneyinde, araç trafiğinin yoğun olduğu Mehmet Paşa Caddesi bulunmaktadır. Kuzey kısmında ise, tarihi önemi olan Amasya Valilik ve Belediye Binaları bulunmaktadır. Kuzeybatı kısmında yer alan, tarihi Vilayet Köprüsü ve Saat kulesi, mimarisiyle alana kattığı görsel zenginliğin yanı sıra, tarihi açıdan da alana bir değer katmaktadır. Amasya Valilik binasının

arkasından geçen Elmasiye Caddesi de sağladığı araç trafiğiyle, Vilayet Köprüsünden alana ulaşımı sağlamaktadır. Alanın kuzey kısmında yer alan, Belediye Parkı ise sahip olduğu yeşil dokusuyla, görsel anlamda alana peyzaj değeri katmaktadır (Şekil 5.31).

Şekil 5.31: Pirinççi Yolu Alanının Nehir ve Kentle Olan İlişkisi.

5.6 Çalışma Alanlarının Kullanım Amacı Yönünden İncelenmesi

Nehir kıyılarının kullanım amaçlarını önceki bölümlerde Ulaşım amaçlı kullanımlar, Endüstri amaçlı kullanımlar, Ticari amaçlı kullanımlar, Yerleşim amaçlı kullanımlar, Kültür ve eğitim amaçlı kullanımlar, Rekreatif amaçlı kullanımlar olmak üzere altı başlık altında sınıflandırıldığından bahsedilmiştir.

Amasya Yeşilirmak Nehri kıyısı tarih boyunca farklı kullanımlara sahne olmuştur. M.Ö.64 yılında Strabon kıyıya uzanan yüksek duvarların varlığından bahsetmektedir buradan nehir kıyısından savunma amaçlı olarak yararlanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Yine Strabon'un anlatımına göre kıyı alanında yer alan saraylar hem ırmaktan görsel açıdan fayda sağlandığının hem de yerleşim amaçlı olarak kıyının kullanıldığının bir göstergesidir.

O dönemde kıyı alanı,Romalı (Latin) tabiat bilgini ve yazarı Plinius Caius,nehirin balıkçılık amacıyla kullanıldığını ve nehir kenarındaki verimli topraklardan yetiştirilen üzümler vasıtasıyla tarımsal,bu üzümlerden şarap yapılması ve satılmasıyla da ekonomik açıdan faydalanıldığını ortaya koymaktadır.Ayrıca ırmak kıyısında geçmişten günümüze kadar önemini kaybetmemiş olan su dolapları da ırmak kıyısında yer alan bağ ve bahçeleri sulamak amacıyla kullanılmıştır.

19.yy'ın başlarından itibaren yerleşimin artmaya başladığı nehir kıyısı,geçmişte tarımsal ve ekonomik faaliyetler,sulama ve balıkçılık amacıyla kullanılmıştır.

Fransız mimarı, sanat tarihçisi Albert Luis Gabriel,Amasya'nın Cumhuriyetin ilk yıllarındaki fiziki dokusu, kent kimliği, topoğrafyası hakkında araştırmalar yapmıştır.Verimli bahçe ve bağları sulamak için ırmak boyunca Amasya'ya özgü bir tarzda yapılmış su dolapları,(Sulama amaçlı kullanım,tarımsal faaliyetler) Yeşilırmak'ın sol kısmında yer alan evler, kalenin eski yıkıntıları, sarp kayalıkların yüzlerine oyulmuş bölmeli Pontus krallarının anıt mezarları Gabriel'in bahsettiği önemli ayrıntılardır(Yerleşim amaçlı kullanım).Tarihi yapıların varlığı sebebiyle nehir kıyısı hem kültürel hem de tarihi bir öneme sahiptir (Tuzcu,2007).

Günümüzde kullanıcıların nehir kıyısından yararlanma biçimleri,değişen yaşam koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermiştir.

5.6.1 Yalıboyu Promenad alanının kullanım amacı yönünden incelenmesi

Yalıboyu Promenad Alanı, kullanıcıların dinlenmek, yürüyüş ve gezinti yapmak amacıyla geldiği ve nehri hissettiği alan olarak nitelendirilebilir. Düzenleme alanındaki oturma alanları, alanın dinlenme ve sohbet amaçlı olarak kullanılabilmesini sağlamaktadır. Nehir kıyısının bu tip kullanımlara hizmet etmesi, kıyının rekreasyonel amaçlı kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca alanda yer alan büstler ve heykeller şehrin tarihi ve şehirde yaşamış önemli kişiler hakkında kullanıcılara bilgi vermekte ve bu çeşit kullanımıyla eğitim amaçlı olarak hizmet etmektedir. Irmağın ve alanın kuzeyinde nehre çıkma yapacak şekilde konumlanmış Yalıboyu evlerinin kattığı görsel değer de alandaki kullanıcıların, düzenleme alanını manzara seyretmek amaçlı kullanımını sağlamaktadır. Düzenleme alanına giriş her iki yönden geniş rampalarla sağlanmakta olup zemininde beton, andezit ve mermer plak döşeme türleri kullanılmıştır (Şekil 5.32).Çalışma alanında yapılan gözlem

alışmaları sonucunda, alana gelen kullanıcıların, alanı genel olarak yürüyüş ve gezinti amaçlı olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Promenad alanı bu özelliğiyle, rekreasyonel amaçlı ulaşım da hizmet etmektedir. Alanda yer alan amfi tiyatro ve karşısında yer alan gösteri alanı da sergi, şenlik ve kutlamalara sahne olmasıyla kültürel amaçlı kullanıma örnek teşkil etmektedir. Ayrıca ırmağın ve alanın kuzeyinde nehre çıkma yapacak şekilde konumlanmış tarihi Yalıboyu evlerinin kattığı görsel değer de alandaki kullanıcıların, düzenleme alanını manzara seyretmek amaçlı kullanımını sağlamaktadır. Ayrıca bu tarihi yapıların varlığı, nehir kıyısının yerleşim amaçlı kullanıldığını da göstermektedir. Çalışma alanının güneyinde yer alan satış birimleri gibi ticari yapılar da kıyıda ticari amaçlı kullanımlar için de yararlanıldığının bir göstergesidir (Şekil 5.33).

Şekil 5.32: Düzenleme alanında girişı sağlayan rampa ve merdivenler ve oturma elemanları, Yalıboyu Promenad alanı, Amasya

Şekil 5.33: Irmakla görsel açıdan yakın teması sağlamak amacıyla oluşturulmuş cepler, Yalıboyu Promenad alanı, Amasya

Şekil 5.34: Düzenleme alanında yer alan amfi tiyatro ve gösteri alanı,Yalıboynu Promenad Alanı,Amasya

Alanda yapılmış olan,beş basamaklı amfi-tiyatro da, alanda toplanma ve kullanımı en yüksek olan mekandır (Şekil 5.34).Bu alanın karşısında yapılmış olan gösteri alanı ise çeşitli günlerde, gösteri, şenlik ve çeşitli kutlamaların yapıldığı alan olarak kullanılmaktadır.

5.6.2 Pirinççi Yolu alanının kullanım amacı yönünden incelenmesi

Pirinççi Mahallesinde yer alan promenad alanı düzenlemesi, kent halkı tarafından yoğun kullanılan alanlardan birisidir. Kaldırım genişletilmesi sonucu yapılan bir düzenleme olduğu için tam bir toplanma mekanı olarak kullanılmasa da geçiş mekanı olarak kullanımının yoğun olduğu gözlenmiştir. Özellikle hafta sonları gezinti ve yürüyüş amaçlı olarak kullanılmaktadır. Irmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar kullanıcının suyla yakın olmasını sağlamaktadır (Şekil 5.36).Yine bu alanlarda yer alan oturma mekanları sohbet ve dinlenme amaçlı olarak kullanıcılara hizmet etmektedir (Şekil 5.37).Ayrıca bu mekanın çevresinde yer alan tarihi yapılar alana tarihi bir değer kazandırmakta ve görsel açıdan zenginleştirmektedir. Cadde tarafında ise belirli alanlarda küçük ölçekli süs havuzları da kullanıcıların suyla yakın olmasını sağlamakta, görsel açıdan alana farklılık kazandırmaktadır.Yürüyüş alanının girişlerine konulan ahşap giriş takları ise alana çevresel bir değer kazandırmaktadır (Şekil 5.35).Ayrıca bu taklara sardırılacak olan sarmaşıkların kullanılmasıyla alanda yeşil bir koridor havası yaratılabilir.

Şekil 5.35: Kıyı düzenlemesinde yer alan ahşap taklar,Pirinççi Promenad Alanı,Amasya

Şekil 5.36: Irmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar,Pirinççi Promenad Alanı,Amasya

Şekil 5.37: Gezinti ve yürüyüş amaçlı kullanım, banklar,Pirinççi Promenad alanı,Amasya

Şekil 5.38: Kıyı düzenleme alanında yer alan bir su ögesi,Pirinççi Promenad alanı,Amasya

Kıyı düzenleme alanında yer alan su ögeleri alanı kullanan kullanıcılar açısından hem görsel hem de fonksiyonel bir etki yaratırken,beraber düşünülmüş bitkisel düzenlemelerler tasarıma hareket kazandırmaktadır (Şekil 5.38,39).

Şekil 5.39 : Kıyı düzenleme alanında yer alan bir su ögesi,Pirinççi Promenad Alanı,Amasya

5.7 Çalışma Alanlarının Kullanım Yoğunluğu Yönünden İncelenmesi

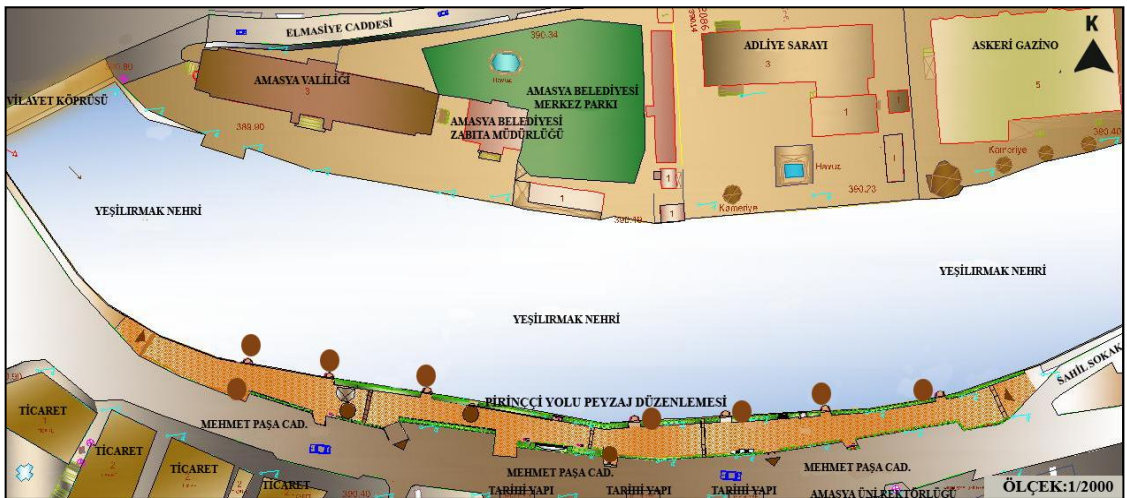
5.7.1 Yalıboyu Promenad alanının kullanım yoğunluğu yönünden incelenmesi

Yalıboyu Promenad alanı, nehrin güney kısmında yürüyüş ve gezinti amaçlı tasarlanmış ve kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılan alanlardan biridir. Özellikle hafta sonu yürüyüş ve gezinti amacıyla öğlen saatlerinde yoğunluk yaşanmaktadır. Her yaştan kullanıcı tarafından kullanılan bu düzenleme alanında, kullanıcıların daha çok genç ve orta yaşlı kişiler olduğu alanda yapılan gözlemler sonucunda tespit edilmiştir. Ziya Paşa bulvarının alt kotunda yer alan promenad alanı, kullanıcıların ve kent halkının ırmağa yakın olma isteği nedeniyle, üst kottaki yola göre daha fazla kullanım yoğunluğuna sahiptir. Alan hafta içi ve hafta sonu yoğun olarak kullanılmaktadır. Ayrıca sabah saatlerinde işe ve okula giden öğrenciler ve çalışanlar tarafından da yoğun olarak kullanılmakta olan bu alan, kış mevsiminde akşam saatlerinde yoğun olarak kullanılmamaktadır. Öğlen saatlerinde okuldan çıkan öğrenciler tarafından dinlenme ve sohbet amaçlı kullanılmakla beraber, ayrıca geçiş mekanı olarak da hizmet vermektedir. Çeşitli kurumların düzenlemiş olduğu etkinliklerin izlenmesi amacıyla yapılmış 5 basamaklı amfi tiyatro ve gösteri alanı kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Özellikle amfi tiyatro kullanıcıların yoğunluk gösterdiği alanlardandır. Ayrıca kullanıcıların ırmakla yakın

temas halinde olmasını sağlayan 5 basamaklı oturma cepleri de yoğun olarak kullanılan alanlardandır. Hafta içi ve hafta sonu yoğun olarak kullanılan bu alan, en sık genç ve orta yaşlı kullanıcılar tarafından kullanılmaktadır.

5.7.2 Pirinççi Yolu Alanının kullanım yoğunluğu yönünden incelenmesi

Ziya Paşa bulvarının devamında yer alan, ırmak kenarında devam eden promenad alanı kent halkı tarafından en yoğun kullanımı olan yerlerden birisidir. Pirinççi yolu düzenlemesi kaldırımın uygun görülen kısımlarının genişletilmesi ve oturma alanlarıyla yeşil dokunun beraber kullanımı sonucu tasarlanmış bir çalışmadır. Toplanma mekanından çok bir geçiş mekanı özelliği gösteren Pirinççi yolu düzenlemesi, hafta içi öğlen ve sabah saatlerinde öğrencilerin yoğun olarak kullandığı bir bölgedir (Şekil 5.40). Ayrıca bu düzenleme alanında orta yaşlı ve yaşlı kullanıcıların daha yoğun bir şekilde alanı tercih ettiği gözlenmiştir. Orta yaşlı ve yaşlı kullanıcılar daha çok nehre çıkma yapan setlerdeki oturma alanlarını tercih etmekte ve alanı sohbet, manzara seyretme ve dinlenme amaçlı kullanmaktadırlar. Alanın karşısında yer alan Mehmet Paşa caminin varlığı sebebiyle cuma günü, öğlen saatlerinde orta yaşlı ve yaşlı kullanıcıların alanı yoğun bir şekilde kullandığı gözlenmiştir. Alan bir geçiş mekanı niteliğinde olduğu için günün her saati kullanılmaktadır. Özellikle hafta sonu kullanımı yoğundur. Hafta sonu çocuklarıyla birlikte gelen aileler alanı gezinti ve yürüyüş amaçlı olarak yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Ayrıca hafta sonu genç kullanıcılar da alanda yer alan ve ırmak kıyısına çıkma yapan setler üzerindeki oturma alanlarını toplanma ve sohbet amaçlı kullanmaktadırlar.

Şekil 40: Pirinççi Yolu kıyı düzenlemesi yoğun kullanım alanları (●)

5.8 Çalışma Alanlarında Kullanılan Bitki Türleri

5.8.1 Yalıboyu Promenad alanında kullanılan bitki türleri

Yalıboyu Promenad alanında yoğun olarak çok yıllık ve odunsu türler tercih edilmiştir. Alanın güney kısmında yer alan Beyazıd Külliyesindeki anıt çınarlarla uyum sağlayan *Platanus orientalis* (Çınar)'ın yoğun olarak kullanılmıştır. Ayrıca alanda yer alan diğer türler de *Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Lagerstromia indica* (Oya Ağacı)'dır. Alanda çok yıllık çınarların yanısıra genç ağaçlar da mevcuttur. Bunlara *Juniperus sp.*(Ardıç), *Prunus cerasifera*(Süs eriği) *Pittosporum*(*Pittosporum tobira*), Ateş Dikeni (*Pyracantha spp.*), *Berberis thunbergii*, *Thuja sp.*(Mazı) örnek verilebilir. Irmak kenarındaki alanda ise yine çok yıllık *Pinus nigra* (Karaçam)'lar bulunmaktadır. Ayrıca alanda çalı türü olarak, *Juniperus spp.*(Ardıç), *Forsythia*(Altın Çanı), Muşmula türleri(*Cotoneaster horizontalis*), büstlerin yanında yoğun olarak kullanılan *Rosa*(Gül)türleri bulunmaktadır. Çiçeklikler ve kenarlardaki çiçek tarhlarındaki mevsimlikler ile alana renk katılmıştır.

5.8.2. Pirinççi Yolu Alanında kullanılan bitki türleri

Pirinççi yolu düzenleme alanında çok yıllık bitkilerin yanı sıra kullanıcıların suyla hem görsel hem de işitsel olarak temas halinde olmasını sağlayan süs havuzlarıyla birlikte kullanılan çalı türleri ve mevsimlik çiçekler mevcuttur. Bu alanda ırmak kenarında 5–6 m boyunda 2,5–3 m tepe tacında ve 20 cm gövde çapında *Pinus nigra*'lar sıra ağaç olarak kullanılmıştır ve yeşil bir koridor oluşturulmaya çalışılmıştır. Cadde tarafında ise genellikle *Cedrus atlantica* (Sedir) gibi iğne yapraklı türler tercih edilerek yoğun araç trafiğine dayanıklı türlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca bu türler alan için yoğun trafiğe karlı bir perdeleme görevi de üstlenmektedir. Alan içinde ayrıca yapraklı türlere de yer verilmiştir. *Lagerstromia indica* (Oya Ağacı) ve renk katması açısından da *Prunus ceracifera* *Pissardi Nigra* cadde tarafındaki ağaçlandırmada kullanılmıştır. Çalı grubu olarak farklı türler kullanılmasa da bordür olarak *Buxus sempervirens* (Şimşir) yoğun olarak tercih edilmiş olup onun yanında ise renk olarak *Berberis thunbergii var. atropurpurea* (Kadın tuzluğu) kullanılmıştır. Havuz düzenlemelerin de ise *Juniperus spp.*(Ardıç türleri), *Thuja spp.*(Mazı)türleri ve renk katması açısından mevsimlik türlere yer verilmiştir.

5.9 Bölüm Sonucu

Kıyı mekanı düzenleme kapsamında; nehir kıyısı mekanı olan ve örnek olarak seçilen, Yeşilirmak nehri Yalıboyu Promenad alanı ile Pirinççi yolu Promenad alanında yapılan yerinde gözlem ve incelemeler sonucunda her iki alanla ilgili çeşitli bulgular elde edilmiştir. Kıyı mekanında çeşitli ilkeler belirlenerek, nehir kıyısının tarihi gelişimi ve mevcut durumu belirtilmeye çalışılmıştır.

Konum açısından her iki alan Amasya Belediyesi'nden temin edilen 2010 İmar planına göre değerlendirilmiş, çalışma alanlarında yapılan yerinde gözlem çalışmalarıyla alanın günümüzdeki mevcut durumu incelenmiştir.

Yeşilirmak Nehrinin düzensiz akışı sonucu taşıdığı alüvyonların, kıyıda toplanıp bir alan oluşturması sonucu, nehrin akışını düzenlemek için bu alana müdahale edilmiş ve üst kotta yer alan Ziya Paşa Bulvarının devamı niteliğinde olan rekreasyonel amaçlı kullanıma yönelik bir tasarım yapılmasına karar verilmiştir. Proje Mimar Ali Kamil Yalçın tarafından hazırlanmıştır. Alanın kuzey kısmında tarihi yerleşim olan Yalıboyu Evleri nehre çıkma yapacak biçimde konumlanmıştır (Şekil 5.41). Yerleşim dokusunun bu niteliği nehir kıyısında tek yönlü kamusal kullanıma ve tek yönlü manzara etkisine neden olmaktadır. Yerleşim dokusunun bu niteliği, nehir kıyısını ve Yalıboyu Promenad alanını görsel açıdan güçlendirmektedir.

Şekil 5.41: Yalıboyu Promenad alanı peyzaj tasarımı 1/200, Mimar Yalçın, A.K., 2009

Çalışma alanının güneyinde yer alan tarihi Beyazıt Külliyesi de alanın tarihi açıdan değerini arttırmaktadır.

Pirinççi Yolu Promenad alanı ise, Ziya Paşa bulvarının devamı niteliğinde düşünülmüş olup, yine rekreasyonel amaçlı kullanıma yönelik bir tasarımıdır.

3 dönümlük bir alanda yer alan Pirinççi Yolu Promenad alanı için herhangi bir proje yapılmamıştır. Sadece uygulaması yapılmış bir tasarım olup, mevcut bir plana sahip değildir. Alanın sahip olduğu alan miktarı ve planı alanda yapılan yerinde gözlem çalışmaları sonucu çizilmiş krokilerle ve hali hazır haritalar üzerinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur. Ziya Paşa bulvarı ile aynı kotta yer alan Pirinççi Yolu, kuzeyinde Yalıboyu Promemad alanında olduğu gibi tarihi öneme sahip olan yapılara sahiptir. Tarihi Adliye ve Belediye binaları alanı mimari ve tarihi açıdan çok önemli kılmaktadır. Alanın güney kısmında ise ticaret alanları yer almaktadır. Yalıboyu Promenad alanında olduğu gibi Pirinççi Yolunun güneyinde de yine tarihi öneme sahip Mehmet Paşa Camisi ve Tarihi Bimarhane binaları yer almaktadır. Kısacası her iki çalışma alanı da kuzeyde ve güneyde Amasya açısından tarihi miras sınıfında yer alan önemli mimari yapılara sahiptirler.

Çalışma alanlarını tarihi gelişim açısından ele alacak olursak, her iki alan için Fransız mimarı ve Sanat tarihçisi Albert Luis Gabriel tarafından 1927-1930 yılları arasında Amasya’da yapmış olduğu çalışmalar sonucunda elde ettiği bilgilerle çizmiş olduğu 1928 yılına ait Amasya şehir planı kullanılmıştır. Ayrıca Amasya Belediyesi’nden temin edilen 1985 ve 2009 imar planları da çalışma alanlarının tarihi gelişiminin incelenmesi ve mekansal olarak hangi değişimlerden geçerek günümüze ulaştığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yalıboyu Promenad Alanı,1928,A.Gabriel tarafından çizilmiş olan bu Amasya şehir planı, Amasya’nın o yıllardaki durumu hakkında bize bilgi vermektedir.1928 yılında henüz bir düzenlemeye sahip olmayan alanın, kuzeyinde Hatuniye Mahallesi ve Kral Kaya mezarları bulunmaktadır. Güney kısmında tarihi Sultan Beyazıt Külliyesi ve vakıfları bulunan alanın, güney ve güneydoğu kısmında ise ticari amaçlı kullanılan yapılar mevcuttur.

Yalıboyu Promenad Alanı,1985,yılında yapılmış olan imar planına göre, çalışma alanının kuzeyinde tarihi evlerin ve camilerin yer aldığı Hatuniye Mahallesi varlığını sürdürmektedir. Çalışma alanı olan Yalıboyu Promenad alanına 1985 yılında da herhangi bir peyzaj düzenlemesi uygulanmamıştır. II.Beyazıt Külliyesi ve içinde bulunan kütüphane tarihi eserler kapsamına alındığı ve korunduğu için Hatuniye Mahallesinde olduğu gibi değişikliğe uğramamıştır.Alanın güneyinde ve II.Beyazıt

Külliyesinin doğusunda yer alan ticari yapılar değişime uğrayarak kullanım amacı değişmiş ve belediye binası,defterdarlık gibi kamusal amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır.Ayrıca ticari kullanımlı binalar da mevcuttur.

Yalıboyu Promenad Alanı,2009,Amasya Belediyesi'nden temin edilen 2009 imar planına göre, Yalıboyu Promenad alanının peyzaj tasarımının yapıldığı görülmektedir. Alanın kuzeyinde yer alan Hatuniye Mahallesinin koruma kapsamında olmasından dolayı, burada herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Yalnızca bu tarihi evler restore edilerek, bu evlerden bazıları, pansiyon, otel ve restoran amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Hazeranlar Konağı da müze amaçlı kullanımıyla Hatuniye Mahallesin de yer almaktadır. Alanın güneyinde yer alan Sultan Beyazıt Külliyesi de tarihi açıdan öneme sahip olduğu için koruma kapsamındadır ve değişiklik yaşamamıştır. Yine bu tarihi yapının güneyinde yer alan belediye binası ve ticari yapılar 1985 planında olduğu gibi varlığını sürdürmektedir.

Pirinçi Yolu Promenad Alanı,1928,Pirinçi yolu düzenleme alanına ait tarihi bilgiler, yine A.Gabriel tarafından çizilmiş olan 1928 yılı Amasya şehir planından alınmıştır. Yalıboyu Promenad alanının çevresinde yer alan tarihi öneme sahip yapıların varlığı, Pirinçi yolu düzenlemesi çevresinde de mevcuttur. Alanın kuzeybatısında tarihi Valilik ve Belediye binaları yer almaktadır. Ayrıca ırmak kıyısında o dönemde bol miktarda olan meyve bahçeleri de alan sınırları içinde kalmaktadır. Alanın güney kısmında tarihi öneme sahip olan Bimarhane eski adıyla Tımarhane ve Mehmet Paşa cami yer almaktadır. Bu tarihi alanların çevresinde ise ticaret alanları mevcuttur. Ayrıca o dönemlerde ırmak kıyısında yer alan Tuğrakiye Medresesi de tarihi öneme sahip yapılardandır ve alan sınırları içinde bulunmaktadır.

Pirinçi Yolu Promenad Alanı,1985,Amasya imar planına ait bilgilerden yararlanılarak alan içerisinde 1928 haritasından yola çıkılarak değişiklikler saptanmaya çalışılmıştır. Yeşilırmak nehrinin güneyinde yer alan çalışma alanına henüz peyzaj düzenlemesi yapılmamış olup, kuzeyde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binalarının mevcut durumunu koruduğu görülmektedir. Ayrıca 1928 yılına ait haritada mevcut olmayan Adliye Sarayı ve Askeri gazino gibi yapıların inşa edilmiş olduğu da haritadan anlaşılmaktadır.1928 yılına ait haritada mevcut olan meyve bahçelerinin ve Tuğrakiye medresesinin de mevcut olmadığı 1985 yılı imar

planında gözlenmektedir. Alanın güneyinde yer alan tarihi Bimarhane binasının ve Mehmet Paşa caminin varlığının korunduğu görülen planda, yine alanın güneyinde ve güneybatısında yer alan ticari yapıların arttığı gözlemlenmektedir.

Pirinççi Yolu Promenad Alanı,2009,Amasya Belediyesinden temin edilen 2009 imar planına göre, çalışma alanının kuzeyinde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binalarının varlığını korumakta olduğu gözlenmektedir. Yine kuzeydoğu kısmında yer alan Adliye Sarayı ve Askeri gazino gibi yapılarında mevcut durumlarını koruduğu gözlemlenmektedir. Çalışma alanıyla ilgili peyzaj düzenleme çalışmaları yapılmış olup alanda uygun görülen yerlerden çıkmalar yapılarak, görsel açıdan hem ırmaktan hem de ırmağın çevresindeki yapılardan kullanıcıların daha fazla yararlanılması sağlanmıştır. Ayrıca alanın giriş ve çıkışlarını vurgulamak amacıyla yerleştirilmiş ahşap giriş takları ise alana yeşil bir koridor havası kazandırmaktadır. Alanın güneyinde oluşturulmuş Amasya Belediyesi Merkez parkı da kattığı yeşil dokuyla kullanıcılara görsel açıdan fayda sağlamaktadır. Alanın güneydoğusunda yer alan 1985 yılı imar planında Kılıç Arslan İlköğretim Okul binasının ise Amasya Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanımının değiştirildiği tespit edilmiştir. Alanın güneyinde yer alan Bimarhane ve Mehmet Paşa Caminin günümüzde varlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Ticari yapıların ise mevcut durumlarını koruduğu ve alanın güneyinde ve güneybatısında yoğunlaştıkları tespit edilmiştir.

Çalışma alanlarının, Yeşilırmak Nehri ve Amasya kenti ile mekansal açıdan nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu tespit etmek amacıyla yerinde tespit ve gözlem çalışması yapılmış, alan içerisinde uygun görülen bölgelerden kesitler alınarak mekansal ilişki vurgulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca her iki alan Amasya Belediyesi'nden temin edilen 2010 İmar planına göre değerlendirilmiş, çalışma alanlarında yapılan gözlem çalışmalarıyla alanın günümüzdeki mevcut durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yalıboyu Promenad Alanı, Nehir ve Kent İlişkisi,Yeşilırmak nehri kentte yerleşimi belirlemektedir. Yürüyüş yolunun çok altında akan nehir kullanıcılarla görsel bir ilişki sağlamaktadır. Ancak Yalıboyu Promenad tasarımında kullanıcıların, ırmakla yakın temasını sağlamak için nehir yönüne beş basamakla inilen küçük cepler açılmıştır. Ayrıca alanda bir amfi tiyatro yapılarak, çeşitli halk oyunu, spor faaliyeti vb. gösterilerin belirli günlerde halka hizmet vermesi sağlanmıştır. Üst kotta

Ziyapaşa bulvarı bulunmaktadır. Bu alanda çift yönlü araç trafiği gerçekleşmektedir. Bu alanın belirli yerlerinden geniş merdivenlerle alt kotta bulunan ırmak kıyısı düzenleme alanına inilmektedir. Yeşilırmak kıyı dokusunun en önemli ögesi olan tarihi Yalıboyu evleri de, nehrin kuzey kıyısında ırmağa çıkma yapacak şekilde konumlanmıştır. Kıyı düzenlemesinde, tarihi Yalıboyu evlerinin görsel olarak hem kentin dokusuna hem de düzenleme alanına sağladığı manzara etkisi önemlidir. Alanın komşu olduğu Ziya Paşa Bulvarı ve Hatuniye Mahallesi arasında eğim farkı düşüktür.

Pirinççi Yolu Alanının, Nehir ve Kent İlişkisi,Pirinççi Yolu düzenlemesi, ırmak kenarında devam eden promenad alanı niteliğinde olup, kent halkı tarafından en yoğun kullanımı olan yerlerden birisidir. Irmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar kullanıcının suyla görsel olarak yakın olmasını sağlamaktadır. Yürüyüş yolunun çok altında akan nehir, kullanıcılarla sadece görsel ilişki sağlamaktadır. Pirinççi Yolu düzenlemesinin güneyinde, araç trafiğinin yoğun olduğu Mehmet Paşa Caddesi bulunmaktadır. Kuzey kısmında ise, tarihi önemi olan Amasya Valilik ve Belediye Binaları bulunmaktadır. Kuzeybatı kısmında yer alan, tarihi Vilayet Köprüsü ve Saat kulesi, mimarisiyle alana kattığı görsel zenginliğin yanı sıra, tarihi açıdan da alana bir değer katmaktadır. Amasya Valilik binasının arkasından geçen Elmasiye Caddesi de sağladığı araç ve yaya trafiğiyle, Vilayet Köprüsünden alana ulaşımı sağlamaktadır. Alanın kuzey kısmında yer alan, Belediye Parkı ise sahip olduğu yeşil dokusuyla, görsel anlamda alana peyzaj değeri katmaktadır.

Yalıboyu Promenad alanı nehirle; sokak, yerleşim dokusu, rekreasyon, Yeşilırmak Nehri, tarihi Yalıboyu evleri, sokak ve yine tarihi öneme sahip Kral Kaya Mezarlarına ulaşan bir yamaçla bağlantı kurmaktadır

Pirinççi Yolu ise nehirle; sokak, yerleşim dokusu, Yeşilırmak Nehri, yerleşim dokusu(Kamusal amaçlı kullanılan tarihi Belediye ve Adliye Sarayları)ve yine yamaçla bağlantı kurmaktadır.

Yalıboyu Promenad alanında kullanıcıların nehirle daha yakın temas kurmasını sağlayan iki adet beş basamaklı cepler oluşturulmuştur. Ancak kulacılar nehirden sadece görsel amaçlı yararlanmaktadırlar.

Pirinççi Yolu alanında ise, kıyının belirli bölümlerinde, nehre doğru çıkmalar yapılarak kullanıcıların görsel anlamda nehirden faydalanması sağlanmıştır.

Yalıboyu Promenad Alanı, Kullanım Amacı,nehir kıyılarının kullanım amaçlarını önceki bölümlerde Ulaşım amaçlı kullanımlar, Endüstri amaçlı kullanımlar, Ticari amaçlı kullanımlar, Yerleşim amaçlı kullanımlar, Kültür ve eğitim amaçlı kullanımlar, Rekreatif amaçlı kullanımlar olmak üzere altı başlık altında sınıflandırıldığından bahsedilmiştir.

Yalıboyu Promenad Alanı, kullanıcıların dinlenmek, yürüyüş ve gezinti yapmak amacıyla geldiği ve nehri hissettiği alan olarak nitelendirilebilir. Düzenleme alanında ki oturma alanları, alanın dinlenme ve sohbet amaçlı olarak kullanılabilmesini sağlamaktadır. Nehir kıyısının bu tip kullanımlara hizmet etmesi, kıyının rekreatif amaçlı kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca alanda yer alan büstler ve heykeller şehrin tarihi ve şehirde yaşamış önemli kişiler hakkında kullanıcılara bilgi vermekte ve bu çeşit kullanımıyla eğitim amaçlı olarak hizmet etmektedir. Alanda yer alan amfi tiyatro ve karşısında yer alan gösteri alanı da sergi, şenlik ve kutlamalara sahne olmasıyla kültürel amaçlı kullanıma örnek teşkil etmektedir. Irmağın ve alanın kuzeyinde nehre çıkma yapacak şekilde konumlanmış Yalıboyu evlerinin kattığı görsel değer de alandaki kullanıcıların, düzenleme alanını manzara seyretmek amaçlı kullanımını sağlamaktadır. Düzenleme alanına giriş her iki yönden geniş rampalarla sağlanmakta olup zemininde beton, andezit ve mermer plak döşeme türleri kullanılmıştır. Çalışma alanında yapılan gözlem çalışmaları sonucunda, alana gelen kullanıcıların, alanı genel olarak yürüyüş ve gezinti amaçlı olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Promenad alanı bu özelliğiyle, rekreatif amaçlı ulaşım da hizmet etmektedir. Ayrıca ırmağın ve alanın kuzeyinde nehre çıkma yapacak şekilde konumlanmış tarihi Yalıboyu evlerinin kattığı görsel değer de alandaki kullanıcıların, düzenleme alanını manzara seyretmek amaçlı kullanımını sağlamaktadır. Ayrıca bu tarihi yapıların varlığı, nehir kıyısının yerleşim amaçlı kullanıldığını da göstermektedir. Çalışma alanının güneyinde yer alan satış birimleri gibi ticari yapılar da kıyıda ticari amaçlı kullanımlar için de yararlanıldığının bir göstergesidir.

Pirinççi Yolu Alanı, Kullanım Amacı, Pirinççi Mahallesinde yer alan promenad alanı düzenlenmesi,kent halkı tarafından yoğun kullanılan alanlardan birisidir.Kaldırım genişletilmesi sonucu yapılan bir düzenleme olduğu için tam bir toplanma mekanı olarak kullanılmasa da geçiş mekanı olarak kullanımının yoğun olduğu gözlenmiştir.Bu alanda Yalıboyu Promenad alanında olduğu gibi rekreasyonel amaçlı ulaşım hizmet etmektedir..Özellikle hafta sonları gezinti ve yürüyüş amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Irmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar kullanıcının suyla yakın olmasını sağlamaktadır. Yine bu alanlarda yer alan oturma mekanları sohbet ve dinlenme amaçlı olarak kullanıcılara hizmet etmektedir. Bu gibi kullanımlar alanın rekreasyonel amaçlı kullanıma hizmet ettiğinin göstergesidir. Ayrıca bu mekanın çevresinde yer alan tarihi yapılar alana tarihi bir değer kazandırmakta ve görsel açıdan zenginleştirmektedir. Cadde tarafında ise belirli alanlarda küçük ölçekli süs havuzları da kullanıcıların suyla yakın olmasını sağlamakta, görsel açıdan alana farklılık kazandırmaktadır.

Yürüyüş alanının girişlerine konulan ahşap giriş takları ise alana yeşil bir koridor havası kazandırmaktadır. Alanın güneybatı kısmında yer satış birimleri ve alışveriş merkezi alanın ticari amaçlı kullanıma da hizmet ettiğini göstermektedir.

Kısacası Yalıboyu Promenad alanı, ilk olarak rekreasyonel amaçlı kullanıma, kültür ve eğitim amaçlı kullanımlara, rekreasyonel amaçlı ulaşım, yerleşim amaçlı ve ticari amaçlı kullanımlara hizmet etmektedir.

Pirinççi Yolu ise, rekreasyonel amaçlı kullanımlara, ticari amaçlı kullanımlara ve rekreasyonel amaçlı ulaşım hizmet etmektedir.

Yalıboyu Promenad Alanının kullanım yoğunluğu yönünden incelenmesi,Yalıboyu Promenad alanı, nehrin güney kısmında yürüyüş ve gezinti amaçlı tasarlanmış ve kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılan alanlardan biridir. İlkbahar ve yaz mevsimlerinde günün belirli saatlerinde yapılan incelemelere göre özellikle hafta sonu yürüyüş ve gezinti amacıyla öğlen saatlerinde yoğunluk yaşanmaktadır.

Her yaştan kullanıcı tarafından kullanılan bu düzenleme alanında, kullanıcıların daha çok genç ve orta yaşlı kişiler olduğu alanda yapılan gözlemler sonucunda tespit edilmiştir. Ziya Paşa bulvarının alt kotunda yer alan promenad alanı, kullanıcıların ve kent halkının ırmağa yakın olma isteği nedeniyle, üst kottaki yola göre daha fazla kullanım yoğunluğuna sahiptir. Alan hafta içi ve hafta sonu yoğun olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.42,43,44,45).

YAŞ GRUPLARI	KİŞİ SAYISI			
	SAAT ARALIĞI			
	10.00-12.00	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
GENÇ (18<...<45)	35	65	80	90
ORTA YAŞLI (45<...<65)	40	70	75	80
YAŞLI (65<...)	25	30	40	50

Şekil 5.42: Yalıboyu Promenad alanı ilkbahar mevsimi hafta içi gözlem sonuçları

YAŞ GRUPLARI	KİŞİ SAYISI			
	SAAT ARALIĞI			
	10.00-12.00	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
GENÇ (18<...<45)	50	85	90	80
YAŞLI (45<...<65)	55	80	90	75
YAŞLI (65<...)	30	40	50	55

Şekil 5.43: Yalıboyu Promenad alanı ilkbahar mevsimi hafta sonu gözlem sonuçları

YAŞ GRUPLARI	KİŞİ SAYISI			
	SAAT ARALIĞI			
	10.00-12.00	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
GENÇ (18<...<45)	55	80	100	125
ORTA YAŞLI (45<...<65)	60	90	105	120
YAŞLI (65<...)	35	40	55	65

Şekil 5.44: Yalıboyu Promenad alanı yaz mevsimi hafta sonu gözlem sonuçları

Ayrıca sabah saatlerinde işe ve okula giden öğrenciler ve çalışanlar tarafından da yoğun olarak kullanılmakta olan bu alan,kış mevsiminde akşam saatlerinde yoğun olarak kullanılmamaktadır.

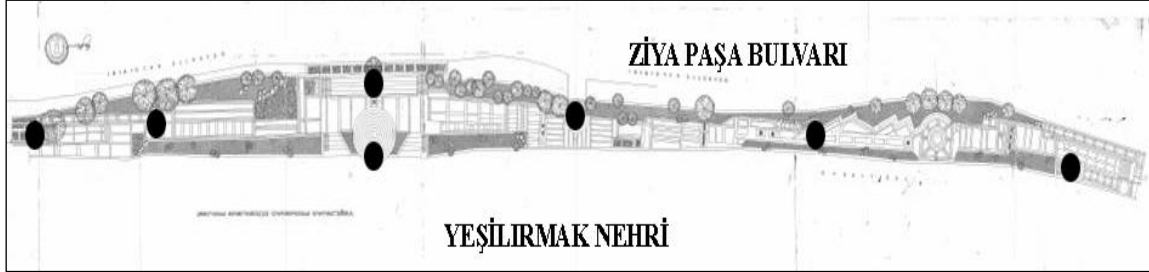
Öğlen saatlerinde okuldan çıkan öğrenciler tarafından dinlenme ve sohbet amaçlı kullanılmakla beraber,ayrıca geçiş mekanı olarak da hizmet vermektedir.

Çeşitli kurumların düzenlemiş olduğu etkinliklerin izlenmesi amacıyla yapılmış beş

YAŞ GRUPLARI	KİŞİ SAYISI			
	SAAT ARALIĞI			
	10.00-12.00	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
GENÇ (18<...<45)	50	85	90	80
ORTA YAŞLI (45<...<65)	55	80	90	75
YAŞLI (65<...)	30	40	50	55

Şekil 5.45: Yalıboyu Promenad alanı yaz mevsimi hafta içi gözlem sonuçları.

basamaklı amfi tiyatro ve gösteri alanı kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.Özellikle amfi tiyatro kullanıcıların yoğunluk gösterdiği alanlardandır.Hafta içi ve hafta sonu yoğun olarak kullanılan bu alan,en sık genç ve orta yaşlı kullanıcılar tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 5.46: Yalıboyu Promenad alanı, yoğun kullanım alanları.(●)

Pirinççi Yolu Alanının kullanım yoğunluğu yönünden incelenmesi,Ziya Paşa bulvarının devamında yer alan,ırmak kenarında devam eden promenad alanı kent halkı tarafından en yoğun kullanımı olan yerlerden birisidir (Şekil 5.46).Pirinççi yolu düzenlemesi kaldırımın uygun görülen kısımlarının genişletilmesi ve oturma alanlarıyla yeşil dokunun beraber kullanımı sonucu tasarlanmış bir çalışmadır.İlkbahar ve yaz mevsimlerinde günün belirli saatlerinde yapılan incelemelere göre toplanma mekanından çok bir geçiş mekanı özelliği gösteren Pirinççi yolu düzenlemesi,hafta içi öğlen ve sabah saatlerinde öğrencilerin yoğun olarak kullandığı bir bölgedir.Ayrıca bu düzenleme alanında orta yaşlı ve yaşlı kullanıcıların daha yoğun bir şekilde alanı tercih ettiği gözlenmiştir.Orta yaşlı ve yaşlı kullanıcılar daha çok nehre çıkma yapan setlerdeki oturma alanlarını tercih etmekte ve alanı sohbet,manzara seyretme ve dinlenme amaçlı kullanmaktadırlar.Alanın karşısında yer alan Mehmet Paşa caminin varlığı sebebiyle cuma günü,öğlen saatlerinde orta yaşlı ve yaşlı kullanıcıların alanı yoğun bir şekilde kullandığı gözlenmiştir.Alan bir geçiş mekanı niteliğinde olduğu için günün her saati kullanılmaktadır.Özellikle hafta sonu kullanımı yoğundur.Hafta sonu çocuklarıyla birlikte gelen aileler alanı gezinti ve yürüyüş amaçlı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.Ayrıca hafta sonu genç kullanıcılar da alanda yer alan ve ırmak kıyısına çıkma yapan setler üzerindeki oturma alanlarını toplanma ve sohbet amaçlı kullanmaktadırlar (Şekil 5.47,48,49,50).

KİŞİ SAYISI				
YAŞ GRUPLARI	SAAT ARALIĞI	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
	10.00-12.00			
GENÇ (18<...<45	35	40	42	45
ORTA YAŞLI (45<...<65	45	55	61	55
YAŞLI (65<...	35	45	40	40

Şekil 5.47: Pirinççi Yolu Alanının ilkbahar mevsimi hafta içi gözlem sonuçları.

Özetlemek gerekirse her iki çalışma alanında yapılan kış mevsiminde hafta içi Pazartesi,Çarşamba ve Cuma günleri,sabah,öğlen ve akşam saatlerinde yapılan gözlemler sonucunda nehrin güney kıyısında konumlanmış iki çalışma alanında yoğun bir şekilde kullanıldığı gözlenmiştir.

KİŞİ SAYISI				
YAŞ GRUPLARI	SAAT ARALIĞI	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
	10.00-12.00			
GENÇ (18<...<45	35	45	50	60
ORTA YAŞLI (45<...<65	48	55	68	80
YAŞLI (65<...	30	38	48	55

Şekil 5.48: Pirinççi Yolu Alanının ilkbahar mevsimi hafta sonu gözlem sonuçları.

YAŞ GRUPLARI	KİŞİ SAYISI			
	SAAT ARALIĞI			
	10.00-12.00	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
GENÇ (18<...<45	25	30	35	50
ORTA YAŞLI (45<...<65	35	45	58	62
YAŞLI (65<...	15	21	40	54

Şekil 5.49: Pirinççi Yolu Alanının yaz mevsimi hafta içi gözlem sonuçları.

Yalıboyu Promenad alanı ve Pirinççi Yolu düzenlemeleri, özellikle hafta sonu öğlen saatlerinde büyük bir kullanım yoğunluğuna sahiptir. Her iki alan da her yaştan kullanıcı tarafından kullanılmakta olup, sabah saatlerinde öğrenciler ve işe giden kişiler tarafında yoğun olarak kullanılmaktadır.

Kısacası Pirinççi promenad alanı daha çok kullanıcıların zorunlu aktivitelerini gerçekleştirmek amaçlı kullandığı bir düzenlemedir.

YAŞ GRUPLARI	KİŞİ SAYISI			
	SAAT ARALIĞI			
	10.00-12.00	13.00-15.00	16.00-18.00	18.00-....
GENÇ (18<...<45	25	42	45	53
ORTA YAŞLI (45<...<65	35	48	68	75
YAŞLI (65<...	20	25	40	52

Şekil 5.50: Pirinççi Yolu Alanının yaz mevsimi hafta sonu gözlem sonuçları.

Yalıboyu Promenad alanı daha çok genç ve orta yaşlı kullanıcılar tarafından kullanılmakta, Pirinççi Yolu Alanı ise daha çok yaşlı ve orta yaşlı kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir.

Yalıboyu Promenad Alanında kullanılan bitki türleri,Yalıboyu Promenad alanında yoğun olarak çok yıllık ve odunsu türler tercih edilmiştir. Alanın güney kısmında yer alan Beyazıd Külliyesindeki anıt çınarlarla uyum sağlayan *Platanus orientalis* (Çınar)'ın yoğun olarak kullanılmıştır. Ayrıca alanda yer alan diğer türler de *Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya), *Quercus robur* (Saplı Meşe),*Lagerstromia indica* (Oya Ağacı)'dır.Alanda çok yıllık çınarların yanısıra genç ağaçlar da mevcuttur. Bunlara *Juniperus spp.*(Ardıç),*Prunus cerasifera*(Süs eriği),*Forsythia*(Altın Çanı), Zakkum(*Nerium oleander*)*Pittosporum*(*Pittosporum tobira*),Ateş Dikeni türleri(*Pyracantha spp.*),Dağ Muşmulası (*Cotoneaster spp.*) örnek verilebilir. Irmak kenarındaki alanda ise yine çok yıllık *Pinus nigra* (Karaçam)'lar bulunmaktadır. Ayrıca alanda çalı türü olarak, *Juniperus horizontalis*(Yayılcı ardıç), *Forsythia*(Altın Çanı), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Berberis thunbergii*,*Thuja spp.*(Mazı)türleri, büstlerin yanında yoğun olarak kullanılan *Rosa*(Gül)türleri bulunmaktadır. Çiçeklikler ve kenarlardaki çiçek tarhlarındaki mevsimlikler ile alana renk katılmıştır.

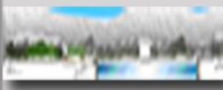
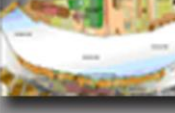
Pirinççi Yolu Alanında kullanılan bitki türleri,Pirinççi yolu düzenleme alanında çok yıllık bitkilerin yanı sıra kullanıcıların suyla hem görsel hem de işitsel olarak temas halinde olmasını sağlayan süs havuzlarıyla birlikte kullanılan çalı türleri ve mevsimlik çiçekler mevcuttur. Bu alanda ırmak kenarında 5–6 m boyunda 2,5–3 m tepe tacında ve 20 cm gövde çapında *Pinus nigra* 'lar sıra ağaç olarak kullanılmıştır ve yeşil bir koridor oluşturulmaya çalışılmıştır. Cadde tarafında ise genellikle *Cedrus atlantica* (Sedir) gibi iğne yapraklı türler tercih edilerek yoğun araç trafiğine dayanıklı türlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca bu türler alan için yoğun trafiğe karlı bir perdeleme görevi de üstlenmektedir. Alan içinde ayrıca yapraklı türlere de yer verilmiştir. *Lagerstromia indica* (Oya Ağacı) ve renk katması açısından da *Prunus ceracifera Pissardi Nigra* cadde tarafındaki ağaçlandırmada kullanılmıştır. Çalı grubu olarak farklı türler kullanılmasa da bordür olarak *Buxus sempervirens* (Şimşir) yoğun olarak tercih edilmiş olup onun yanında ise renk olarak *Berberis thunbergii var. attropurpurea* (Kadın tuzluğu) kullanılmıştır. Havuz

düzenlemelerin de ise *Juniperus sp.*(Ardıç),*Thuja sp.*(Mazı)türleri ve renk katması açısından mevsimlik türlere yer verilmiştir.

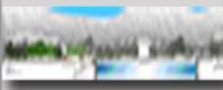
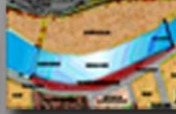
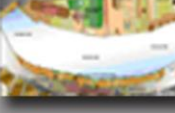
Özetlemek gerekirse; Pirinççi yolu alanında daha çok ibreli ağaçlara yer verilmiş ve alanının güney kısmında yer alan araç trafiğinin yoğun olduğu, Ziya Paşa bulvarından kaynaklanan egzoz ve gürültü kirliliğiyle kullanıcılar arasında bir perde oluşturulması sağlanmıştır. Yalı boyu Promenad alanının Ziya Paşa bulvarına göre alt kotta yer alması ve tarihi duvarın varlığı sebebiyle perdeleme amaçlı bir kullanıma gidilmemiştir.

Yalıboyu promenad alanında daha çok görsel amaçlı bir bitkilendirme tasarımı amaçlanmış ve fonksiyonel amaçlara pek yer verilmemiştir.

Pirinççi promenad alanında ise Mehmet Paşa Caddesinin varlığı sebebiyle daha çok fonksiyonel amaçlı bir bitkilendirme tasarımı uygulanmıştır.

	KONUM	TARİHİ GELİŞİM	NEHİR VE KENT İLİŞKİSİ	KULLANIM AMACI	KULLANIM YOĞUNLUĞU
YALIBOYU					
PIRİNÇÇİ					
KONUM	KARŞILAŞTIRMA - Her iki düzenlemede Yeşirmak Nehri kıyısının güneyinde konumlanmıştır. - Yalıboynu Promenad alanı Ziya Paşa bulvarına göre alt kotta yer almasına rağmen Pirinççi Promenad alanıyla bulvar arasında herhangi bir kot farkı bulunmamaktadır. - Her iki alanın çevresinde gerek mimari gerekse tarihi öneme sahip yapılar yer almaktadır. - Yalıboynu Promenad alanının kuzeyinde yer alan ve nehre çıkma yapacak şekilde konumlanmış Yalıboynu evleri sahip olduğu mimariyle tasarıma görsel açıdan zenginlik katmakta hem de tarihi öneme sahip oluşuyla alana kültürel ve tarihsel bir değer vermektedir. Pirinççi promenad alanının kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan tarihi Valilik ve Belediye binaları ise yine Yalıboynu evlerinde olduğu gibi tasarımı tarihsel, kültürel ve görsel açıdan zenginleştirmektedirler.				
TARİHİ GELİŞİM	- Her iki çalışma alanının da 1928 ve 1985 imar planlarına göre herhangi bir peyzaj tasarım çalışması uygulanmamıştır. - Çalışma alanlarının çevresinde yer alan tarihi yapıların büyük bir kısmı korunmuş geçmişten günümüze gelebilmiştir. Ancak 1928 yılında Pirinççi yolu promenad alanının güneyinde yer alan Tuğrakıye Medresesi günümüze ulaşamamış tarihi yapılarındandır. - Yalıboynu Promenad alanının güneyinde yer alan yapılar daha çok kamusal, ticari ve tarihi amaçlara hizmet etmekteyken, Pirinççi promenad alanının güneyinde ise tarihi ve ticari yapılar daha çok dikkat çekmektedir. - Yalıboynu Promenad alanının kuzeyinde yer alan Hatuniye Mahallesi'nde yer alan Yalıboynu evleri restore edilerek otel, müze ve restoran olarak kullanılmaya başlanmıştır. Pirinççi yolunun kuzey kesiminde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binaları günümüze kadar kullanımları değişmeden gelmiştir. Pirinççi promenad alanının kuzey kesimi askeri gazino, Adliye sarayı ve Amasya Belediyesi Merkez parkı olarak kullanıma açılmıştır. Bu alandaki yapıların kullanımları kamusal ve ticari anlamda gerçekleşmiştir.				
NEHİR İLİŞKİSİ	- Yalıboynu Promenad alanı düzenlemesinde kullanıcıların nehirle yakın temasını sağlayan 5 basamaklı cepler kullanılmış ancak Pirinççi yolu düzenlemesinde nehir tasarımı sadece görsel açıdan tamamlanmıştır. - İrmak üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan oturma birimleri kullanıcıların suyla yakın olmasını sağlamaktadır. Pirinççi Promenad alanında bu tarz uygulamalara yer verilirken, Yalıboynu Promenad alanında böyle bir uygulama bulunmamaktadır.				

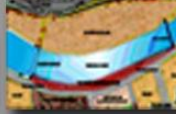
Şekil 5.51: Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi.

	KONUM	TARİHİ GELİŞİM	NEHİR VE KENT İLİŞKİSİ	KULLANIM AMACI	KULLANIM YOĞUNLUĞU
YALIBOYU		 1928 1985 2009			
PIRİNÇÇİ		 1928 1985 2009			
KULANIMI	KARŞILAŞTIRMA 1.Yalıboynu Promenad Alanı,kullanıcıların dinlenmek,yürüyüş ve gezinti yapmak amacıyla geldiği ve nehri hissettiği alan olarak nitelendirilebilir.Çalışma alanında yapılan gözlem çalışmaları sonucunda, alana gelen kullanıcıların,alanı genel olarak yürüyüş ve gezinti amaçlı olarak kullandıkları tespit edilmiştir.Alanda ırmakla yakın teması sağlamak için 5 basamakla inilen küçük cepler açılmıştır. Ayrıca ırmağın ve alanın kuzeyinde nehre çıkma yapacak şekilde konumlanmış Yalıboynu evlerinin kattığı görsel değer de alandaki kullanıcıların,düzenleme alanını manzara seyretmek amaçlı kullanımı sağlamaktadır.Düzenleme alanında ki oturma alanları,alanın dinlenme ve sohbet amaçlı olarak kullanılabilmesini sağlamaktadır.Böylece kullanıcıların ırmağa daha yakın olmaları sağlanmıştır. Alanda yapılmış olan,5 basamaklı amfi tiyatro da,alandaki toplanma ve kullanımı en yüksek olan mekandır.Bu alanın karşısında yapılmış olan gösteri alanı ise çeşitli günlerde,gösteri,şenlik ve çeşitli kutlamaların yapıldığı alan olarak kullanılmaktadır.Pirinççi yolu düzenlemesindeönemli gün ya da kutlamalar için ayrılmış herhangi bir mekan yoktur. 2.Kaldırım genişletilmesi sonucu yapılan bir düzenleme olduğu için tam bir toplanma mekanı olarak kullanılsa da geçiş mekanı olarak kullanımının yoğun olduğu gözlenmiştir.Özellikle hafta sonları gezinti ve yürüyüş amaçlı olarak kullanılmaktadır.Yine bu alanlarda yer alan oturma mekanları sohbet ve dinlenme amaçlı olarak kullanıcılara hizmet etmektedir.Ayrıca bu mekanın çevresinde yer alan tarihi yapılar alana tarihi bir değer kazandırmakta ve görsel açıdan zenginleştirmektedir.Cadde tarafında ise belirli alanlarda küçük ölçekli süs havuzları da kullanıcıların suyla yakın olmasını sağlamak ta,görsel açıdan alana farklılık kazandırmaktadır. Yürüyüş alanının girişlerine konulan ahşap giriş taklaları ise alana yeşil bir koridor havası kazandırmaktadır.Yalıboynu Promenad düzenlemesinde bu çeşit taklara yer verilmemiştir.Ayrıca su ögesi de Yalıboynu Promenad alanı düzenlemesinde de yer almamaktadır.Yalıboynu Promenad alanı düzenlemesinde Amasya için tarihi öneme sahip olan kişilerin büst ve heykellerine yer verilmiş ve kullanıcıların tarihi anlamda da bilgilenmesi amaçlanmıştır.Pirinççi yolu düzenlemesinde böyle bir uygulamaya gidilmemiştir.Düzenleme alanına giriş her iki yönden geniş rampalarla sağlanmakta olup özürllü standartlarına uygun bir tasarım yapılmıştır.Pirinççi yolunda ise eğim farkı olmadığı için böyle bir uygulamaya gidilmemiştir.				

Şekil 5.52: Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi.

	KONUM	TARİHİ GELİŞİM	NEHİR VE KENT İLİŞKİSİ	KULLANIM AMACI	KULLANIM YOĞUNLUĞU
YALIBOYU					
PİRİNÇÇİ					
KULLANIM YOĞUNLUĞU	KARŞILAŞTIRMA Yalıboynu Promenad alanı,nehrin güney kısmında yürüyüş ve gezinti amaçlı tasarlanmış,kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılan alanlardan birisidir.Özellikle hafta sonu öğlen saatlerinde yürüyüş,gezinti ve manzara seyretmek amacıyla yoğun olarak kullanılmaktadır.Her yaştan kullanıcıya hizmet eden bu tasarımda daha çok genç ve orta yaşlı kişilerin yoğun kullanımı dikkat çekmektedir.Ziya Paşa bulvarının alt kotunda yer alan bu tasarım kullanicıların suya yakın olma isteği nedeniyle geçiş amaçlı olarak daha yoğun bir kullanıma sahiptir.Ayrıca hafta içi sabah saatlerinde işe ve okula giden öğrenciler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.Hafta içi öğlen saatlerinde okuldan çıkan öğrencileri tarafından dinlenme ve sohbet amaçlı yoğun olarak kullanılan alan,ayrıca geçişmekanı olarak da kullanılmaktadır.Çeşitli kurumlar tarafından düzenlenen etkinliklerin ve gösterilen izlenebilmesine imkan sağlayan 5 basamaklı amfi tiyatro halk tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.Ayrıca kullanıcıların nehirle yakın temasını nehre inen 5 basamaklı sağlayan oturma cepleri de halk tarafından yoğun bir kullanıma sahiptir. Ziya Paşa bulvarının devamında yer alan ırmak kenarında devam eden Pirinççi Promenad alanı,kaldırımın uygun görülen yerlerinin genişletilmesiyleve oturma birimleriyle yeşil dokunun ortak kullanımı sonucu tasarlanmış bir alandır.Toplanma mekanından çok bir geçiş mekanı özelliği gösteren bu alan,haf ta içi sabah saatlerinde işe ve okula giden kişilere r tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.Alanın Yalıboynu Promenad alanına göre daha az eğimli bir yapıya sahip olması alanı yaşlı kullanıcıların daha fazla tercih etmesini sağlamıştır.Bu alanda Yalıboynu Promenad alanında olduğu gibi gezinti ve yürüyüş yapmak,manzara seyretmek,sohbet etmek ve dinlenmek amacıyla kullanılmaktadır. Alanın karşısında yer alan tarihi Mehmet Paşa Caminin varlığı sebebiyle,Cuma günü öğle satlerinde yaş lı ve orta yaşlı kullanıcıların alanı daha yoğun kullandığı tespit edilmiştir.Alan bir geçiş mekanı niteliğinde olduğundan her saat yoğun olarak kullanılmaktadır.Hafta sonu özellikle çocuklarıyla birlikte gelen aileler alanı gezinti ve yürüyüş yapmak amacıyla kullanılmaktadır.Hafta sonu orta yaşlı ve yaşlı kullanıcılar kadar yoğun olmamasına rağmen genç yaşta kullanıcılar da alanı kullanmaktadırlar.				

Şekil 5.53: Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi.

	KONUM	TARİHİ GELİŞİM	NEHİR VE KENT İLİŞKİSİ	KULLANIM AMACI	KULLANIM YOĞUNLUĞU
YALIBOYU		 1928 1985 2009			
PIRİNÇÇİ		 1928 1985 2009			
BİTKİ TÜRLE Rİ	KARŞILAŞTIRMA 1.Yalıboynu Promenad Alanı, Yalıboynu Promenad alanında yoğun olarak çok yıllık ve odunsu türler tercih edilmiştir.Alanın güney kısmında yer alan Beyazıd Külliyesindeki anıt çınarlarla uyum sağlayan <i>Platanus orientalis</i> (Çınar)'ın yoğun olarak kullanılmıştır.Ayrıca alanda yer alan diğer türler de <i>Robinia pseudoacacia</i> (Yalancı Akasya), <i>Quercus robur</i> (Saplı Meşe)'dir.Alanda çok yıllık çınarların yanısıra genç ağaçlar da mevcuttur.Bunlara <i>Juniperus sp.</i>(Ardıç),<i>Prunus cerasifera</i>(Süs erigi)örnek verilebilir.Irmak kenarındaki alanda ise yine çok yıllık <i>Pinus nigra</i> (Karaçam)'lar bulunmaktadır.Ayrıca alanda çalı türü olarak,<i>Juniperus horizontalis</i> (Yayılıcı ardıç), <i>Forsythia</i>(Altın Çanı) büstlerin yanında yoğun olarak kullanılan <i>Rosa</i>(Gül)türleri bulunmaktadır. Çiçeklikler ve kenarlardaki çiçek tarhlarındaki mevsimlikler ile alana renk katılmıştır. 2.Pirinççi yolu düzenleme alanında çok yıllık bitkilerin yanı sıra kullanıcıların suyla hem görsel hem de işitsel olarak temas halinde olmasını sağlayan süs havuzlarıyla birlikte kullanılan çalı türleri ve mevsimlik çiçekler mevcuttur. Bu alanda ırmak kenarında 5–6 m boyunda 2,5–3 m tepe tacında ve 20 cm gövde çapında <i>Pinus nigra</i>'lar sıra ağaç olarak kullanılmıştır ve yeşil bir koridor oluşturulmaya çalışılmıştır. Cadde tarafında ise genellikle <i>Cedrus atlantica</i> (Sedir) gibi iğne yapraklı türler tercih edilerek yoğun araç trafiğine dayanıklı türlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.Ayrıca bu türler alan için yoğun trafiğe karlı bir perdeleme görevi de üstlenmektedir.Alan içinde ayrıca yapraklı türlere de yer verilmiştir.<i>Lagerstromia indica</i> (Oya Ağacı) ve renk katması açısından da <i>Prunus ceracifera</i> <i>Pissardi Nigra</i> cadde tarafındaki ağaçlandırmada kullanılmıştır. Çalı grubu olarak farklı türler kullanılmasa da bordür olarak <i>Buxus sempervirens</i> (Şimsir) yoğun olarak tercih edilmiş olup onun yanında ise renk olarak <i>Berberis thunbergii</i> var. <i>attropurpurea</i> (Kadın tuzluğu) kullanılmıştır.Havuz düzenlemelerin de ise <i>Juniperus sp.</i>(Ardıç),<i>Thuja sp.</i>(Mazı)türleri ve renk katması açısından mevsimlik türlere yer verilmiştir.				

Şekil 5.54: Bulgularda elde edilen verilerin tablo üzerinde gösterimi.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Amasya Anadolu tarihinde önemli bir konuma sahip olan kentlerden biridir. Roma ve Bizans dönemlerinde güçlü bir askeri karargah şehri olan Amasya daha sonra Türk döneminin siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde şehzade sancağı sayılmasıyla siyasi önemi daha da artan Amasya kenti, Roma dönemi geleneğini sürdürmüştür.

Siyasi, idari ve askeri yönden önemini uzun yıllar koruyan Amasya kenti, sahip olduğu bu değeri kendisiyle bütünleşmiş olan Yeşilırmak Nehrine de borçludur. Yeşilırmak Nehri kentte yerleşimi belirlemektedir.

Amasya kenti, Yeşilırmak'ın açtığı sarp ve yüksek kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuştur. Kent bu konumu sebebiyle doğu-batı yönünde gelişmiştir. Nehir kıyısı kentlerin yerleşim karakteristikleri sınıflandırmasında değinildiği üzere Amasya kenti dağlık konumu sebebiyle savunma kolaylığı açısından bulunduğu bölgede gelişimini sürdürmüş ve yerleşim bölgesi haline gelmiştir. Ayrıca Amasya bu topoğrafik koşullar dolayısıyla 'Kale-Şehir' denilebilecek bir örgütlenme ile kurulmuştur.

Topoğrafik koşulların önemli ölçüde etkili olduğu Amasya kentinde, çalışma alanı olarak seçilen Yalıboyu Promenad Alanı ve Pirinççi Promenadlarında uygulanan peyzaj tasarımlarının irdelenmesi amacıyla Amasya'nın doğal özellikleri incelenerek bulgular kapsamında ele alınmıştır.

Bulgular kapsamında yer alan iklim faktörü, toprak oluşumu, akarsuların, göllerin özellikleri, doğal ve kültür bitkilerinin yetişmesi ve dağılışı, nüfus ve yerleşmelerin dağılışı, toplumların sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, ulaşım-ulaştırma ve insanların ekonomik faaliyetleri üzerinde önemli etkisi vardır (Erinç, 1977).

Amasya iklim olarak, dört mevsimin özelliklerinin yaşandığı, İç Anadolu'nun kuraklığının ve Karadeniz ikliminin nemliliğinin görülmediği bir geçiş iklimine sahiptir.

İklim faktörlerinden en önemlisi olan sıcaklık faktörü, doğal bitki örtüsü ve tarımla ilgili konular bakımından önemlidir. Bu nedenle bitkilerin vejetasyon dönemlerinde

faaliyetlerini sürdürmeleri için sıcaklıkların belli eşik değerinin altına düşmemesi gerekir.

Bitkilerin vejetasyon başlangıç ve bitiş zamanının belirlenmesinde 0 °C'nin altındaki sıcaklıkların önemli etkileri bulunmaktadır.Çünkü bitkiler vejetasyon dönemi dışında,yani dinlenme dönemlerinde dayanabildikleri kadar düşük sıcaklık değerlerine vejetasyon döneminde maruz kalırsa büyük zararlar görür.Bu nedenle bitkiler açısından don olayının görüldüğü dönem,don olayının şiddeti ve süresi önemlidir (Erinç,1977).

Bulgular kapsamında belirtildiği üzere Amasya kentinin yıl içerisinde ortalama sıcaklık değerlerine bakıldığında,ortalama sıcaklık değerinin en düşük olduğu ay 2,9 °C'dir.Kış mevsiminin ikinci ayında görülen bu en düşük aylık ortalamadan sonra sıcaklık değerleri hızla yükselmeye başlar.

Amasya'da en yüksek ortalama sıcaklık değerlerinin görüldüğü ay 23,7 °C sıcaklık ile Temmuz ayıdır.Yaz mevsiminde Amasya ilinde yaz sıcaklıklarının fazla oluşunda Amasya'nın özel konumunun önemli bir etkisi bulunmaktadır.Amasya'da karasal etkiler belirgindir.Bu konuda Amasya'nın topoğrafik özelliklerinin etkisi büyüktür.Etrafının dağlarla çevrili olması ve bunun hava hareketlerine engel olması yanında güneş ışınlarının çıplak kayalıklarda meydana gelen yansımasının da payı bulunmaktadır.

Amasya gibi karasal iklimin belirgin olduğu ve yaz sıcaklıklarının yüksek değerlerde seyrettiği kentlerde peyzaj tasarımlarında öncelikle düşünülmesi gereken bitki türleri şunlardır;

Karasal İklim Uygun Çalı Türleri

Saz Akasyası.....(Acacia longifolia)
Diken üzümü türleri.....(Berberis spp.)
Fırça Çalısı.....(Callistemon spp.)
Bezelye Çalısı.....(Caragana arborescens)
Dağ Muşmulası türleri.....(Cotoneaster spp.)
Pampas Otu.....(Cortaderia spp.)
Sarı Salkım türleri.....(Cytisus spp.)
İğde türleri.....(Elaeagnus spp.)
Büyük Çiçekli Koyunkıran...(Hypericum calycinum)
Ardıç türleri.....(Juniperus spp.)
Zakkum.....(Nerium oleander)
Pittosporum.....(Pittosporum tobira)
Ateş Dikeni türleri.....(Pyracantha spp.)
Porsuk türleri.....(Taxus spp.)

Karasal İklim Uygun Ağaçlar

Ova Akçaağacı.....(*Acer campestre*)
Gülibrişim.....(*Albizzia julibrissin*)
Sedir türleri.....(*Cedrus spp.*)
Çitlenbik türleri.....(*Celtis spp.*)
Dişbudak türleri.....(*Fraxinus spp.*)
Ardıç türleri.....(*Juniperus spp.*)
Oya ağacı.....(*Lagerstromia indica*)
Yalancı Akasya.....(*Robinia*)
İlgün türleri.....(*Tamarix spp.*)
Halep Çamı.....(*Pinus halepensis*)

Pirinççi Promenad Alanında Kullanılan Ahşap Giriş ve Çıkış Elemanlarında Kullanılabilecek Sarılıcı Türler

Acem Borusu türleri.....(*Campsis spp.*)
Orman Sarmaşığı.....(*Hedera helix*)
Hanımeli türleri.....(*Lonicera spp.*)
Amerikan Sarmaşığı türleri.....(*Parthenocissus spp.*)
Çoban Değneği türleri.....(*Polygonum spp.*)
Yıldız Yasemin.....(*Trachelospermum jasminoides*)

Çalışma alanlarında;
Ardıç türleri (*Juniperus spp.*),
Zakkum(*Nerium oleander*)
Pittosporum(*Pittosporum tobira*)
Ateş Dikeni türleri(*Pyracantha spp.*) çalı türlerine,

Sedir türleri(*Cedrus spp.*)
Ardıç türleri(*Juniperus spp.*)
Oya ağacı(*Lagerstromia indica*)
Yalancı Akasya(*Robinia*) ağaç türlerine,yer verilmiş ve iklim koşullarına uygun bir bitkilendirme tasarımı yapılmaya çalışılmıştır.

Bulgular kısmında bahsedildiği gibi Amasya şehri Yeşilırmak'ın açtığı iki tarafı sarp ve yüksek kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuştur. Şehir bu durumu nedeniyle doğu-batı yönünde gelişme fırsatı bulmuştur.Amasya için büyük önemi olan Yeşilırmak Nehri, şehrin topoğrafyasının ne yönde gelişeceğine etkide bulunmuştur. Çalışma alanları olan Yalıboyu Promenad alanı ve Pirinççi Promenadı alanlarında eğim % 0-5 ve % 5-10 değerleri arasında değişmektedir.

Bu gibi eğimi 0°-3° (% 0-5) arasındaki alanlar az yarılmış yüzey sistemlerini, akarsu vadi tabanlarını kapsamaktadır. Bu eğim aralığında yüksek standartlı demiryolları, hava limanları, yüksek standartlı otoyolların planlaması öngörülen etkinliklerdendir. Ancak bu kararların planlama ve uygulama aşamalarında diğer yerbilim verilerinin

ve değerlendirme bilgilerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu eğim aralığında yer alan akarsu vadi tabanları ve ova tabanı verimli tarım topraklarına ve yer altı suyuna sahiptir. Bu kesimler tarımsal amaçlı değerlendirilmesi gereken alanlardır. Yine yüksek düzlük arazilerin büyük bölümünde, sulu tarım etkinliklerinin öngörülmesine rağmen, su yetersizliği nedeniyle uygulama zorluğu vardır.

Eğimi %5-%10 arasındaki alanlar ise alt yamaç niteliğindeki alanlardır. Bu tip alanlarda karayolları, her mevsimde kullanılabilecek kent yolları, ticaret merkezleri ve sulu tarım alanlarına yönelik planlama ve uygulamalar öngörülmektedir. Ancak ticaret merkezleri planlamalarında özenli olmak gereklidir.

Bu her iki eğim sınıfında alınacak planlama kararlarında bu verilerin de göz önüne alınması gereklidir.

Peyzaj tasarımı açısından da etkili olan topoğrafya konusu hem alana getirilecek fonksiyonlar hem de alanda kullanılabilecek bitki türleri konusunda önemli bir etkiye sahiptir.

Peyzajda bu gibi eğim sınıfına sahip olan alanlarda getirilebilecek fonksiyonlar,

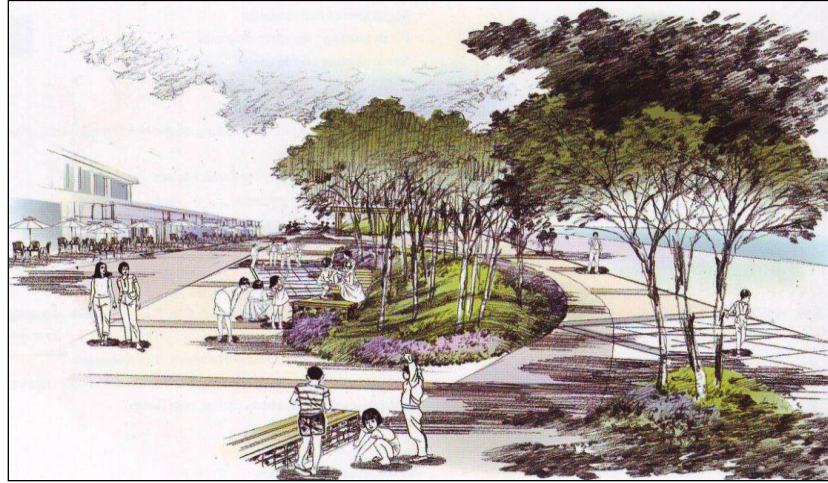
- Kullanıcıların yürüyüş yapabilecekleri yürüyüş alanları (Şekil 6.1)
- Kültürel,eğitim ve eğlence amacıyla oluşturulan alanlar,(Sergiler,konser alanları,açık hava tiyatrosu)
- Rekreatif anlamda hizmet veren her türlü yapı,(ay bahçeleri,restoran,kafeterya).
- ocuk oyun alanları
- Rekreatif etkinlikler (Şekil 6.2)
- Otopark alanları
- Meydanlar
- Her türlü spor aktivitesinin gerçekleştirileceği alanlar
- Pasif yeşil alanlar
- Bisiklet ve paten yolu
- Yarı açık ve açık dinlenme alanları
- Yryş ve gezinti yolları (Şekil 6.3)

Bu gibi eğim sınıflarına sahip alanlara getirilecek fonksiyonlar daha çok pasif rekreasyona yönelik dşnlmelidir. Peyzaj tasarımına dinamiklik ve canlılık

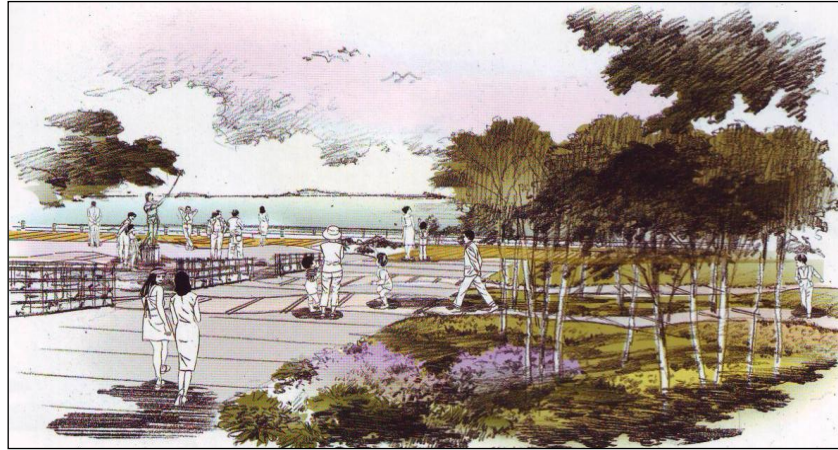
getirmek amacıyla yapay olarak oluşturulan tepelerden ve eğime hareketlilik katacak her türlü yapay elemandan yararlanılabilir.

Şekil 6.1: Yürüyüş yolları, sanatsal ve kültürel etkinlik mekanları (Craig S.J., and Fagance M., 1995).

Şekil 6.2 : Kıyı boyunca rekreatif etkinlikler (Craig S.J., and Fagance M., 1995).

Şekil 6.3: Yürüyüş ve gezinti yolları (Craig S.J., and Fagance M., 1995).

Topoğrafik koşullar bitki seçiminde de önemlidir. Bu gibi eğim sınıfına sahip alanlarda bitkilerle yapılacak farklı düzenlemelerle arazinin monoton yapısından sıyrılarak daha hareketli ve dinamik bir forma sahip olması sağlanabilir.

%0-5 ve %5-10 değerlerine sahip eğim gruplarında kullanabilecek başlıca bitki türleri,Altın çanı(*Forsythia x intermedia*),Gelin duvağı(*Bougainvillea*), Makasotu(*Carpobrotus edulis*) örnek olarak verilebilir.

Amasya jeolojik yapı olarak incelendiğinde çalışma alanlarının bulunduğu Merkez ilçe tarihi kent merkezinin bulunduğu yerler jeolojik yapı bakımından oldukça zengindir.Mermer ve kireçtaşı potansiyellerinin bulunduğu bu bölgeler komşusu oldukları kral kaya mezarlarına da ev sahipliği yapmaktadır.

Amasya kentsel yerleşim alanı ve çevresi,bölgenin Yeşilirmak tarafından derin ve yoğun yarılması sonucu,aşınım yüzeyi parçaları bulunan,plato görünümündeki dağlık alan,yamaçlar ve vadi tabanından oluşan bir morfoloji kazanmıştır.Bu yüzey sistemleri birbirinden farklı kaya türlerine,yapısal ve morfolojik özelliklere sahiptir (MTA,2006).

Dianthus ingoldbyi, *Frankenia hirsuta*, *Matthiola sinuata* ,*Silene fabaroides* ve *Trachelium jacquinii* gibi bitkiler kireçtaşı ve mermer kayalıkları üzerinde yer alan başlıca yer örtücülerdendir (Türkiye Çevre Vakfı,Türkiye'nin Sulak Alanları 1993).

Ayrıca bu alanlar üzerinde Çam(*Pinus spp.*),Çınar(*Platanus spp.*)ve Meşe(*Quercus*)türlerine de rastlanmaktadır.

Amasya'da Yeşilirmak Nehri kıyısındaki verimli topraklar geçmişten günümüze tarım amacıyla kullanılmış ve bu tarımsal faaliyetler kente ekonomik açıdan yarar sağlamıştır. Bu toprak sınıflarının en önemlisi alüvyal topraklardır. Alüvyal topraklar üzerindeki bitki örtüsü iklime bağlıdır. Türkiye'de tarıma elverişli arazinin 1/7'sini (4.100.000 ha) oluşturur. Özel iklim ve bitki örtüsü olmayan alüvyal topraklar, taşıma havzasındaki büyük toprak gruplarının fiziksel, kimyasal ve mineralojik özelliklerini gösterir. Derin yapılı,düz (% 0-1) ve düze yakın (% 1-3) eğimli, genellikle su geçirgenlikleri iyi, verimli ve arazi değeri çok yüksek topraklardır. Türkiye'nin en verimli ovalarını meydana getirirler. Allüvyial toprakların bünyeleri kumludan-killiye kadar değişik olabilir. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetişmesine imkan veren alüvyal topraklar Amasya ilinde, daha çok Yeşilirmak ve Yeşilirmak'ın kolları olan Çekerek ve

Tersakan ırmakları boyunca uzanmaktadır. Amasya ili genelinde toplam alanları 41.148 hektardır (KHGM, 1991).

Bu tip topraklara uygun olarak kullanılabilecek başlıca bitki türleri ise; Meşe(*Quercus*),Sarıçam(*Pinus sylvestris*),Karaçam(*Pinus nigra*) ve Çınar(*Platanus x acerifolia*)türleridir.

Kahverengi Orman toprakları Gümüşhacıköy-Merzifon ve Suluova ilçelerinin kuzeyi ile Amasya- Taşova arasındaki Yeşilırmak vadisinde görülmektedir. Eğimleri genel olarak dik ve çok dik ve buna bağlı olarak derinlikleri sık ve çok sıktır.Tarıma uygun olan bu tip topraklar, II., III. Ve IV. sınıf arazilerden oluşmaktadır. Bu toprakların %12'si mera olarak kullanılmakta %34'ü ise ormanla kaplı bulunmaktadır (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1991).

Bu tip topraklara uygun olarak seçilebilecek başlıca bitki türlerini;yaprağını döken ağaçlardan Kayın(*Fagus*),Gürgen(*Carpinus*),Meşe(*Quercus*) ve iğne yapraklı orman vejetasyonu,Sedir türleri(*Cedrus spp.*) ve Çam türleri(*Pinus spp.*) oluşturmaktadır.

Yeşilırmak Nehri kıyısının büyük bir kesimini oluşturan bu tip topraklar,tarıma uygun ve bitki yetiştirilmesi açısından uygun topraklardır.

Bulgularda elde edilen verilere göre Amasya florasını oluşturan başlıca familyalar Asteraceae,Fabaceae,Lamiaceae,Boraginaceae ve Brassicaceae oluşturmaktadır.

Amasya'da endemik tür sayısı bakımından en zengin cinsler ise Astragalus,Onosma,Centaurea,

Verbascum Alyssum, Salvia Hieracium,

StachysMinuartia,Scorzonera-Dianthus-Iris

Asperula'dır(Cansaran,A.,Peker,S.,Yıldırım,2007).

Amasya kentinde yapılacak her türlü bitkisel çalışmada bu familyayı oluşturan türlerden de yararlanılması gerekmektedir.

Bulgularda yer verildiği üzere seçilen çalışma alanlarında *Platanus orientalis* (Çınar),*Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya),*Quercus robur* (Saplı Meşe),*Juniperus sp.*(Ardıç),*Prunus cerasifera*(Süs eriği),*Pinus nigra* (Karaçam)

Juniperus horizontalis(Yayılıcı ardıç),*Forsythia*(Altın Çanı),*Rosa*(Gül),Mevsimlik türler,*Pinus nigra* (Karaçam) Zakkum(*Nerium oleander*)Pittosporum(*Pittosporum tobira*),Ateş Dikeni türleri(*Pyracantha spp.*) çalı türlerine,Sedir türleri(*Cedrus spp.*),Ardıç türleri(*Juniperus spp.*),*Cedrus atlantica* (Sedir),*Lagerstromia indica* (Oya Ağacı), *Prunus ceracifera* *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Berberis thunbergii* *Juniperus sp.*(Ardıç),*Thuja sp.*(Mazı) türlerine rastlanmıştır.

Çalışma alanlarında kullanılan bu bitkilerden

Ardıç türleri (*Juniperus* spp),

Zakkum(*Nerium oleander*)

Pittosporum(*Pittosporum tobira*)

Ateş Dikenî türleri(*Pyracantha* spp.)

Sedir türleri(*Cedrus* spp.)

Ardıç türleri(*Juniperus* spp.)

Oya ağacı(*Lagerstromia indica*)

Yalancı Akasya(*Robinia*) gibi çalı ve ağaç türleri Amasya iklim koşullarına bağlı olarak seçilmiş bitki türleridir.

Bulgularda rastlanılan bitki türlerinin önceki yıllarda yapılan bitkilendirmeye göre sayıca az olmasının nedeni yapılan çalışmalarda,Amasya'nın doğal özelliklerine uyan bitkilerin kullanılmadığı ve endemik türlerinden seçilmediği,bunun sonucunda kullanılan bitkilerin adaptasyon zorluğu ya da bakımsızlıktan yok olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Amasya kenti, yüzyıllar boyunca farklı uygarlıkların hüküm sürdüğü,Anadolu'da tarihi öneme sahip olan önemli kentlerden birisidir.Kültürel verilerdeki bulgular değerlendirildiğinde,Amasya'nın Pontos,Bizans ve Roma dönemlerinde güçlü bir askeri karargah,yönetim ve idare merkezi olan bir kale-şehir niteliğinde olduğu görülmektedir.Amasya en önemli gelişmeyi Selçuklular özellikle Osmanlılar döneminde yaşamıştır.Amasya Osmanlı döneminde bir kültür,bilim ve sanat merkezi olmuştur.Osmanlı döneminde Amasya kentinde başlayan imar faaliyetleri sonucu inşa edilen yapılar günümüze kadar gelebilmiştir.Çalışma alanlarının çevresinde yer alan bu yapılar zengin mimarileriyle bu alanı kullanan kullanıcılara görsel açıdan fayda sağlamaktadır.Tarihsel yapıların çalışma alanların çevresinde yer alması bu alanların tarihi,kültürel ve turistik değerini arttırmaktadır.

Kültürel verilerde yer alan demografik yapı bakımından Amasya kentini değerlendirmeye aldığımızda,nüfus-yaş piramitlerinde 15-24 ve 65 yaş ve üstünde yığılma olduğu görülmektedir.

2007 yılına ait nüfus piramidi incelendiğinde dikkat çeken bir başka yoğunluk da 60-64 ve daha yukarı yaş aralıklarında görülen yoğunlaşmadır. Bu artış genç nüfusun il merkezine veya başka illere göç etmesiyle açıklanabilir. Kadın nüfusun ortalama yaşının erkek nüfusa göre daha fazla artmış olması da erkek nüfusun kadın nüfusa göre daha kolay göç edebilmesi ve de daha kolay iş bulabilmesiyle açıklanabilir.

Ayrıca bu durum şehir dışında çalışan emekli nüfusun emekliliğinde kente dönmesi ile açıklanabilir. (Amasya Merkez Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu,2007)

İl geneline göre planlama alanında yaşlı nüfusun oransal fazlalığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra il geneline göre çocuk nüfus oranı da oldukça düşüktür.

En yoğun görülen yaş grubu ise kadınlarda ve erkeklerde 20-24 yaş grubudur. Bu yaş grubundan daha küçük yaş gruplarının azalma eğiliminde olması ise ilde doğurganlık oranının düşüşe geçtiğinin, nüfus artışının yavaşladığının işareti olarak yorumlanmalıdır. 15-19 ve 20-24 yaş grubunun yaş piramidinde en yoğun rastlanan yaş grubu olması ilde yeni iş alanları yaratmanın önemine işaret etmektedir. Aynı şekilde eğitim ve rekreasyon olanaklarının da aynı yaş grubundaki kesim içinde artırılması gerekmektedir.

Bir kentte yaş piramidindeki yaş gruplarının yapılacak her türlü düzenlemeden yararlanacak kullanıcı kitlesi olduğunu düşündüğümüzde,Amasya kentinde yapılacak tasarımlarda daha çok gençlere (20-24) ve yaşlılara(65>...) hitap edecek tarzda fonksiyonlara yer verilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Bulgularda Amasya’da ulaşım durumuna göre,yaya ulaşımının oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Bunun en önemli nedeni ilçedeki kamu kurumlarının ve ticari merkezin konut alanlarına olan yakınlığıdır. Yaya ulaşımının en yoğun olduğu aks ise Yeşilirmak’a paralel uzanan Ziya Paşa Bulvarı ile Hatuniye Mahallesinin içerisinden geçen güzergâhlardır.

Yalıboyu Promenad alanını kullanan kullanıcılar alana ulaşım için daha çok,Ziya Paşa Bulvarı, Hatuniye Mahallesi ve bu mahalle ile ırmak kıyısı arasındaki bağlantıyı sağlayan Alçak Köprü ve Mağdenüs Köprüsünden yararlanmaktadır.

Pirinçi Promenad alanını kullanan kullanıcılar ise, daha çok Vilayet Köprüsü,Elmasiye Caddesi,Ziya Paşa Bulvarı, Kuş Köprü ve Mehmet Paşa Caddesi Promenad alanı bağlantılarını kullanarak alana ulaşımını sağlamaktadırlar.

İlçedeki en büyük ulaşım sorunlarının başında otopark gelmektedir. Kentin sıkışık yapısı ve araç trafiğinin yoğunluğu günlük hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Otopark eksikliğinden dolayı yoğun olarak kullanılan güzergâhların kenarlarına park edilen araçlar trafik akışını bir hayli aksatmaktadır.

Tarihi doku içindeki ulaşım sorunu,yakın çevre ve kentsel sistem ile ilişkisinin iyi kurulamamasından kaynaklanmaktadır. Tarihi dokunun yaya ve atlı dolaşımına göre

tasarlanmış olması, çoğu zaman taşıt trafiğine olanak vermediğinden yaya ve taşıt sirkülasyonunun iyi çözülmesi gereklidir.

Ayrıca araç trafiğinin yoğun olduğu ve her iki çalışma alanına da paralel olarak uzanan Ziya Paşa Bulvarı'nın günün belli saatlerinden sonra araç trafiğine kapatılması(Yaz-İlkbahar dönemi-18.00<...)kullanıcıların alandan maksimum derecede yararlanmasını sağlayacaktır.

Tez çalışmasında çalışma alanı olarak seçilen Yalıboyu Promenad alanı ile Pirinççi Yolu Alanlarının yapılmış peyzaj düzenlemelerinden yola çıkılarak, nehir kıyısının günümüzdeki durumu, belirlenen ilkeler doğrultusunda irdelenmiştir. Bu ilkeler,

- Çalışma alanlarının konumu,
- Tarihi gelişimi,
- Nehir ve kentle olan ilişkileri,
- Kullanım amaçları,
- Kullanım yoğunlukları
- Bitki türleri olarak belirlenmiştir.

Amasya Belediyesinden temin edilen 1985 ve 2009 imar planları ve şehir plancısı ve sanat tarihçisi olan A.Gabriel'in 1928 yılında çizmiş olduğu Amasya şehir planından da yararlanılarak bu ilkeler doğrultusunda alanların değişimi ve gelişimi açıklanmaya çalışılmış ve kentsel dokudaki tarihi gelişim irdelenmiştir.

Yalıboyu Promenad alanı ve Pirinççi yolu düzenleme alanları, yerinde gözlem ve incelemelerle belirlenen ilkeler doğrultusunda incelenmiş,bulgular kısmı oluşturulmuştur.

Çalışma alanlarının konumuyla ilgili bulgular,Amasya Belediyesi'nden temin edilmiş olan ve alanların günümüzdeki durumu hakkında bilgi veren halihazır haritalardan yararlanılarak belirlenmiş ve alana yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda konum hakkında ayrıntılı olarak bilgi sahibi olunmuştur.

Bu gözlem ve incelemeler sonucunda her iki alan açısından olumsuz görülen negatif yönler ve olumlu görülen pozitif yönler belirlenmiştir (Şekil 6.4).

Pirinççi Promenad Alanı	
<u>Pozitif Yönler</u> • Çalışma alanı boyunca tasarlanmış 7 adet seyir terası bulunmaktadır.Bu teraslar nehirle görsel açıdan bir ilişki kurmakta ve manzaranın daha iyi algılanabilmesini sağlamaktadır. • Alanda kullanıcıların suyla,görsel ve işitsel olarak etkileşim halinde olmasını sağlayan 2 adet süs havuzu bulunmakta ve çeşitli mevsimlik çiçeklerin kullanımıyla bu görsellik zenginleştirilmektedir. • Irmak kenarında 5–6 m boyunda 2,5–3 m tepe tacında ve 20 cm gövde çapında <i>Pinus nigra</i>’lar sıra ağaç olarak kullanılmıştır ve yeşil bir koridor oluşturulmaya çalışılmıştır. Cadde tarafında ise genellikle <i>Cedrus atlantica</i> (Sedir) gibi iğne yapraklı türler tercih edilerek yoğun araç trafiğine dayanıklı türlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca bu türler alan için yoğun trafiğe karlı bir perdeleme görevi de üstlenmektedir. • Çalışma alanında kullanılan kent mobilyalarından oturma elemanlarının biçim ve kullanım yönünden tarihi izler taşıdığı gözlemlenmiştir. • Yürüyüş alanının girişlerine konulan ahşap giriş takları alana dekoratif hava kazandırmaktadır.Bu takların sarmaşık vb.türlerle kullanılması da kullanıcıların gezinti alanını yaz aylarında da daha rahat bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır. • Çalışma alanı çevresinde yer alan Bimarhane,Mehmet Paşa Camisi,Adliye ve Valilik binaları gibi tarihi yapılar alana tarihsel ve kültürel açıdan zenginlik katmaktadır.	<u>Negatif Yönler</u> • Kullanıcılar tarafından kaldırım üzerinde tasarlanması nedeniyle yoğun olarak kullanılan Pirinççi Promenad alanında Yeşilirmak Nehri,gezinti alanının çok altında yer almaktadır.Bu durum su ile ilişkinin kopuk olmasına ve nehrin kent yaşamına yeterince hizmet edememesine neden olmaktadır.Bu düzenlemede nehir,kenti sadece görsel açıdan tanımlamaktadır. • Çalışma alanı kullanıcılar tarafından genel olarak dinlenmek,yürüyüş yapmak ve manzara seyretmek amaçlı kullanılmaktadır.Rekreasyon amaçlı alanlar,suyla ilişkili aktivitelerin yer aldığı donatılara yer verilmemiştir. • Yeşilirmak Nehri ve alanın çevresinde yer alan tarihi binalar Amasya kentinin imajını oluşturmaktadır.Kentte önemli birer sembol haline gelmiş olan bu unsurlarla,tarihsel dokunun bütünleşen bir tasarım anlayışı güdülmemiştir. • Çalışma alanı ve tüm kıyı boyunca bisiklet yolu gibi farklı rekreatif faaliyetlere imkan veren sirkülasyon ağının tasarlanmamış olması. • Çalışma alanında ve kıyı genelinde otopark sorunu bulunmakta ve park edilen araçlar kullanıcıların kıyıyı kullanımını kısıtlamaktadır. • Yeşilirmak Nehrinin düşük debisi ve düzensiz akışı sonucu uygulanamayan su aktiviteleri nehirde maksimum düzeyde yararlanmayı engellemektedir. • Alana giriş ve çıkışta kullanılan takların sadece bir mekan hissi yaratması,yeşil dokuyla düşünülmemiş olması.

Şekil 6.4: Pirinççi Promenad Alanı peyzaj tasarımı pozitif ve negatif yönler.

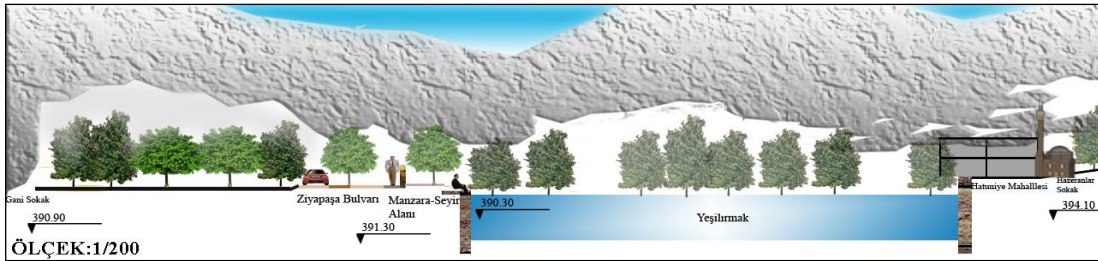
Bulgularda değinildiği üzere çalışma alanlarının tarihi gelişimi 1928,1985 ve 2009 yıllarına ait olan haritalardan yararlanılmış ve kentsel dokudaki değişim irdelenmiştir. Yalıboyu Promenad Alanı,kentsel sit alanı içinde yer aldığından geçmişten günümüze kadar herhangi bir değişikliğe uğramamış,sadece alanın kuzeyinde yer

alan ve Amasya'nın kentsel sembolü haline gelen Yalıboyu evleri, restore edilmiş ve kullanım amaçları da otel, restaurant, pansiyon ve müze olarak değiştirilmiştir. Ayrıca Yalıboyu Promenad düzenlemesi kentsel sit alanı içinde yapılmış bir tasarım özelliğine sahip olduğundan önemli bir örnektir.

Pirinççi Promenad alanının 1985 yılında hazırlanan imar planına göre güneyinde yer alan Kılıçarslan İlköğretim Okulu'nun, 2009 yılında kullanımı ve ismi değişmiş, yapı, Amasya Üniversitesi Rektörlük Binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Alan kuzeyinde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binaları ve güneyinde yer alan Bimarhane binası ise tarihi yapı olduklarından herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmışlardır.

Bu bulgulara dayanarak, Amasya kentinin sit alanı içerisinde yer alan tarihi öneme sahip yapıları günümüze kadar korumayı başarabildiği ve bu alanlara gereken önemin verildiği sonucu ortaya çıkmıştır.

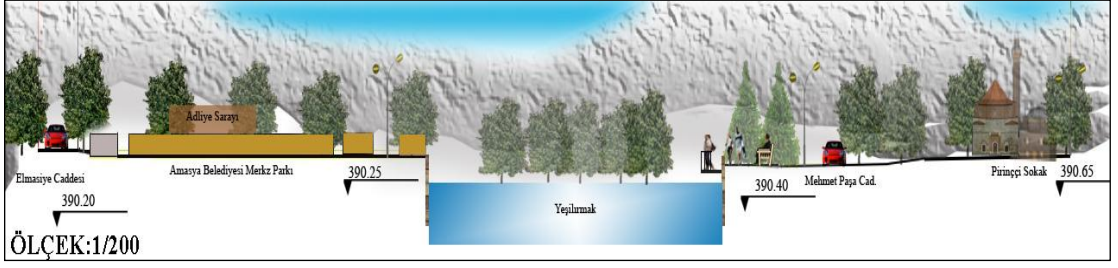
Her iki çalışma alanında kullanıcılar nehirden sadece görsel amaçlı olarak yararlanmaktadır. Nehirden fiziki olarak yararlanma imkanı bulunmamaktadır.

Şekil 6.5: Yalıboyu Promenad Alanının nehir ve kentle olan ilişkisi.

Kesitte belirtildiği üzere, Yalıboyu Promenad alanının güneyinde yer alan Gani Sokak ile başlayan kent dokusu, araç trafiğinin yoğun olduğu Ziyapaşa Bulvarı ile devam etmektedir. Kullanıcıların nehirle görsel açıdan daha yakın olmasını sağlayan ve ırmağa beş basamakla inilen cepler, Yeşilırmak Nehri, tarihi evleriyle bütünleşmiş olan Hatuniye Mahallesi ve Hazeranlar Sokağı ile biten kent dokusundan oluşmaktadır. Kısacası kent dokusu-rekreasyon-Yeşilırmak Nehri-kent dokusu şeklinde bir ilişki mevcuttur (Şekil 6.5).

Kesitte belirtildiği üzere, Pirinççi Promenad alanının güneyinde yer alan Elmasiye Caddesi ile başlayan kent dokusu, kullanıcılara görsel olarak yeşili sunması bakımından hizmet eden Amasya Belediyesi Merkez Parkı ile devam etmektedir.

Şekil 6.6: Pirinççi Promenad Alanının nehir ve kentle olan ilişkisi.

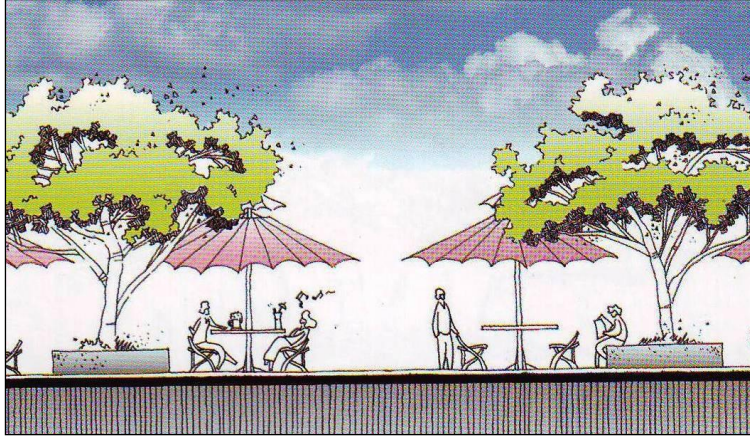
Yeşilırmak Nehri, Pirinççi Promenad alanında kullanıcıların görsel açıdan ırmakla yakın olmasını sağlayan ve nehre doğru çıkma yapan teraslar ve oturma elemanları, Mehmet Paşa Caddesi ve tarihi önemi olan Mehmet Paşa Camisi ve Pirinççi Sokak başlangıcıyla sonlanmaktadır. Kısacası kent dokusu-Yeşilırmak Nehri-rekreasyon-kent dokusu şeklinde bir ilişki mevcuttur (Şekil 6.6).

Geçmişten günümüze kadar tarımsal, yerleşim ve ticaret amaçlı olarak kullanılan nehir kıyısı son yapılan düzenlemelerle günümüzde kent halkının dinlenme, toplanma, gezinti ve yürüyüş gibi çeşitli rekreatif amaçlar doğrultusunda kullandığı bir kentsel mekan kimliği kazanmıştır.

Rekreatif faaliyetlerin sadece pasif yönde kaldığı nehir kıyısında, aktif rekreasyonu sağlayabilecek ve nehirden fiziki olarak da yararlanmayı sağlayabilecek fonksiyonlara da yer verilmelidir.

Yeşilırmak Nehri'nin düzensiz akışı ve düşük debisi nedeniyle uygulanamayan suyla ilişkili aktiviteler, Amasya kentinin iklim koşulları göz önünde bulundurularak yağış miktarının yüksek olduğu İlkbahar mevsiminde düşünülebilir. Bu gibi aktiviteler Yeşilırmak Nehri'nin akış hızının İlkbahar mevsiminde fazla olması sebebiyle rafting gibi, dalga hızının yüksek olmasına gereksinim duyan spor aktiviteleri olabilir. Irmak kıyısında bulunan oturma birimleri açık mekan olarak düşünülmüş, kullanıcıları iklimsel faktörlerden koruyabilecek önlemler alınmamıştır. Bu amaçla ırmak kıyısında nehre doğru çıkma yapan ahşap ve kapalı olarak tasarlanacak pergola tarzı oturma birimleri ya da taşınabilir şemsiyeler kullanılarak oluşturulmuş oturma elemanları da her iki alanda düşünülebilir (Şekil 6.7).

Yeşilırmak Nehri kıyısının güneyinde yer alan ve yoğun bir araç ve yaya trafiğine sahip olan her iki çalışma alanı da yüksek bir kullanım potansiyeline sahiptir. Alana ilkbahar ve yaz mevsimlerinde günün belli saatlerinde ve belli zaman aralıklarında yapılan gözlem sonucu, Yalıboyu Promenad alanının daha çok genç (18-45) sınıf tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 6.7: Nehir kıyısı oturma alanları,(Craig S.J., and Fagance M., 1995).

Pirinççi Promenad alanı ise daha çok yaşlı (65>...)kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir.Bu durumun Pirinççi Promenad alanının daha az eğimli olması,Yalıboyu Promenad alanının ise Pirinççi Promenadına göre kısmen de olsa daha fazla eğime sahip olmasıyla açıklanabilir.Ayrıca Yalıboyu düzenlemesinde alana giriş ve çıkışların merdivenler aracılığıyla yapılması,Pirinççi düzenlemesinin ise kaldırımın genişletilmesi sonucu oluşturulmuş düz bir arazi üzerine konumlanmış olması da bu sebepler arasında sayılabilir.

Yalıboyu düzenlemesinde yoğun olarak kullanılan alanlar amfi-tiyatro,ırmağa inen beş basamaklı cepler ve alanın giriş kısmında,heykellerin tarafında bulunan oturma elemanlarıdır.Alanda bulunan amfi tiyatro karşısındaki alan, bayram,kutlama ya da bunun gibi etkinlikler nedeniyle kullanılmakta,bu gibi durumlarda ise amfi tiyatronun kapasitesi yeterli gelmemektedir (Şekil 6.8).

Şekil 6.8: Yalıboyu Promenad alanında bulunan gösteri alanı,(Url,17).

Bu amaçla,amfi tiyatronun kapasitesinin yükseltilmesi ve daha fazla kullanıcıya hitap etmesi sağlanmalıdır.

Pirinççi düzenlemesinde ise, özellikle yaz günlerinde oturma elemanları yeterli gelmemekte ve kullanıcılar nehir kıyısındaki duvarlardan oturma elemanı olarak yararlanmaktadırlar. Bu alanda yer alan oturma elemanlarının sayıca fazlalaştırılmasıyla alanda yaşanan bu problem çözüme kavuşturulmalıdır.

Kıyı mekanları peyzaj tasarımında bitkisel elemanlar olarak ağaçlar, çalılar, sarılıcı ve tırmanıcı bitkiler, yer örtücü bitkiler ve mevsimlik çiçekler önem taşımaktadır. Tasarımda yer alacak bitki türleri tasarımın hedeflerine yönelik seçilmeli ve amaca uygun tasarlanmalıdır. Tasarımda kullanılacak bitkilerin çevreyle uyumlu ve bölgenin doğal vejetasyonuna uygun olması ise en önemli şarttır. Ayrıca kullanılacak bitkiler, kıyı mekanının toprak yapısına uygun olmalı, dalları mekanda yer alan sirkülasyonu ve yaya dolaşımını etkilememeli, egzoz ve kirli gazlara dayanıklı olmalı ve özellikle yol kenarı düzenlemelerinde toz tutucu olmalıdır.

Kıyı alanlarında yapılacak düzenlemeler, fonksiyonel ve estetik olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bulgularda yer verildiği üzere seçilen çalışma alanlarında *Platanus orientalis* (Çınar), *Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Juniperus sp.* (Ardıç), *Prunus cerasifera* (Süs eriği), *Pinus nigra* (Karaçam)

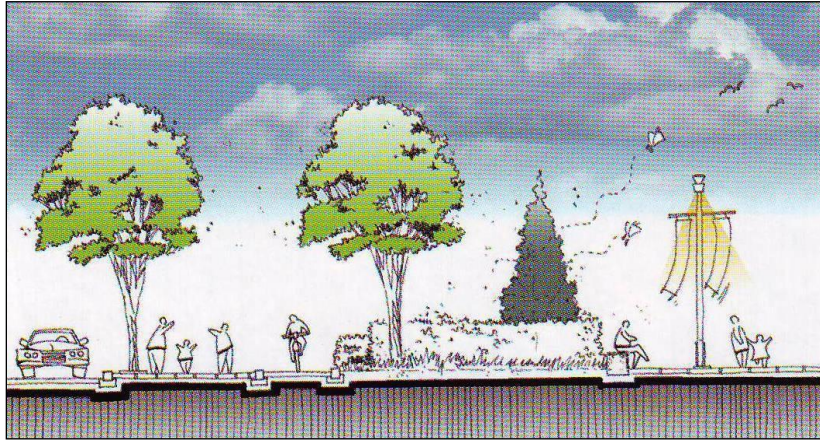
Juniperus horizontalis (Yayılcı ardıç), *Forsythia* (Altın Çanı), *Rosa* (Gül), Mevsimlik türler, *Pinus nigra* (Karaçam) Zakkum (*Nerium oleander*) *Pittosporum* (*Pittosporum tobira*), Ateş Dikeni türleri (*Pyracantha spp.*) çalı türlerine, Sedir türleri (*Cedrus spp.*), Ardıç türleri (*Juniperus spp.*), *Cedrus atlantica* (Sedir), *Lagerstromia indica* (Oya Ağacı), *Prunus ceracifera* *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Berberis thunbergii* *Thuja sp.* (Mazı) türlerine rastlanmıştır.

Yalıboyu Promenad alanında sık kullanılan ve Beyazıt Külliyesindeki Çınar ağaçlarıyla uyumlu olması sağlanan Çınar (*Platanusx Acerifolia*) türü dikkat çekmektedir (Şekil 6.11). Yalıboyu Promenad alanını kullanan kullanıcılar, alanın Ziya Paşa Bulvarı ile arasında kot farklı olması sebebiyle araç trafiğinin olumsuz etkilerine maruz kalmamaktadır. Bu sebeple yol kenarına gürültü, toz ve egzosa karşı, bitkisel perdeleme yolu ile önlem alınmasına gerek duyulmamış bu alanda yer yer Çınar (*Platanusx Acerifolia*) türü bulunmaktadır. Alanda yer alan oturma elemanlarıyla gölgelendirme amaçlı bitkilendirme yapılmamış ve kullanıcıları iklim faktörlerinden koruyucu bir düzenleme uygulanmamıştır. Yapılacak bitkilendirme tasarımında oturma elemanlarıyla gölge veren ağaçların kullanılması, kullanıcıların alandan maksimum düzeyde yararlanması sağlanmalıdır (Şekil 6.10).

Yalıboyu düzenlemesinde Amasya kenti için tarihi önem taşıyan şehzadelerin büstlerinin bulunduğu alanda renk ve çiçek özellikleriyle dikkat çeken bitki türleri kullanılmış,estetik etki yaratarak büstleri belirtici rol oynamışlardır.Bu etkiyi yaratabilmek amacıyla Gül(*Rosa*) türü ve çeşitli renklerde mevsimlik çiçeklerden faydalanılmıştır (Şekil 6.9).

Şekil 6.9: Yeşilirmak Nehri kıyısında büstleri belirtici olarak kullanılan Gül(*Rosa*) ve mevsimlik türler ,(Url 8).

Şekil 6.10: Kıyı alanlarında bitkilendirme örneği (Craig S.J., and Fagance M., 1995).

Yüksek yaz sıcaklıklarına sahip olan Amasya kenti,yazın kullanıcıların dinlenme ve sohbet etme gibi kullanım amaçlarına daha verimli bir şekilde hizmet edebilmesi için Yalıboyu düzenlemesinde özellikle ırmak kenarında yer alan oturma birimlerinin bitkilerle kombinasyonunun düşünülmesi gerekmektedir.

Alanda yer alan ve Amasya için kültürel anlamda sembol haline gelen yapısal elemanların form,renk,tekstür,çiçek ve yaprak özellikleriyle daha fazla dikkat çeken

türlerle kullanılması bu elemanların bulundukları ortamda fonksiyonel etkinin yanı sıra estetik etki yaratarak mekanın odak noktası olması sağlanabilir.

Şekil 6.11: Yalıboyu Promenad düzenlemesinde kullanılan Çınar (*Platanus x Acerifolia*) türleri

Alan yaz mevsiminde yoğun güneş etkisine maruz kaldığından, güneş ışığını kontrol etmek ve mekanda oluşan güneş ışığının etkisini azaltmak amacıyla form, renk, tekstür gibi özellikleriyle uygun bitki türleri seçilmelidir. Yapraklarını döken, tepe tacı geniş ağaç türleri bu mekanda kullanılabilir. Buna ek olarak Pirinççi yolunda kullanılan ahşap arkat tarzı uygulamalarla beraber düşünülen sarılcı ve tırmanıcı bitkilerle kullanılarak mekanda gölgelendirme sağlanabilir.

Pirinççi yolu düzenlemesinde ise, Yeşilirmak tarafında yer alan 5-6 m boyunda 2,5-3 m tepe tacında ve 20 cm gövde çapında Karaçam (*Pinus nigra*)'lar sıra ağaç olarak kullanılmıştır (Şekil 6.12,13). Alanın güneyinde yoğun araç trafiğine sahip olan Ziya Bulvarı'nın bulunması nedeniyle bu alana paralel olarak, gürültü, egzoz, toz gibi olumsuz etkilere karşı perdeleme amaçlı herdem yeşil ve sık dokulu türlere yer verilmiştir. Bu türler Çam (*Pinus spp.*), Sedir (*Cedrus spp.*), Ardıç (*Juniperus spp.*)'dir.

Alanda hem Ziya Paşa bulvarına paralel olarak ibrelili ağaçlara yer verilmesi, ırmak tarafında ise Karaçam (*Pinus nigra*) türlerinin varlığı sebebiyle, mekan kullanıcılarına kapalılık hissi vermektedir. Bu alanda oluşturulacak alle türü düzenlemeler için geniş yapraklı ve yaprak döken ağaçlara yer verilmelidir.

Kullanıcıların alanı kullanırken daha rahat hissetmesi açısından bu gibi alle türü düzenlemelerde geniş yapraklı ağaçlardan faydalanılması hem görsel hem de fonksiyonel açıdan alanı kullanan kullanıcılara yarar sağlamaktadır.

Şekil 6.12,13: Pirinççi Promenad alanında kullanılan Karaçam (*Pinus nigra*) türü.

Alanda bulunan ahşap arkatların ise sarılıcı ve tırmanıcı türlerle düşünülmesi mekanda gölgelendirme sağlayacaktır ve kullanıcıların mekandan daha rahat bir şekilde yararlanması sağlanacaktır.

Mekanda yer alan havuz gibi yapısal elemanların çevresinde renk ve çiçek özellikleriyle öne çıkan türlerle beraber kullanılması ,bu elemanların odak noktası olmasını ve dikkat çekmesini sağlamıştır (Şekil 6.14,15).

Şekil 6.14,15: Pirinççi Promenad alanında belirtici olarak kullanılan mevsimlik çiçekler, Mazi(*Thuja spp.*) türleri ve perdeleme amaçlı kullanılan ibreli ağaçlar.

Karaçam (*Pinus nigra*) türleri gibi tepe tacı geniş olan bitkilerin oturma elemanlarıyla birlikte düşünülmesi kullanıcıların alandan daha rahat ve maksimum şekilde yararlanmasını sağlamıştır (Şekil 6.16,17).

Pirinççi promenadında yeşil doku ve sert zeminin arasında sınır görevi gören beton bordürlerin yer yer yıpranmış olması bu alanlarda sınırlayıcı eleman olarak bitkisel elemanların da düşünülmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bitkisel elemanların kullanımıyla hem mekanların keskin ve sert hatlarını yumuşatmak mümkün olmaktadır.

Bu amaçla sınırlayıcı özelliğe sahip ve 1-2 m boylanabilen çalı cinsi türlerden faydalanılabilir. Bu türler, Ardıç (*Juniperus*), *Ligustrum spp.*, *Pittosporum*, Şimşir (*Buxus spp.*), Alev çalısı (*Photinia serrulata*) olabilir.

Şekil 6.16,17: Pirinççi Yolu düzenlemesinde oturma birimleriyle beraber düşünülmüş Karaçam (*Pinus nigra*) türü, mekanda giriş ve çıkışları belirtmek amacıyla kullanılan ahşap arkatlar.

Yapılacak tasarımlarda kullanılacak malzemenin seçimi bu malzemelerin dayanıklılığı ve kullanım yerleri son derece önemlidir. Araştırma alanının tarihi kimliği gözetildiğinde özellikle malzeme seçiminde özgün örneklerle ve yerel kimliğe referans verilmesi gerekmektedir. Bu şekilde donatılar ve kullanılacak malzeme ile kentin dokusunun tahribi daha da azalacaktır. Ancak tasarımda bu referans biçiminin doğrudan taklit imalata gidilmek yerine, projenin çağdaş/güncel kimliği içinde ele alınması öngörülmektedir.

Yalıboyu Promenad Alanı,

- Tasarım ilkelerinden ilk olarak çalışma alanlarının konumu gözlem ve inceleme yoluyla belirlenmiş, her iki alan çevresinde tarihi yapıların büyük ölçüde yer aldığı gözlemlenmiştir. Yeşilirmak Nehri ve Yalıboyu evleri Amasya kentinin imajını oluşturmaktadır. Kentte önemli birer sembol haline gelmiş olan bu unsurlarla, tarihsel dokunun bütünleşen bir tasarım anlayışıyla yaklaşılması gerekmektedir.
- Alanda kullanılan peyzaj donatı elemanlarından aydınlatma elemanlarının tarihsel dokuyu yansıtacak biçimde seçilmesi ve uygulanması gerekir.
- Çalışma alanında oluşan otopark sorunu kullanıcıların alandan maksimum düzeyde yararlanmasını engellemektedir. Bu amaçla çalışma alanına paralel

olarak yer alan ve yoğun bir trafiğe sahip olan Ziya Paşa Bulvarı'nın günün belli saatlerinden sonra trafiğe kapatılması gerekmektedir.

- Çalışma alanı ve tüm kıyı boyunca bisiklet ve yaya yolları tasarlanmalı, ayrıca her iki yol çeşitli şekillerde birbirinden ayrılmalı ve yeşil bantlarla desteklenerek bir tasarım anlayışı uygulanmalıdır.
- Yeşilirmak nehrinin ve manzaranın algılanmasına engel olan unsurların kaldırılması gerekmektedir.(Büfeler vb.)
- Yeşilirmak Nehrinin düşük debisi ve düzensiz akışı sonucu uygulanamayan su aktiviteleri nehirde maksimum düzeyde yararlanmayı engellese de nehir kıyısında tasarlanacak balık iskeleleriyle nehre bir hareketlilik ve canlılık kazandırılabilir.
- Alanda çift yönlü ağaçlandırma ile kullanılacak alleler veya ahşap arkatlarla kullanıcıların yaz aylarında da kıyı mekanını maksimum düzeyde kullanılabilmesi sağlanmalıdır.
- Alanda yer alan amfi tiyatrunun kullanım kapasitesi artırılmalı ve daha çok kullanıcıya hitap etmesi sağlanmalıdır.
- Çalışma alanı kullanıcılar tarafından genel olarak dinlenmek,yürüyüş yapmak ve manzara seyretmek amaçlı kullanılmaktadır.Rekreasyon amaçlı alanlar ve suyla ilişkili aktivitelerin yer aldığı donatılara ve faaliyetlere yer verilmelidir.

Pirinççi Promenad Alanı,

- Kıyıda nehre inen platformların tasarlanmasıyla suyun fiziksel olarak kent yaşamına katılması sağlanmalıdır.
- Çalışma alanı kullanıcılar tarafından genel olarak dinlenmek,yürüyüş yapmak ve manzara seyretmek amaçlı kullanılmaktadır.Rekreasyon amaçlı alanlar,suyla ilişkili aktivitelerin yer aldığı donatılara ve faaliyetlere yer verilmelidir.
- Yeşilirmak Nehri ve alanın çevresinde yer alan tarihi binalar Amasya kentinin imajını oluşturmaktadır.Kentte önemli birer sembol haline gelmiş olan bu unsurlarla,tarihsel dokunun bütünleşen bir tasarım anlayışı güdülmeli ve gelecekte yapılacak planlama çalışmalarında göz önünde bulundurulmalıdır.

- Çalışma alanında oluşan otopark sorunu kullanıcıların alandan maksimum düzeyde yararlanmasını engellemektedir. Bu amaçla çalışma alanına paralel olarak yer alan ve yoğun bir trafiğe sahip olan Ziya Paşa Bulvarı'nın günün belli saatlerinden sonra trafiğe kapatılması gerekmektedir.
- Yeşilirmak Nehrinin düşük debisi ve düzensiz akışı sonucu uygulanamayan su aktiviteleri nehirde maksimum düzeyde yararlanmayı engellese de nehir kıyısında tasarlanacak balık iskeleleriyle nehre bir hareketlilik ve canlılık kazandırılabilir.
- Çalışma alanı ve tüm kıyı boyunca bisiklet ve yaya yolları tasarlanmalı, ayrıca her iki yol çeşitli şekillerde birbirinden ayrılmalı ve yeşil bantlarla desteklenerek bir tasarım anlayışı uygulanmalıdır.

Amasya Yeşilirmak Nehri kıyısı düzenleme çalışmaları, yapılan yerinde gözlem ve inceleme çalışmaları sonucunda tasarımsal yönden hem negatif hem de pozitif özellikleriyle irdelenmiştir.

Her iki düzenleme alanında tarihi yapıların ve öğelerin ağır basıyor olması, yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarının tarihsel ve kültürel değerlerin korunduğu, tarihsel dokuya zarar vermeyen ama yine de kıyı alanına çağdaş bir görünüm kazandıracak şekilde olması gerektiği sonucunu doğurmuştur. Ayrıca yapılan tasarım çalışmalarında kullanıcıların gereksinimleri göz önünde bulundurulmalı, nehrin maksimum düzeyde kullanılabilmesine olanak sağlanmalıdır. Rekreatif faaliyetlere önem verilmeli ve çocuk oyun alanlarına da düzenleme de yer verilmelidir.

Yeşilirmak Nehri, Amasya kenti için önemli bir unsur olarak, yerleşim dokusunu belirlemektedir. Kıyı alanı kent içerisinde yoğun kullanıma sahip olan bir sosyal mekan niteliğindedir. Nehir kıyısı kenti görsel açıdan tanımlamaktadır.

Tarihsel ve kültürel açıdan zengin olan nehir kıyısında yapılacak her türlü düzenleme, tarihsel dokuyu sergileyecek ve ortaya koyacak biçimde ve nitelikte olmalıdır.

Amasya'da kullanılacak bitki türlerinin endemik türlerden seçilmesi gereklidir.

Bulgularda elde edilen verilere göre Amasya florasını oluşturan başlıca familyalar Asteraceae, Fabaceae, Lamiaceae, Boraginaceae ve Brassicaceae'dir.

Amasya kentinde yapılacak her türlü bitkisel çalışmada bu familyayı oluşturan türlerden de yararlanılması gerekmektedir.

Amasya Yeşilırmak Nehri kıyısı, geçmişten günümüze insanların değişen ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Yüzyıllardan beri tarımsal, yerleşim ve ticaret amaçlı olarak kullanılan nehir kıyısı, son yapılan düzenlemelerle günümüzde kent halkının dinlenme, toplanma, gezinti ve yürüyüş gibi çeşitli rekreatif amaçlar doğrultusunda kullandığı bir kentsel mekan kimliği kazanmıştır.

Çalışma alanlarında yapılan düzenlemeler sonucu, nehir kıyısı, kullanım önceliği bakımından kent halkı tarafından daha fazla tercih edilmeye başlanmış, kıyının kullanım yoğunluğu da bu ölçüde değişmiş ve artmıştır.

KAYNAKLAR

- Akurgal, E.,** 1999. Anadolu kültür tarihi. Ankara: TÜBİTAK.
- Akşit, O.,** 1970. Roma İmparatorluk Tarihi, İstanbul, 1970.
- Alkay, E.,** 1995. Kentsel Peyzaj Ögesi Olarak Kıyı Mekanı ve Bandırma Üzerine Bir İnceleme, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlık Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Alp, Y.,** 1972. Amasya Yöresinin Jeolojisi. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Monografileri, Sayı: 22. İstanbul.
- Altınöz, G.,** 2003. Mekansal dizin yöntemiyle kentsel dokuda biçimsel analiz: Amasya örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Anonim.,** 1982. Yurt Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul.
- Askew M.,** 2002. Bangkok, Place, Practice and Representation, Ed. Routledge, Oxon, .
- Bacak, S.,** 2003. Kıyı Mekanlarında Peyzaj Tasarım İlkeleri ve Karadeniz Ereğli Kenti Kıyı Kesimi Örneğinin İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Z.K.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Bacon, E.N.,** 1979. Urban Open Space, Academy Edition, London.
- Bayram, Y.,** 2007. Amasya'da ziraat - botanik - çevre, Amasya'da eğitim faaliyetleri, Amasya'da Arkeoloji - Turizm – Mimari yay. haz.-- Amasya: T.C. Amasya Valiliği,
- Berberoglu, U.,** 2004. Haliç kıyılarındaki yeni düzenlemeler ve kıyı parklarının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Beşirli, M.,** (2007, Haziran). Osmanlı Dönemi'nde Amasya Sancağı Üzerine Bazı Bilgiler (17.-19. Yüzyıllar), I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu bildirileri, Amasya Valiliği.
- Breen, A and Dick R.,** 1996. The New Waterfront: A Worldwide Urban Success Story, New York: McGraw Hill, 224 pp.
- Breen, A and Dick R.,** (Editors). Urban Waterfronts: Water/The Ultimate Amenity. Washington, D.C.: The Waterfront Center, 1988.

- Bruttomesso, R.,** 1995. Cities on Water and Transport, Venice: International Centre Cities on Water, 220 pp.
- Calkins, M.,** 1992. "Return of the river." Landscape Architecture July 2001: 74-83. Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G. and Stone, A.M., Public Space. Cambridge University Press, New York.
- Cansaran, A., Peker, S., Yıldırım.** (2007, Haziran). Amasya'da Bugüne Dek Yapılmış Olan Tüm Floristik Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi, I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu bildirileri, Amasya Valiliği.
- Ceccarelli, P.,** 1991. Kıyı Cephesi: Yeni Bir Kentsel Sınır, *Yapı Dergisi*, Yapı Eğitim Merkezi, İstanbul, 114
- Ceylan, G.,** 1998. Dış Mekan Süs Bitkileri ve Peyzajda Kullanımları, Flora Yayınları, İstanbul.
- Craig-Smith S.J., and Fagance M.,** 1995. Recreation and Tourism As A Catalyst For Urban Waterfront Redevelopment, British Library Catalog: 95-3329, Praeger Publishers 88 Post Road West Westport CT 06881, London. 135-156 p.
- Demiralp, Kazas, J.,** 1998. Nehir Kıyısı Kentsel Mekan Kullanımlarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma: Vardar ve Yeşilirmak Kıyısı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul
- Denisov, M.F.,** 1982. Waterfronts: Handbook for Architects and Planners. Stroyizdat, Moscow, Russia.
- Erinç, S.,** 1996. Klimatoloji ve Metotları, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Erkök, F.,** 2002. Kentsel bileşenleri ve kıyı kenti kimliği bağlamında İstanbul'un öznel ve nesnel değerlendirmesi, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gabriel, A.L.,** 1932. Monuments Turcs d'Anatolia Amasya, Tokat, Sivas II. Cilt, Paris,
- Garvin, A and Gayle B.,** 1997. Urban Parks and Open Space. Washington, D.C.: ULI-the Urban Land Institute.
- Gibbon, E.,** 1988. Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi, BFS Yayınları, İstanbul.
- Gireuard, M.,** 1985. Cities and People, Yale University Press, London.
- Good, J.W. and Robert F. Goodwin.,** 1990. Waterfront Revitalization for Small Cities. Corvallis, Or.: Extension Service, Oregon State University.

- Gülöksüz,Y.,**1976.Kıyıların Toplum Yararına Kullanılması  zerine Düşünceler,*Mimarlık Dergisi*,Sayı :2,s.32-34.
- Günaltay, .,**1987.Yakın  ark, Elam ve Mezopotamya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 142-143.
- Gürbüz,A.**(2007,Haziran).15-17.Y zyıllardaAmasya Kalesi,I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu bildirileri,Amasya Valiliği.
- Haslam,S.M.,** 2008.The Riverscape and the River,Cambridge University Press,s.281-290.
- Hattapo lu,Z.,**2004.Su Olgusunun Yerle meler Evrimindeki Yeri Ve Günümüzde Bir Kentsel Tasarım Elemanı Olarak Yeniden Yorumlanması,*Yüksek Lisans Tezi*,M.S. .Fen Bilimleri Enstitüsü, stanbul.
- Herzog, T. R., Eugene J. H., Rachel K., C. L. Crooks.,** 2000. “Cultural And Developmental Comparisons of Landscape Perceptions And Preferences.” Environment and Behavior.
- Hopkins,J.,**1964.Cities and Space,John Hopkins Pres,Baltimore.
- Jacobs, A.B.,** 1985. Looking at Cities. Harward University Press.
- Kaplan, R.,Stephen and Ryan, Robert L.,** 1998. With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature. Washington D.C.: Island Press,,
- Karabey, H.,** 1978. Kıyı mekanın tanımı:  lkesel kıyı mekanının tanımı için bir yöntem  nerisi, *Doktora tezi*, M.S. . Fen Bilimleri Enstitüsü,  stanbul.
- Karaer,F.**(2007,Haziran).Amasya’nın Bazı Endemik Bitkileri ve Laleleri, I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu bildirileri,Amasya Valiliği.
- Keleş R.,**1997. “ nsan,  evre, Toplum”,  nsan  evre Toplum, Yayına Hazırlayan: Ru en Keleş,  mge Kitabevi, Ankara, ss.9-17.
- Kılıç, A.,** 1999. Kıyıdan geri çekilme sürecinde kent-kıyı ilişkisi kentsel kıyı tanımı ve bu kavrama dayalı kentsel kıyı gelişme stratejileri:  stanbul  rne i, *Doktora Tezi*, Y.T. . Fen Bilimleri Enstitüsü,  stanbul.
- Kızılkaya, B.,** 1996. Kıyı Mekanı Kullanımları ve Tekirdağ  rne i,*Lisans Tezi*,Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi  ehir Bölge Planlama Bölümü,  stanbul.
- Kobayashi, H.,** 1990. Contemporary Landscapes in The World, Topran Printing Co., Tokyo
- Koçman, A.,**1993:Türkiye  klimi. Ege Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yayınları.No:72,  zmir.

- Kostof, S.**,1992.“The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History.
London: Thames and Hudson Ltd.
- Kostof, S.**, 1991.“ The city assembled”,“The elements of urban form through history-” pp.39-46.Boston : Little, Brown and Co.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü.**,1991, Amasya İli Arazi Varlığı. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Etüd ve Proje Daire Başkanlığı Yayınları, İl Rapor No: **05**, Ankara.
- Kuban, D.**, 1968. Anadolu Türk şehri, tarihi gelişmesi, sosyal ve fiziki özellikleri üzerine bazı gelişmeler, *Vakıflar Dergisi*, **VII**, 53–73.
- Kuban, D.**, 1995. Anadolu kentlerinin tarihsel gelişimi ve yapısı üzerine gözlemler, Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 163–197, İstanbul.
- Kurdak,Ö.E.**,1995.Nehir Kıyısı Kentlerde Kıyı Çevresinin Oluşumu:Adana-Seyhan Nehri Kıyısında Bir Düzenleme Çalışması,*Yüksek Lisans Tezi*,Ç.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü,Mimarlık Anabilim Dalı,Adana.
- Kuzucular,K.**,1994. Amasya kentinin fiziksel yapısının tarihsel gelişimi,*Doktora Tezi*,İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.
- Muretta, P., Marc J. Hershman and Robert F. Goodwin.**,1981.Waterfront Revitalization Plans and Projects in Six Washington Cities. Seattle: Washington Sea Grant, University of Washington.
- Musayev, E.**, 2003. Kentsel kıyı dolgu alanları kullanımı çerçevesinde Yalova 17 Ağustos kıyı parkının peyzaj planlama ve tasarım açısından irdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Nişancı,A.**,1998.“Karadeniz Bölgesinin İklim Özellikleri ve Farklı Yöreleri”,1.Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri,Samsun.
- Oktay, D.**, 2002. Sürdürülebilirlik Bağlamında Planlama ve Tasarım, *Mimar.İst Dergisi*, Tmmob Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, 6, 67.
- Oktaylar,H.C.**,2004.Bireysel Öğrenme Stratejilerine Uygun Kamu Personeli Seçme Sınavı’na Hazırlık Kılavuzu,Yargı Yayınevi,Ankara.
- Owens, V. L.**, 2005. Where The River Came Last, Landscape architecture, American Society of Landscape Architects, Washington
- Önen, M.**,2007.Kentsel Kıyı Mekanı Olarak Akarsuların Rekreatif Kullanım Potansiyelinin İrdelenmesi:Eskişehir Porsuk Çayı ve İstanbul Kurbağalıdere Örneği,İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı,*Yüksek Lisans Tezi*,İstanbul.

- Paşalıoğlu, A.**, 1993. İstanbul'da 1980-1992 arası düzenlenen kıyı mekanlarının kullanıcı görüşlerine göre değerlendirilmesi, Haliç, Bakırköy örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Proshansky, H.M., Fabian, A.K., and Kaminoff, R.**, 1995. Place-Identity: Physical World Socialization of The Self, Giving Places Meaning, Readings In Environmental Psychology, Academic Press, London.
- Ramsay, W.**, 1960. Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Çeviri: Mihri Pektaş, MEB Yayınları, İstanbul.
- Seçkin, Y.Ç.**, 2005. Tarihi kentlerdeki açık mekanların değişen kullanımlarının değerlendirilmesi: Amasya örneği, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul.
- Simons, J.O.**, 1994. "Garden Cities 21", Creating Livable Urban Environment, Fasta 554.
- Strabon.**, 2000. Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası, Çeviri: Ahmet Pekmen, XII-XIII-XIV Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Tanyeli, U.**, 1987. Anadolu -Türk kentinde fiziksel yapının evrim süreci (11.-15. yy), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul.
- Tekeli, İ.**, 1982. Türkiye'de Kentleşme Yazıları, Turhan Kitabevi, Ankara
- Torre, L.A.**, 1989. Waterfront Development , Van Nostrand Reinhold, New York.
- Tuzcu, A.**, 2007. İlk Çağlardan Cumhuriyete Seyahatnamelerde Amasya, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri.
- Yetman, F., Calbay, S., Şanlı, Ö., Tanrıverdi, E., Sezer, B.**, 1981. Amasya Kenti Planlama Çalışması, Amasya.
- Yinanç, M.H.**, 1940. Amasya, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul; 392-396.
- Yinanç, M. H.**, 1944. Türkiye tarihi Selçuklular devri I, Anadolu'nun fethi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Zeybek, H. İ.**, 1998. Amasya Ovasının ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış *Doktora Tezi*. Samsun.
- Zhang, L.**, 2002. An Evoluation Of An Urban Riverfront Park, Riverfront Park, Spokane, Washington, Master Thesis, W.S.U. The Department of Horticulture and Landscape Architecture, Washington.
- Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu**, Amasya Merkez, 2007

Koruma Amaçlı İmar planı,Amasya Belediyesi,2009

Amasya Belediyesi İmar planı,1985

Amasya Belediyesi İmar planı,2009

**DMİ Gn. Md. Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı
Klimatoloji Şb. Md. Verileri**, DMİ Gn. Md. Zirai Meteoroloji ve
İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı

Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü verileri,
Amasya İli Arazi Varlığı, 1991.

Url-1 <<http://www.eskisehir-bld.gov.tr>>,Eskişehir Büyükşehir Belediyesi
Resmi Web Sitesi, alındığı tarih 29.06.2010.

Url-2 <<http://commons.wikimedia.org>>,Rotterdam Erasmusbrug Kop van
Zuid fotoğraf Sitesi, alındığı tarih 18.06.2010.

Url-3 <<http://www.port.pittsburgh.pa.us>>,Monessen Riverfront
Development Project,Port of Pittsburgh Commission,Resmi Web
Sitesi,alındığı tarih 19.06.2010.

Url-4 <<http://commondatastorage.googleapis.com>>,static.panoramio.com/p
hotos, Fotoğraf Sitesi,alındığı tarih 25.05.2010.

Url-5 <<http://www.japaneselifestyle.com.au>>,Hiroshima Peace Memorial
Park,Japanese Lifestyle,alındığı tarih 23.06.2010

Url-6 <<http://www.caci.org>>,Catholic Alumni Clubs International 2004
CACI National Convention,Vacation,Turizm Amaçlı Site,
alındığı tarih 22.06.2010.

Url-7 <<http://www.tripadvisor.com>>,South Bank Parklands,Turizm Amaçlı
Site, alındığı tarih 22.06.2010.

Url-8 <<http://www.turkiyerehberi.gen.tr>>,Amasya Haritası,alındığı tarih,
21.06.2010

Url-9 <<http://www.thecollectormm.com.au>>,Yarra Nehri,Turizm Amaçlı
Site, alındığı tarih 22.06.2010.

Url-10 <<http://www.panoramio.com>>,Fotoğraf Sitesi, alındığı tarih
22.06.2010.

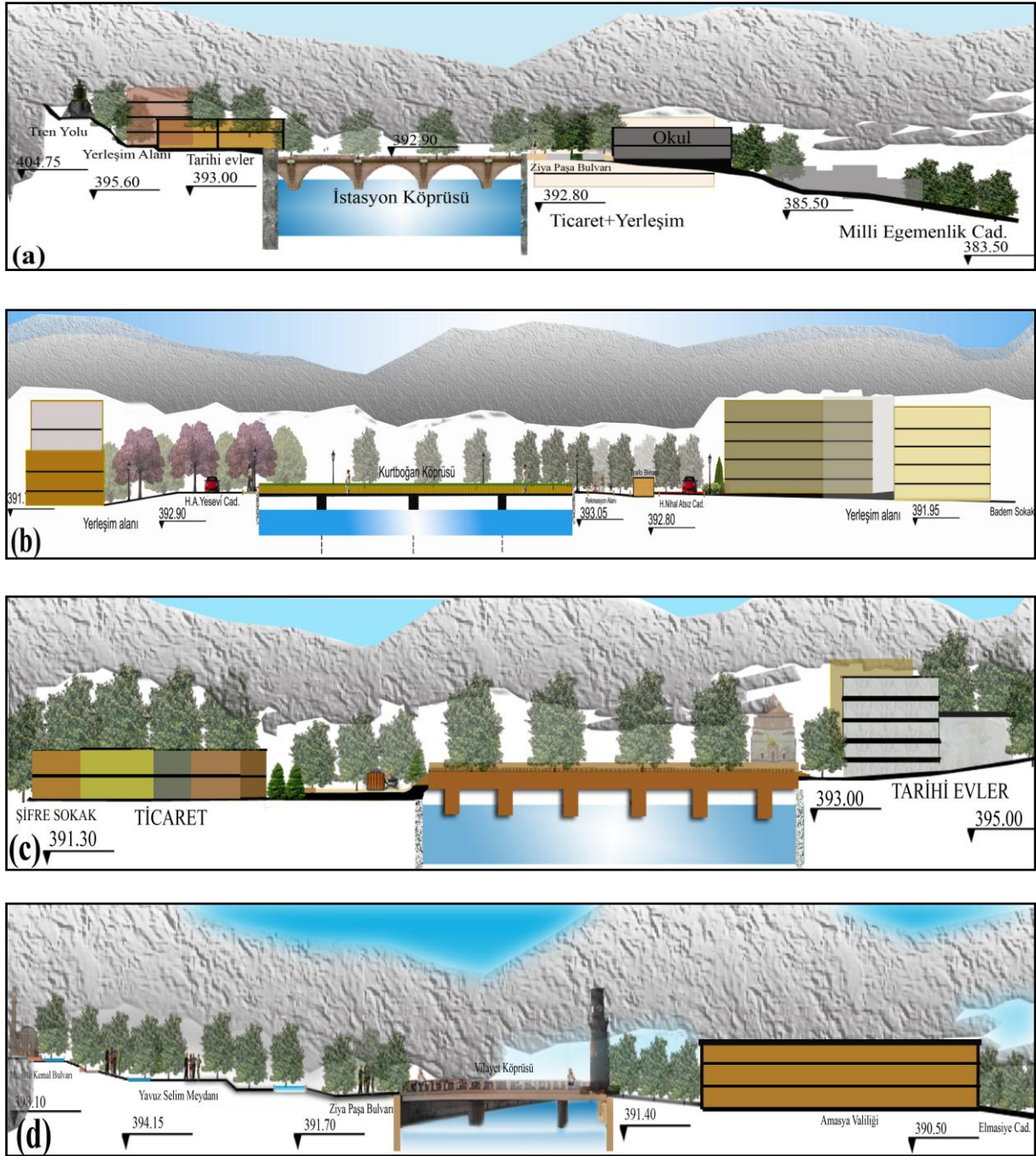
Url-11 <<http://www.processedworld.com>>,Oslo,Norveç,Turizm ve Tanıtım
Amaçlı Site, alındığı tarih 22.06.2010.

- Url-12** <<http://tourinchina.w2.netqd.com>>,Çin,Turizm ve Tanıtım Amaçlı Site, alındığı tarih 22.06.2010.
- Url-13** <<http://www.mycincinnatiatriverfrontpark.com>>,Cincinnati Park.Resmi Web Sitesi, alındığı tarih 22.06.2010.
- Url-14** <<http://www.jabinya.com>>,Cincinnati Riverfront Park,Fotoğraf Sitesi, alındığı tarih 22.06.2010.
- Url-15** <<http://www.byegm.gov.tr>>, alındığı tarih 22.06.2010.
- Url-16** <<http://tr.wikipedia.org>>,Ganj_Nehri, alındığı tarih 22.06.2010.
- Url-17** <<http://fotografligezirehberi.com>>, alındığı tarih 22.06.2010.
- Url-18** <[http:// www.letranalumni.org](http://www.letranalumni.org)>,alındığı tarih 30.04.2011.
- Url-19** <[http:// www.loadtr.com](http://www.loadtr.com)>,alındığı tarih 25.04.2011.
- Url-20** <[http:// sakarya.tarimkredi.org.tr](http://sakarya.tarimkredi.org.tr)>,alındığı tarih 07.04.2010.
- Url-21** <<http://www.yesilirmak.org.tr>>,alındığı tarih 10.05.2010.

EKLER

EK A.1 :Kesitler

EK A.1

Şekil A.1 : Yeşilırmak Nehri Kıyısı Kesit Çalışmaları: (a) İstasyon Köprüsü Kesit. (b) Kurtboğan Köprüsü Kesit. (c) Madenüs Köprüsü Kesit. (d) Yavuz Selim Meydanı Kesit (Ölçek: 1/200).

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Gülcan CANİK

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul-1984

Lisans Üniversite: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı
Bölümü-(2003-2007)